

TIZENKETTEDIK ÉVFOLYAM

# LÁTHATÁR

**KISEBBSÉGI KULTÚRSZEMLE**

A KÜLFÖLDI MAGYAROK ÉS KÖZÉPEURÓPAI NÉPEK SZELLEMI ÉLETÉNEK FIGYELŐJE

SZERKESZTI: CSUKA ZOLTÁN

## TARTALOM:

Fülei Boda István dr.: A nemzetiségi kérdés és az eszményi állampolitika. — Két szlovák költő (Andrej Zsarnov és Emil Boleszláv Lukács) Garzuly Gyula fordítása. — Zrínyi József S. J.: A természetjog rendező szerepe a magyar nemzetiségében. — Négy világlátás krónikája. — Dr. Wagner Ferenc: Nemzetiségi tanfolyamok. — Könyvszemle. — Sajtószemle. — Órhely



XII. ÉV

1944 ÁPRILIS

4. SZÁM

ÁRA 1'60 PENGŐ

**„ÉS AMINT AKARJÁTOK, HOGY AZ, EMBEREK VELETEK  
CSELEKEDJENEK, TI IS AKKÉPEN CSELEKEDJETEK AZOKKAL“**

LUKÁCS EVANGÉLIUMA, 6. R. 31. VERSE

A *Láthatár* kisebbségtudományi munkaközösségének tagjai: Ákos István dr., Bertalan István dr., Bisztray Gyula dr., Czettler Jenő dr., Csanády György, Csuka János, Csuka Zoltán, Elekcs Dezső dr., Faluhelyi Ferenc dr., Flachbarth Ernő dr., Fekete Lajos, Gál István dr., Gáldi László dr., Gramantik Margit dr., Halácsy Dezső Imre Kálmán dr., József Tibor dr., Kemény Gábor, Kozocsa Sándor dr., Makkai Sándor dr., Mester Miklós dr., Mikó Imre dr., Mündszenti Béla dr., Moravék Endre dr., vitéz Nagy Iván dr., Nánay Béla, Padányi Gulyás Jenő, Pataky Mária dr., Pongrácz Kálmár dr., Prokopy Imre dr., Pusztai-Popovits József, Rónai András dr., Schubert Tódor, Sípos Sándor dr., Sűz János dr., Sziklay László dr., Sziklay Ferenc, Szvatkó Pál dr., vitéz Técsői Mórész Kálmán dr., Vájlak Sándor dr., Varga Imre, Vass László, Vinczebády Ernő dr. és Zathureczky Gyula

**LÁTHATÁR**

kisebbségi kultúrszemle, a közép-európai népek és a külföldi magyar szórványok szellemi életének figyelője. Megjelenik havonta. Felelős szerkesztő: Csuka Zoltán. — Kiadja a Studium Könyvkiadó Rt. Felelős kiadó: Imre Kálmán dr. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VII., Baross-tér 15. Telefon: 426—921. Szerkesztőségi hivatalos órák d. e. 9—1-ig. Előfizetési ár jogi személyeknek és egyesületeknek évi 32 pengő, egyébként 16 pengő. Egyes szám ára 1.60 pengő

**Szerkeszti: CSUKA ZOLTÁN**

**Szerkesztőbizottság:**

Bédi Imre, Csuka Zoltán, Fekete Lajos, Majtényi I. Géza, vitéz Nagy Iván, Rónai András

A pécsi Egyetemi Kisebbségi Intézet önálló rovatainak főszerkesztője:

**Faluhelyi Ferenc dr.**

egyetemi ny. r. tanár, az intézet igazgatója

## A nemzetiségi kérdés és az eszményi állampolitika

### IV. Az abnormissá élesedett helyzet pszichés okai és színtomái

Milyen végsőbb okok idézhetik elő valamely lelki-ségben az abnormis beállítódás- és magatartásmódokat? Az egyénnél eleve megalapozhatja őket egy megfelelő, tehát abnormis örökletes alkat (konstitúció), kifejlődni segítheti őket a rossz nevelés, de az egyéni fejlődést helytelen irányokba terelő, romlott vagy csak ártalmas közélet is, ugyanígy a ferde irányokban befolyásoló aktuális koráramlatok, ezentúl, — mint további kívülről ható, személyi befolyásoló tényező — a rossz barátok, a helytelen társaság, továbbá különféle kényszerhelyzetek stb. Nagyjában hasonló tényezők válthatják ki a nem-normális vagy legalább nem kívánatos lelki alakulásokat különösen a természeti megalapozású közösségekben is. Itt az egyéni fejlődést eleve káros irányban alakító átörökölt alkatnak a közösség (pl. család, törzs, nép, nemzet, nemzetiség) jellegzetes, szintén örökletes, mert leszármazási alapú fajta-típusa felel meg: vannak népfajták, amelyek másoknál eleve hajlamosabbak bizonyosféle abnormis lelki fogyatkozásokra, ferdülésekre, belső egyenetlenségekre, morális és egyéb abnormitásokra — ezt a tényt a pontosan vezetett elme- és ideggyógyintézeti betegstatisztika egymagában is bizonyíthatja — az egyénre ható rossz nevelésnek a közösségi életben is a rossz vezetés, a helytelen közigazgatás, a rossz iskolai nevelés, stb. felel meg; a rossz közélet a közösségeket is tovább rontja; a helytelen, pl. egyoldalúan szélsőséges koráramlatok — természetesen — a közösségeket is a maguk egészében is káros irányokba befolyásolják: gondoljunk pl. az olyan kordivatra, amelyik egyoldalúan hangsúlyozza az állami hatalom és az „államnép” korlátlan szupremációjú jogait a nemzetiségek felett is vagy amelyek, ellenkezőleg, nemcsak a nemzetiségi külön öntudatra ébredésnek hanem a mindenáron való nemzetiségi önállósulási és elszakadási törekvéseknek egyetemesen (tehát még akkor is, ha adott esetben a nemzetiség tagjai szabadon fejlődhetnek és boldogan élhetnek) és egyoldalúan kedvez; az egyént befolyásoló rossz barátoknak — mint szintén külső személyi befolyásoló tényezők — a kívülről táplált nemzetiségi izgatók agítációjára felel meg; kényszerhelyzetek pedig, természetesen, közösségek számára is csakúgy adódnak az életben, a történelemben, mint az egyének életében és pályáján.

Elsodálkozhatunk talán rajta: milyen megdöbbenően hasonlóak az egyéni és a közösségi életalakulást és életsorsot meghatározó tényezők? A kellően elmélyült — és a biológiai és pszichés tényezőkkel helyesen, teljesebben számotvető — tudományos szemlélet azonban természetesen találja őket. Amint már sok helyen hangsúlyoztam: a közösségek életének megértése felé a legtöbb út és a legjárhatóbb utak az egyén felől vezetnek (míg pl. fordítva, a közösség felől indulva soha nem válhatunk képessékké az egyéni „individualitást” a maga legsajátságosabb, éppen individuális jegyeiben és magvában megragadni); — persze a közösség mindig „több” és „más” is, mint az őt alkotó egyének pusztá summázódása, de belőlük, az ő lelkiségüktől determináltak és egymásra gyakorolt kölcsönhatásaik alapján is alakul.

Hogy az említett alapokon egyénben és közösségekben külső-belső elégedetlenségek, „ideges” tünetek, helytelen alkalmazkodásra és reakciókra hajlamosító lelki ösztönzések stb. váltsanak ki és erősödhetnek fel, természetes. Az állam és nemzetiségi viszonyában is a — bár adott esetben természetes alapú — feszültségek így szintén kiéleződnek, fejlődésükben általános emberi szempontból helytelen, mert értékromboló irányokba fordulhatnak, az általános (és az egymáshoz is

való) helyes alkalmazkodást lehetetlenné tehetik, helytelen törekvéseket és célkitűzéseket — már előbb: helytelen „másodlagos” szükségleteket és vágyódásokat válthatnak ki és valósággal abnormis reakciókba vezethetnek. Az államnépeknek is vannak alkalmazkodási hibái (így pl. sok alkalmazkodási fogyatékosága van a magyarságnak is), — mennyire természetes, hogy még gyakoribbak és feltűnőbbek lehetnek ezek egyes, magukat — joggal vagy jogtalanul — elnyomottaknak érző, egyenetlenkedő lelkiségű, érzékenykedő, önérzetükben esetleg túlzottá ferdült és ezzel együttesen kisebbségi érzésekben vergődő nemzetiségekben.

Soroljuk fel néhány feltűnő színtomáját az ilyen helytelen lelki beállítódásoknak (helyesebben: a helytelen beállítódásokra, magatartásra és viselkedésre elvezető — fentebb felsorolt — általános ható tényezőkben legfontosabb szerepet játszó lelki motívumoknak). Első helyen említem fel a túlérzékenységet. Az „érzékenység általában rendkívül nagy értékű lelki alap tulajdonság (tompaságból, közönyből soha nem fakadhat fel legmagasabbrendű emberi teljesítmény), de igen kényes tulajdonság is: azonnal azzá válik, amint szubjektív érvényesülési vágyainkhoz és törekvéseinkhez kapcsolódik. Így válik kóros túlérzékenységgé (szemben pl. a valamely „objektív” irányban rendkívül fogékony tehetségnek különösen nagyfokú és termékeny, pozitív értékű pl. zenei, értelmi művészi stb. finom érzékenységgel) vagy enyhébbfokú, de nem kevésbé ártalmas érzékenykedéssé. Ez a túlérzékenység és érzékenykedés ezért szerepel mindig — mint sohasem hiányzó, alapvető jelentőségű általános bélyeg az ú. n. „ideges” lelki állapotokban, természetesen a nemzetiségi „idegeskedésekben” is. A lelki érzékenykedés és túlérzékenység ilyen állapotában akár minden szó, minden megnyilatkozás bántó lehet, amelyek az érzékenykedésünk személyi tárgya részéről — pl. a velünk „szemben” álló fél részéről — jelentkezik, vagy amelyek érzékenykedésünk dologi (elvi stb.) tárgyát bármiképp „érinti” (vagy talán csak úgy képzeljük, hogy érintheti). Ez az érzékenykedés, amelyik hajlamos lehet a szembenálló fél minden megnyilatkozásában eleve valami mi ellenünk irányulót látni, természetes, hogy általában erőteljesebben jelentkezik abban a lelki személyiségben, amelyik magát korlátozottnak, elnyomottnak stb. érzi, amelyik esetleg „kisebbségi” érzésekkel küzd, amelyeknek öntudata és önérzete kevésbé kielégült és f. t., tehát általában erőteljesebb a nemzetiségi, mint az államnemzeti oldalon, bár bizonyos esetekben — amint sok példa van rá magyar életünkben is — az államnemzet tagjaiban is túlzott hatással érvényesül (itt azonban rendszerint csak „visszahatásként”, másodlagos kifejlődési jelenségként).

Jellegzetes színtoma a bizalmatlanság, gyanakvás, az ebből is — és főleg ebből, meg egy elsődlegesebb bátortalanságból fakadó — túlzott óvatosság. Az egészséges lelki élet eredetileg bízó, a bizalmatlanság mindig — a csalódásoktól kiváltottan — másodlagos kifejlődés. Odáig erősödhet, hogy a bizalmatlankodó személy a szembenálló fél részéről eredő legártatlanabb, sőt éppen jószándékú megnyilatkozásokban is valami rejtett ellenséges célzatot, rosszakaratot stb. tételez fel, sőt keres (és legalább is az ideges helyzetekben „aki keres, talál”, ha jogosulatlanul is) odáig erősödhet, hogy még akkor is gyanakszik, amikor a szembenálló fél egyenesen segíteni akar rajta, vagy neki. Ha az ilyen egyént aztán tényleg objektíve is bántás, sérelem éri, könnyen érthető, hogy még kevésbé lesz képes a tárgyilagos beállítódásra, nem tud elfogulatlanul nézni szembe az objektív térvállással, nem képes az abban esetleg tartalmazott neki nem kellemes objektív igazságtartalmat belátni és elfogadni, csak egyoldalú értelmezésre válik

képessé, a szembenálló fél, (illetve a bántás mögött előidézésként gyanított fél) hátrányára. Ha egy ilyen beállítódású nemzetiségi egyén, végül, valamely tényleg elkövetett hibája miatt, megtorlásban, büntetésben részesül, e megtorlást nem az általa tényleg, objektíve elkövetett cselekménynek, hanem csak a maga „nemzetiségi” mivolta miatt őt ért sérelemnek érzi, egészen durván, feltűnően még olyan esetekben is, amikor a „büntetés” — éppen az államot képviselő tényezők (jól vagy rosszul gyakorolt) tapintatából — viszonylag feltűnően enyhe is, amikor hasonló vétségért az államnép tagjai ténylegesen jóval szigorúbban büntetettek. (E tételt konkrét esetek egész sorával van alkalmam igazolva látni.) Nemzetiségi vonatkozásban éppen nem ritka az az eset, hogy egy egész „nemzetiségi” népre — tehát nemcsak egyes tagjaira — valósággal már „indulttá” váltan, „krónikussá” felerősödött (tehát nem pusztán különös „alkalmak” szerint, átmeneti tünetként jellemző ez a bizalmatlankodó, gyanakvó beállítódás).

Természetes folyamánya az érzékenykedésnek és a gyanakvó bizalmatlanságnak az elkülönülés, a gondos és óvatos visszahúzó elzárkózás, így a nemzetiségi közösség tagjainak és egészének az államméppel és annak tagjaival szemben való elkülönülése, azoktól gondos elzárkózása stb. is, amelyek a társadalmi életben általában jelentkeznek, de esetleg akár a nyilvános politikai életben és általában a nemzeti közéletben való részvételtől való teljes elzárkózásig is vezethet. E ponton már feltűnően nagy különbségek is vannak az egyes nemzetiségek között, a mi magunk hazai nemzetiségei között is. Vannak nemzetiségek, amelyek megállanak a társadalmi visszahúzódnál, de politikailag aktívak; vannak, amelyek politikai téren is visszahúzódnak, sőt az államnép képviselőivel együtt semmi közéleti nyilvános szereplésben pl. városi tanácsban, megyei bizottságban stb. nem kívánnak részt venni; vannak, amelyekben sem a társadalmi, sem a közéleti visszahúzódnak nem ilyen merev és f. t. Igen jelentős szerepe van ezekben az eltérésekben a kérdéses nemzetiség öntudata ilyen vagy olyan jellegének: az öntudat primitívebb vagy fejlettebb fokának, az öntudathoz esetleg hozzájáruló (vagy hozzá nem járuló) kisebbségi érzésnek és f. t., de a kérdéses nemzetiségre jellegzetes kisebb- vagy nagyobbfokú bátorságnak is, a más emberekkel szemben általában való hidegen közönyös vagy melegen feléjük forduló érzületnek, a „racionális” megfontolásoknak e nemzetiségre jellegzetes erejének és az objektív érdektől való vezetetés képességének, mértékének is, a saját nemzetiségi egység és társadalmi rend megőrzése vágyának stb. Sajátos formája az elkülönülésnek az ú. n. „passzív rezisztencia”, amelynek, természetesen, többféle jelentkezési módja, mintegy alformája lehetséges: egyik legérdekesebb (és morálisan értékes) formáját éppen maga a magyarság ismerheti legjobban, mint az általa sokszor gyakoroltat. Minden elkülönülés még nem illethető teljes joggal a „passzív rezisztencia” névvel: hiszen e fogalomban az ellenállás, a „rezisztencia” jut hangsúlyhoz (mint általános alapfogalom, míg a „passzivitás” jegye csak az ellenállásfajta közelebbi, pontosabb minősítő jelzője). A passzív ellenállás mindig valami erőt mutat és az egész lelkeséget átható önlegyőző és maga fölé emelkedő képességet tételez fel, ezért magasan felette áll az alkalm szerinti és csak egyes életkörükre vonatkozó elzárkózásoknak. Csak egyetlen — de jellemző erejű — példát említve az igazi passzív rezisztenciában a személyiség egészének nagyobb teljességét megtagadni képes önmagunk felé emelkedésnek, utalok arra, hogy pl. a magyar passzív rezisztencia még a gazdasági önérdéket is legyőzi, még az objektíve hasznos alkalmazkodást is megvetni képes, míg a nemzetiségi elkülönülések általában jellegzetesen egyéb (és fentebb már említett) formái a gazdasági önérdéket rendszerint távolról sem igyekeznek megta-

gadni, sőt — bár esetleg, ha a helyzet úgy kívánja, nem nyílt szervezkedéssel — a gazdasági felerősödére éppen különösebb gondal, mintegy kompenzációképpen is törekednek és általában igyekeznek az adott helyzetben a lehető legtöbb saját érdeket biztosítani. Ezekben az elkülönülési formákban tehát nem igazi önlegyőzésről és önmegtagadásról, de csak az önérvényesítés ilyen vagy olyan területre áthajló opportunusabb alkalmazkodási módosulásáról, mindenképpen opportunizmusról van szó. (Mindez nem jelenti azt, hogy a passzív rezisztenciát, akár pl. csak a magyar történelem bizonyos szakában oly jellegzetes passzív rezisztencia-formát is, a szerző objektíve helyes a leghelyesebb reakciómódnak tekintené. Ellenkezőleg; objektíve helytelen reakció ez is, amelyet okosabb-termékenyebb alkalmazkodással a leggyöbbször — még a magyarnak is — el lehetett és el kellett volna kerülni.)

Az „ideges” félelem, a kisebbségi érzés stb. szintén jellegzetes kóros szimptomák. Részletesen nem foglalkozom velük, bár különösen a kisebbségi érzés alapvető és általános jelentőségű — amint erre már a fentiekben is foglaltatik utalás. Éppen ezek a jegyek azonban az irodalomban már elegendőképpen hangsúlyozottak.

Felemlítem még a pusztá indulattól vagy nemtelen szenvedélytől, pl. gyűlölettől stb. vezetetés és primitív motívumait. Itt sem térek ki részletekre. Inkább azt kívánom hangsúlyozni, hogyha az ilyen indulatot, pl. a gyűlöletet egyszerűen elfojtjuk (tehát nem legyőzzük, föléje emelkedve — persze, erre a legyőzésre ismét csak a kiérettebb, magasabbrendűvé fejlett lelkiség képes), objektíve bizony ismét csak többet ártunk, mint használnunk magunknak. Az „elfojtások” és az ezekből eredő kóros „komplexusok” ártalmaj, különösen a freudizmus tanai révén, széles körökben ismeretesek. Nemzetiségi vonatkozásban is azt figyelhetjük meg, hogy az ilyen, elfojtott indulattól fűtött, lappangva, esetleg a tudat alatt (illetve mindig a tudat alatt is) tevékeny és sokféle benső egyenetlenséget és külső alkalmazkodási zavart okozó komplexus egyre jobban erősödik fel és zavarja meg az egyén lelki harmóniáját és külső életét, sokszor váratlanul — és nem helyén valóan — robban ki; az őt tápláló indulat pl. azonnal kirobbanhat, okatlanul és elővigyázatlanul, a fékező külső nyomás hirtelen (tartós vagy akárcsak pillanatnyi) egyhülésére (pl. olyankor, amikor egy valóban elnyomott nép számára az ellenséges érzületű államhatalom kegye csak a szabad nyelvhasználatot (az iskolában, társaságban vagy az utcán stb.) is tiltó rendelkezéseken enyhít valamit, egyszerűen megdöglőtelenségű kitérőek váltódhatnak ki az elnyomott népesorból, amelyeknek megnyilvánulási köre is jóval túleried az engedélyezett szabadság körén: a magyar „kisebbségi” életből sok ilyen jelenség ismeretes); kirobbanhat, ha a külső nyomás általában gyögebb; de kirobbanhat a benső lelki fék viszonylagosan erőtlenebbé válására — pl. egy váratlan izgalom alkalmával — vagy a benső fékek tényleges gyöngülésére. Ha a nemzet nagyon legyengült, ha egy népi közösség — túlságosan elesetten — benső „tartását” már megőrizni nem képes, akkor lelkisége is széteshetik, a benső gátak nem működnek, az egész lelkiség mintegy valami „primitívebb” szintre süllyed vissza, ahol a józan értelem, az önfegyelmező akarat, a moralitás — a kulturális fejlődés e drága kincsei, kivirágzásai — súlyosan gyöngülnek, az ellenállóképesség (kifelé és befelé) megfogyatkozik, a legellenértésebb befolyásoló hatások egyformán érvényesülhetnek a legzomorúbb abnormis reakciók váltódhatnak ki, akár az ú. n. „rövidzárlati cselekvések” is, amelyekben a pillanatnyilag érvényre jutó indulat hatására valamely hirtelen (belülről jött vagy kívülről szuggertált) ötlet — az értelmi kritika, az igazi akarat, a morális és minden egyéb nemes érzés teljes kikapcsolásával — azonnal

cselekvésbe megy át, esetleg a legszörnyűbb kóros és "tragikus" kitérésre vezetve el. A helytelen reakciók félelmei igen nagyszámúak persze — itt csak a néhány példán való szemléltetés lehetett célo.

Végül csak a következőt említem még fel. Ha egyénnek is, közösségnek is az élet tényleges valóságában nem sikerül a maga érvényesülését biztosítania — mert hiszen minden lelki „mozgás” és élettevékenység legalapvetőbb és legáltalánosabb ösztönrugója az önérvényesítés (és pedig a „szellemi” tereken való érvényesülésre és „eszmények” felé is vágyódva), benső kielégületlensége levezetésére, valamelyes kompenzációra, kárpótló kielégülésre nincsen más mód, mint a „képzethez”, valami álrealitáshoz, ábrándképhez, idealizált utópisztikus célkitűzésekhez stb. menekülni. Ha nincs a lelki személyiségben valami egységes és erős benső súly, „tartás”, állandókká erősödött eszmei „mithoszok” (amilyenek pl. igen nagy számban vannak a magyarban stb.), ezek az ábrándos célkitűzések egyre változhatnak is. Vannak pl. nemzetségek is, amelyek soha sem tudnak valamely végleges vezető eszményhez, elképzeléshez odatapadni: céljaikat „orientációjukat” történelmük folyamán egyre változtatják — lehet ugyan, hogy pusztán csak opportünizmusból, de más esetekben elsősorban éppen a szilárd benső és állandó beállítódás elérésére (ilyen vagy olyan, inkább külső vagy inkább benső okok folytán) képtelenségük miatt. Ilyenkor a bensőleg ki nem elégült lélek mentődeszkaként kapaszkodik minden ábrándképhez, utópisztikus célkitűzésekhez, amelyet bárki (esetleg csak szahiszemű felbujtás, agitáció) megfélemlően rózsás színben, egyoldalúan eléje vetít. Könnyű ilyenkor a külső agitáció helyzete, amint általában könnyű az elégedetlenséget kihasználni képes minden befolyásoló hatás, hiszen az ilyen lelki állapotú embert könnyű odavezetni, hogy bármi más megoldás és helyzet gondolatát föltétlenül jobbnak fogadtassunk el vele, mint azt, amelyikben most — joggal vagy jogtalanul — elégedetlenkedik. A lelkileg ennyire legyengült személyiségnek, természetesen, morálitása is lecsúszhat (eredeti morális fogékonyságának nagyobb vagy kisebb fokától is függően), kaput nyit e morális süllyedés felé a legtöbb elégtelen nemzetségi kisebbségben ott található, valójában megdőbentő — ismeretelm szerint azonban eddigéig az irodalomban kellően nem öntudatosított — fogyatkozás: a hálára való szinte-szinte képtelenség az állammal és államnép tagjaival szemben.

Hogy mind a mondott, mind egyéb hasonló szimpptomák a helytelen emberi alkalmazkodásnak és a kóros reakcióknak mennyiféle formájához vezethetnek el, felesleges volna részletezni: csak a fentiek is, úgy érezzük további fejtegetéseink számára elegendő tanulságul szolgálhatnak.

#### V. A normális egyensúlyi állapothoz való visszatérés eszközei

1. Milyen eszközök kínálkoznak arra, hogy az ilyen túlérzékeny, ideges, eleve bizalmatlanok, magába zárkózó, kisebbségi érzésekben és „üzöttség”-érzésekben vergődő nemzetségi lelkiség visszanyerhesse benső egyensúlyát és ezzel megteremtődjék előfeltétele annak, hogy államnép és nemzetség magukat *egyenlő-jogúaknak* érző és egyenlő önértéztű felekként békésen — az adott helyzethez mért legokosabb módon — egymásközi feszültségeiket, szabályozhassák, így vagy úgy, egymásközi viszonyukat vagy hogy — a pszichésen legerősebb megoldásként — feszültségük akként simuljon el, hogy mintegy egyszerűen megszűnjék *probléma lenni* mindaz az elégedetlenség, amely a „nemzetségi”, „kisebbségi” fogalomhoz e közösségek

tagjaiban és mindaz a reaktív ingerültség, amely irányukban az államnépben hozzátapadt?

Nyilvánvaló, hogy (ideálisan minden esetben) a legelső — és közös — feladat a „légkör” megváltoztatása, vagyis legalább az arra való kölcsönös és erős törekvés, hogy állam és nemzetség egymáshoz való tényleges helyzete és a reálisan megalapozható ideális viszonyulása lehető nyugodt légkörben, egymásközi is világosan és objektíve tisztáztassék. Közös feladat ez, amelyik alól „értelmes” kibúvó egyik fél részére sem lehetséges; *ürügyet*, persze, mindkét fél kereshet az e feladat elől való — oktalan — kitérésre. Lehetséges, hogy a feszültség légköre olyan tökéletesen változik meg, hogy a „nemzetségi” mivolt mintegy magától megfosztódik minden izgató, idegesítő, békétlenítő, elégedetlennítő jellegétől, e fogalom mintegy elveszti „jogosultságát”: „nemzetség” nincsen is, hanem csak ugyanannak az államnép — leszármazási, nyelvi, rendi, osztályi stb. különbségektől függetlenül — csupa egyenlő jogú és külső sorsú, bensőleg pedig egyenlő érületű, törekvésű célú polgára; ilyenkor valóban elmondható, hogy „megszűnt probléma lenni” és egyszerűen lekerült az érdeklődés napirendjéről az, ami addig izgatta és esetleg forrongásba hozta a kedélyeket. Megéri a külön hangszólyozást az a megállapítás, hogy nem is annyira *ábrándos utópia* ez a lehetőség, mint amilyenek — *eleve befolyásolt* mai fülünknek hangozhatnak: sok, egy-egy adott időpontban igen kényessé, akuttá vált kérdés simultán már el a történelemben, amint elsimul az egyének életfejlődésében is, csak megfelelő életkörülmények (esetünkben pl. történelmi helyzet) és megfelelő lelkiség szükséges hozzá. Lehetséges azonban, hogy az ilyen teljességi feszültségmegoldás nem állhat elő (a mai történelmi helyzet általában nem is látszik kedvezőnek ehhez): ekkor sincs még baj azonban, ha kölcsönös erőfeszítéssel elérhetjük azt — ám ezt viszont *minden* esetben általában elérhetjük, mert csak mi rajtunk, emberi értékünkön múlik, — hogy egyenlő jogú, egyenlőképen elfogulatlan tisztánlátásra törekvő és egymásban az embert egyenlő módon megbecsülő felek világos probléma- és érdektisztázás útján kiséreljék meg egymásközi differenciáik békés elsimitását. Mindig elérhetjük, ha valóban ezt akarjuk. Ha nem ezt akarjuk, persze, nem is érhetjük el, mint ahogy ténylegesen a mostani világháborút sem kerültük el, bár a háborút elindító felek *mindenkinek* közös igyekeve biztosan elkerültette volna, ha valóban és elegendő erejű vágygal, hátsó gondolatok nélkül ezt az *elkerülést* akarta volna. Semmi józan emberi elgondolásnak azonban, és semmi valóban „értelme”: tudományos okfejtésnek nem lehet az a feladata, hogy az emberi korlátoltságot, a bármi irányban elfogult önzést és (az ily kényes emberközi differenciák kérdésében valóban „gyilkos”) botorságot erősíteni és növelni segítse, hanem csak az, hogy a maga eszközeivel visszazoritani próbálja őket; csak az lehet feladata, hogy helyettük az *ideálisabb* emberi élet képét és lehetőségeit, útjait és eszközeit tárja fel minél világosabban az ember előtt, hogy az zavartalanabban fejlődhessek magasabbrendűvé és boldogabbá. A tudománynak *tanítania* és *vezetnie* kell, abban a hitben, hogy felvilágosító erőfeszítései legalább a jövőre vonatkozóan valamelyes haszonnal járnak.

2. Ezért — ha mindkét részről okosan egyoldalú és (menhetetlenül félrevezető és előre nem látható végső következményű) izgatásoktól nem befolyásoltan akarjuk a légkörmegváltoztatást — ennek útjait és eszközeit világosan számba kell vennünk. E szempontból pedig a legáltalánosabb előfeltételként úgy ítéltük, a világos értelem elfogulatlanságát megőrizni képes és így egyúttal az elfogulatlanul morális felemelkedésre is képes *önuralom* kívánatuk meg. A világos értelem, természetesen, *képesség* kérdése is (a lényegfelismerés, a kellően elmélyülő megértés, az ellentéteknek magasabbrendű

szintézisben való áttekintése nem könnyű dolog), de az objektív igazságra és az igazságosságra való *morális* igyekezet igen erős segítséget jelent. Az értelem valósággal az „*univerzális*” eszköz, a leguniverzálisabb emberi eszköz, mert valóban *mindenféle* helyzetben és minden kérdésben képes valaminő segítségre és viszont nélküle semmi téren semmi helyzet vagy probléma nem oldható meg a legjobban. Am a dolgokkal való legvilágosabb értelmi leszámolás sem elegendő egymagában. Kapcsolódik hozzá egy alapjában *morális* követelmény is: az igazságot, az igaznak bizonyult felismeréseket, a megismerő, feldolgozó, megfontoló értelmi munkának objektív eredményeit — akár kellemesek reánk, akár nem — el kell tudnunk fogadni. Ez nem ritkán igen-igen nehéz dolog. De az értelem nem azért van, hogy játékszer gyanánt játszadazzunk vele, vagy hogy mindhárom apró-cseprő önös érdekeinket, talán álokoskodásokkal, védjük; lényegénél fogva arra való, hogy a legmegbízhatóbban útbaigazítson, tanácsoljon és vezessen és hogy mi az értelem objektív tanácsait és vezetését elfogadjuk és azok szerint éljünk. Valami *morális* tényező már magába az értelmi munkába — és pedig annak mindenik lényeges fázisába — belejátszik, de még sokkal jelentősebb szerepük van *morális* tényezőknek abban, hogy az értelemmel megismert, átértett és következményeiben — előrelátóan is — áttekintett igazságokat bensőleg elfogadjuk és hogy tényleges életvezetésünket ezekhez alkalmazkodva irányítsuk. Általában nem hangsúlyozhatjuk eléggé, az egyoldalúan „*intellektualisztikus*” (lényegükben csak félig tudományos) szemléletekkel szemben, hogy az értelmet és a morált nem szabad — mert elvileg jogosulatlan és mert gyakorlatilag célszerűtlen — egymástól élesen szétszakítanunk, bármi gyakran találkozunk is ezzel az ősi (és primitív) emberi oktalansággal. Mert az értelem valójában csak a *morális* vezetésben, a *morális* törekvésnek egyúttal való megléte esetén vezet igazi gyakorlati eredményre a cselekvő életben. Nyilvánvaló, hogy a nemzetiségi kérdés nem oldható meg abban az egyoldalú beállítódásban, amely szerint legjobb volna minden nemzetiséget egyszerűen az államból kidobni vagy — állandó gyöngítéssel vagy egyéb úton — létében megfojtani, vagy ha ez nem lehetséges, erőszakkal asszimilálni. De éppen így nem oldható meg helyesen a nemzetiségi kérdés abban a másik beállítódásban sem, amely szerint nemzetiségi részről minden esetben és minden eszközzel — mint valami „*szent*” kötelességből, ám a valóságban nem ritkán csupán botor eleve elfogultságból — küzdeni kell az államhatalom gyöngítéséért. Sem az első, sem a második esetben, sem az egyik, sem a másik egyoldalú és eleve elfogult (és ezért korlátozott és értelmetlen) beállítódásban nem válhatunk képesekké *objektíve* leszámolni a tényleges adottságokkal, nem válhatunk képesekké a távolibb *jövő* következmények helyes objektív átgondolására, azontúl, hogy nem válhatunk képesekké helyesen számolni az *emberiség* és a *moralitás* követelményeivel sem. Világos számvetést kíván egyfelől, hogy a nemzetiség mint természeti, történeti, társadalmi, kulturális valóság; *adottság* és a kiirtására való törekvés a jövőben (amint csak erre alkalom fog kínálkozni — már pedig a történelmi erők örökké változó játéka folytán az erőviszonyok gyorsan változnak és a Sors kereke gyorsan forog —) az ellenhatást elkerülhetetlenül kirobbantja, de már aktuálisan is veszedelmesen izgatja a nemzetiségi önértéket, a nemzetiségi öntudatot ellenállóbbá fokozza, a nemzetiségi dacot és erőkoncentrációt felkelti és i. t., (hacsak nem annyira gyökeres és végleges a nemzetiség kiirtása, ahogyan ez ma már a kultúrállamok között, még a legbarbárabb mai háborús tömegöldöklés korában sem hajtható teljes sikerrel végre). A másik oldalról viszont az államhatalom és az államnép gyöngítésére való törekvés, az állampolgárok közötti általános rend, össze-

munkálás, általános fejlődés és emelkedés megzavarása adott esetben szerfölött kockázatos vállalkozásnak minősítendő; a benső rend felbomlása könnyen olyan zavarokhoz vezethet, amelyek magát a zavart felidéző nemzetiséget is sújtják, a már kitört zavarban a zavarok előidézői könnyen elveszthetik az események feletti uralmat, a forradalmak is gyakran felfalják az elindítókat, és még az esetleg elért illúziós ábrándok is gyakran vezetnek csalódásra.

Az *önuralom* — a menekvésnek az értelmi világosság mellett e másik eszköze — *állandó* kell, hogy legyen. Nemcsak akkor van rá szükség, ha mintegy „*kis pillanatnyilag*”, a külső kényszer miatt „*muszáj*” vele élnünk. A helyes és célravezető *önuralom* *belső* forrású és állandó *önuralom*, amelyek a szemben álló fél felé is állandó megértéssel, tapintattal, méltányossággal, őszinte segíteni vágyással képes tekinteni, — különben nem fakadhat belőle semmi választott útnak következő végigjárása.

A *moralitást*, a *morális* értéket — a menekvés e további eszközét — a bölcselők jogosan szokták cselekvő, *praktikus* élet igazi értékének tekinteni. Keresünk bár a „*legméltóbb*” cselekvés végző szabályozó eszményét a — mindig szubjektív színezetű — egyéni közösségi vagy akár általános emberi „*boldogság*”-ban (ebben a tartósan és egyetemesen elvileg meg nem valósítható ősi és örök emberi vágycélban), akár valamely általános és állandó objektív *magasrendűségi* állapotban, e célunk elérésére törekedve akként kell okosan eljárunk, hogy a mások támogatására is számíthatunk, egyfelől azért, mert a mi értékre törekvésünk, természetes alapon elkerülhetetlenül *rokonszenves* a többi normális és egészséges ember előtt, másfelől azért, mert *közvetlenül jólesik* a más embereknek a mi *vtük* szemben is mutatott jóindulatú segítőtővágynak. A világot nem az *eleve való rosszakarat* vezeti — csupán durván fogyatékos, felszínes emberismeret állíthatja ezt és az ilyen irányú beállítódásokat ma már bátran idejémult, mert tudományellenes álláspontnak vallhatjuk. (Emberi gyöngeségekre természetesen, lehet, sőt politikailag kell is építeni, de nem egy eleve való, egyetemes rosszakaratra, amelyik csak helyenként és átmenetileg lehet cselekvésszabályozó tényező: a rosszaság, az eleve mások ellen törés az egészséges emberi lélekben sohasem *elsődleges* lelki vezető rugó: a valóban végző rugó mindig csak az *önérvényesítés* marad, amelyik azonban az egészséges normális emberben a maga *nemesebb* szükségletirányában is megtagadhatatlanul kielégülni törekszik és ha semmiképpen nem tud kielégülni, *minden* esetben elkerülhetetlenül elvezet bizonyos fokú szubjektív zavarokra, legalább éppen az „*idegesség*” szimptomákra, a magunkról alkotott „*ideális én*”-nel kapcsolatos zavarokra vagy éppen súlyosabb benső megrendülésekre is. Nem szabad elfelejtenünk, hogy éppen a nemzetiségi lelki zavarokban is *mindig* szerepet játszik bizonyos ideáлизmus is. (Örök, bár a történelmileg máig érvényesült állampolitikákban mind-egyik általában kellően fel nem ismert és nem követett gyakorlati szabályként volna hirdendő: „*Engedjétek kielégülni az embert nemesebb vágyakozásaiban is, és minden politikai vonalvezetésekben vegyétek kellő számításba — és hasznosítsátok az állampolgároknak ilyen vágyakozású törekvéseit!*”) Egész állami és általában emberi közösségi életszervezésünkben azonban mindmáig általában legfeljebb addig jutottunk el, hogy a legprimitívebb *anyag*i életszükségletek gazdasági-„*szociális*” igényeire igyckszünk, annyira-amennyire, tekintettel lenni, hogy büszkén hirdessük „*szociális*” gondoskodásunk nagyszerű fejlődését. Szinte-szinte egész *szociális*, népi, demokratikus stb. problematikánk kimerül ebben a szűklátókörű gondoskodásban. Csak a vak nem láthatja — de az ember megdöbbenően vak tud lenni, — hogy a történelemnek minden, *ideális* törekvé-

seket kiváltó, ideális eszmények megvalósítására megindult népi-nemzeti mozgalma (még a konkrét eredményekkel eleve sem kecsegtethető ideális célú mozgalmak is és éppenny az egyes nemzeti életek általános megújításának lelkes reformkísérletei is) micsoda széles hullámokat vertek mindenkor az érdekelt népi, nemzeti közösségek lelkében. Gondoljunk csak hazánk történetében is — amint már a III. fejezetben utaltam erre — pl. Thököly harcaira, az Erdélyből indult vallás- és szabadságmentő mozgalmakra, Rákóczi felkelésére, a szabadságharcra, de a XIX. század eleji általános szellemi megújulás termékeny lendületére stb. is: még éppen *nemzetiségeinknek* is mennyire jelentős tömegei csatlakoztak önként ezekhez a sokszor nagyon áldozatos mozgalmakhoz. Így kellett, hogy legyen, mert e mozgalmakban az emberi lelkesedés méltóknak érzett eszmények felé irányuló törekvésekhez kapcsolódhatott. Érdekes, hogy egészen a legújabb időkig a történelemben rendszerint csak az elnyomott nép- vagy osztályrétegek és az államhatalommal szemben álló „forradalmárok” építettek — természetesen ők sem teljes tudatossággal (és ezért nem is az emberileg értékesíthető legteljesebb haszonnal) erre az emberi (egyéni és még inkább a közösségi, sőt a tömeg) lélek e végső és hatalmas horderejű ideális vágyakozásaira. „Egészen a legújabb időkig”, mondtam: mert pl. Kemál fellépésével, Mussolini fellépésével, Hitler fellépésével és a legújabbkori történelem sok más jelenségével már fordulat következett el: bár az indítás rendszerint itt is forradalmi volt és alulról tört az addigi államrend ellen (miként pl. a Szovjetunióban is), a sikerült forradalmak után a hivatalos államvezetés is és most már tudatosan megtartotta és igyekezett tovább erősíteni az ideálisztikus erőfeszítések hősi szellemét, hogy így a kemáli Törökországnak, Mussolini Olaszországnak, Hitler Németországának csodálatos erőfeszítései születhessenek meg és olyan közösségi alkotó, teremtő munka induljon meg, amilyennek lehetőségéről az előző részmunka vezetői reálisan még csak álmodni sem merhettek volna. Jó volna, ha a történetírók, de elsősorban a politikusok és diplomataik teljesebben és hamarabb vonnák le a történelmi események tanulságait. És milyen jó volna, ha pl. Magyarországot is (sok-sok előkészítő, viszonylag szűkkörű és nem minden tekintetben szerencsés, mert vagy nem elegendő körültekintéssel végzett vagy nem elegendően egyetemes vagy nem elegendően magyar kezdeményezések után) egy olyan belülről és alulról induló nagy szellemi megújulás mozgalma lelkesíthetné át, az államvezető körök egyetemétől vétetve át és magának az államvezetésnek szuggesztív példájától még erőteljesebbé lelkesítve, amelyek kétségtelenül újra magával rántaná, az ideális lelkesedésnek és az ideális vágyakozások teljesülésreményének egységében, nemzeti-ségi állampolgárainknak is igen nagy, kétségtelenül legnagyobb részét is. Hiszen van-e állam e földön, amelynek számára eddig is uralkodó sok százados, öntudatosan ideális céloknak és reálisan megalapozott eszmei „mithoszok”-nak olyan gazdagsága és erős szövődése nyújthatna a legválságosabb történelmi időkben is annyira megnyugtató benső tartást és komoly nemzeti súlyt és a továbbfejleszhető idealizmusra annyira biztos alapot, mint amilyenl éppen Magyarország büszkélkedhetik? Gondoljunk a „Nyugat védőbástyája” gondolatára, a szabadság és függetlenség vezető eszméjére, Kelet és Nyugat hazánkban való érintkezésének és összeütközésének és a keleti eredetű magyarság nyugatosságának gondolatára, a szent korona tanára, a szent-istváni gondolatára (és Teleki Pál „nagy magyar út”-jára), a Duna-Tisza közén tartós hazát teremteni és a Duna-medence népeinek tartós vezetésére a történelemben egyedül képesnek bizonyult nemzet öntudatára, a Kárpátok-koszorúta „ezeréves” határok eszméjére: határok, amelyekről változtak legyen azok a magyar tör-

ténelem folyamán bármennyit is, minden magyar lélekben egyetlen és apáról-fiúra ugyanaz az eszménykép él, hogy ezek a határok imperiálista ábrándoktól meg nem tévesztetten biztos megállást, szerény, de férfiasan komoly öntudatú magyar mértéktartást és biztos és fölényes önértéket határozzanak meg és hogy e határokon túl — mint már az Árpádok idejében — még csak harcolni se kívánjon a magyar. Történelmetalakító nép, amelyik több mint ezer éve költözött mai államterületére, hogy ott megtelepedjék és ott maradjon és amelyik sohasem kívánt e területen komolyan túlerjeszkedni, de ehhez a földhöz a végsőkéig — és mindig csak ehhez — ragaszkodott, ilyen nép talán nem is szerepelt még a történelemben. És talán ebben a biztos, komoly, férfias mértéktartásában rejlik egyik legfőbb ereje. Gyakran szenved, pusztul, de mindig megmarad. És ha sajátos értelmi és morális képességeit, általános magasabbrendűségét jobban tudná gyakorlati életsikerek érdekében is értékesíteni — hibái levetésével és bizonyos benső, lelki átalakulásával is — és ha a történelemnek itt-ott számára is kínálkozó kedvező fordulatait jobban volna képes kihasználni, bizonyára sokkal magasabbra tudna emelkedni külső súlyban, tekintélyben, nemesen felhasznált hatalomban is. A szellemi erők értéke: ez az egyetlen erő, amelyik még a történelemben sem győzhető le soha; csak megpróbáltatják és ha a próbát megálta, továbbbá, erősítve, továbbépítve a nemzetet.

Bocsáttassék meg ebben az egyetemes elvi és általános emberi szempontokból vizsgálódó tanulmányban ez a szubjektív magyar vonatkozású utalás. Beláthatatlan horderejű általános emberi válságok és fordulatok korában élünk: ha a (bár talán csak lassan, de ténylegesen mégis már megindult benső átalakulásunkat sikerrel, belülről és alulról gyorsabb ütemben építve és az egész nemzet ideális lelkesedését felhívva folytatjuk tovább és ha e mellett a külső alkalmakat továbbra is állandó figyelemmel kísérjük (hogy a kínálkozó fordulatokat azonnal kihasználhassuk), hazánk jövőjét, bármi megpróbáltatás következék talán még el, nincs okunk félni.

3. Az e tanulmány IV. fejezetében felemlített nem-normális szimptomák megszüntetésének általános módjaival most már rövid összesítésben végezhetünk. Ahol indokolatlan félelmek, érzékeny visszahúzódság, bizalmatlanság, kisebbségi érzések és hasonló uralkodtak el, hogy helytelen reakciókba és ábrándos utópiákba vezessenek (és egyúttal, az államnépöbl elkerülhetlenül kedvezőtlen visszahatásokat váltva ki, egy egyre súlyosbodó „circulus vitiosus”-t indítsanak mozgásba), ott az államnak biztonságérzést és helyes önértéket kell kifejlesztenie nemzetiségi polgárainak lelkében. A kisebbségi érzést az egyenlőségi érzésnek kell felváltania és a talán helytelen értelmezésű konkrét vitaesetek nyugodt türelmü együttes megbeszélésével, valamint az állami segítőkészség egyéb biztosítékaival a gyanakvó lélek rendellenességeit is legyőzhetjük. Hogy ehhez a szoros személyes érintkezések elkerülhetetlenek, természetes. Várkonyi Hildebrand az ideges gyermek kezeléséről írt gazdag tartalmú munkájában joggal hangsúlyozza a válsághelyzeteknek az ideges gyermekkel való, jó hangulatban és a „derülő bizakodás légkörében” történendő együttes elemzésének hasznát. Az objektív értelem pártatlan fényénél a bajt okozó helyzetek józan, higgadt kiemlézése és megvilágítása nemcsak a gyermekek, hanem éppenny az ideges, érzékenykedő stb. felnőttek kezelésében is haszonnal értékesíthető. Ugyancsak hasznos eszköz a bizó és derülő optimizmus is. Gondoljunk csak meg: milyen erős hatással lehet a vezetettek, ha a vezetők biznak. Gömbös Gyula beszédeivel kapcsolatosan sokszor volt megfigyelhető, hogy az ő bizó optimizmusa még a lélekben tőle esetleg alapjában távolálló hallgatóságra is meglepően nagy hatással volt. Hegedűs Loránt — jól

tudjuk — jó időn keresztül a legracionálisabban anyagi gazdasági érdekköröket és az egész magyar közvéleményt optimizmusra tudta hangolni, Apponyi Albert nemzetközi szónoki sikereinek, személyi varázsának és tekintélyének egyik legfőbb okát is egy régebbi, a Magyar Külügyi Társaságban tartott előadásomban éppen bizó és bizalmat terjesztő idealizmusában (és morális értékében) véltem jogosnak felmutathatni. Am ha a vezető nem bízik, ugyan hogyan áradhat belőle hit, bizalom, remény a vezetettek — ezek között a nemzetiségi állampolgárok — felé.

4. E nagy problémakörben könnyű és érdemes volna részletezően és áttekintő rendszerezésben gyűjteni össze a lelki befolyásolásoknak mindazokat az eszközzeit, amelyek a nemzetiségi kérdések helyes megoldására is gazdag bőségben állanak mind az állam, mind a nemzetiség rendelkezésére. Teljes gazdagságban foglathatnók őket össze pl. aszerint, hogy a) mely eszközök azok, melyekkel állam (államnép) és nemzetiség egyformán élhet, hogy b) mely eszközöket hasznosíthat sajátos feladatként az állam és hogy c) melyeket hasznosíthat különösképpen a nemzetiség, — természetesen aszerint is, hogy mi az igazi célja az államhoz és az államnéphez való viszonyának alakulása tekintetében. Mind a három ponton, természetesen, számot kell vetnünk a normális és a már nem (egészen) normális helyzetekben hasznosítható módosulásokkal. Ezt a feladatot, amelyik természetesen kiegészítendő volna azoknak az eszközöknek részletesebb taglalásával, amelyekről (mint *nempszichés* eszközökről) tanulmányunk II. részében volt szó, természetesen nem végezhetjük most el, a nevelő emberbefolyásolásnak néhány, a nemzetiségi kérdés kezelésében is hasznosítható általános gyakorlati szabályát célszerűnek ítéltető, azonban ezúttal is felémlíteni.

a) Minden befolyásoló, alakító vezetésben nagyjelentőségű első lépés hozzászoktatni vezetetteinket — akik a másokkal való helyes érintkezésre, a hozzájuk való helyes alkalmazkodásra és a közösségi életben való harmónikus elhelyezkedésre szoktatandók — arra, hogy a velük történt eseményeket tudják úgy is szemlélni és értékelni, ahogy a szemben álló másik fél láthatja és értékelheti azokat. Hogy elfogulatlan szemlélethez és megértéshez, a vitás kérdések pártatlan megítéléséhez eljuthassunk, tudnunk kell a dolgokat, mintegy a magunk szemüvegét — amelyen keresztül eddig néztük a dolgokat — levetve, a mások szemüvegén át szemlélni. Alapvető gyakorlati jelentőségű szabály ez: ha sikerrel tudjuk keresztülvinni, valósággal kapu nyílt a további fejlődésre. További jelentős lépésünk lehet az, hogy általános jótanácsok helyett írjuk elő vezetetteinknek az egymásután teendő konkrét lépéseket. Komoly eredmény várható — amint már szó volt róla — a vitás, bajt okozó eseteknek tárgyilagosan elemző megbeszélésétől. Ez azonban csak akkor legteljesebb hasznú eszköz, ha világosan felmutatjuk neveltünk előtt azokat a pontokat is, amelyekben már bizonyos, részéről teljesített haladást, fejlődést tudunk felismerni. És hozzátartozik a teljes nevelői hatás kiaknázásához az is, hogy a még helytelenül végzett mozzanatokot is kellő tapintattal, megértéssel és — amíg lehetséges — bizonyos elnézést mutatva kezeljük és semmiképpen ne kapcsoljunk hozzá azonnal durva rendreutasításokat, megtorlást és egyebeket és hogy viszont ha valamely ponton valami haladást tudunk megállapítani, azt neveltünk előtt is világosan és elismerőleg kell tudatosítanunk: az elismerés (jutalom) olyan eszköz a nemesebb irányban való törekvés erősítésére, amelyik *semmi egyéb* nem helyettesíthető. Hogy milyen jelentőségű a nevelő példaadása, úgy hisszük, felesleges külön hangsúlyoznunk. Még csak egyetlen pontot kívánok e vonatkozásban is — még ha ismétljük is magunkat — hangsúlyozni: ez az, hogy a közösségi nevelésben gyakran nem jut kellő

figyelembevételhez a nemes, magasrendű vezető célok, eszmények irányában való természetes alapú emberi törekvések illő erősítése: márpedig csak a méltó, legméltóbb és bensőleg átérezett célokért és eszményekért képes az ember a legnagyobb erőfeszítésre és áldozatra a másokra tekintő önlegyzés áldozatára is.

Természetes, hogy 1. az említett általános nevelői szabályok a nemzetiségi probléma kezelésében az eszközök megválogatása és felhasználása terén bizonyos módosításokat kívánjanak meg, hogy 2. az állami közösségi életet szabályozó törvények és egyéb rendelkezések viszonylag — és elkerülhetetlenül — merevebbek a családi és iskolai nevelőnek rendelkezésére álló, az éppen adott helyzethez legjobban alkalmazkodni képes viszonylag nagyfokú szabadsággal szemben és így távolról sem teszik tehetővé pl. a jutalmazó és megtorló kezelésnek a vezetést gyakorló tényező részéről a szabad belátáshoz igazodó, közvetlen, legemberibb és leghatékonyabb alkalmazását és hogy 3. különösképpen ritkán ad módot az igazságszolgáltató törvény az elismerésre és jutalmazásra, hanem elsősorban csak az elkövetett hibák megtorlásáról intézkedik, a megfelelő paragrafus szerinti, tehát merev szabályozással. Nem felesleges azonban talán hangsúlyozni, hogy az okos állampolitikának vannak mégis sokféle egyéb eszközei arra, hogy — az igazságszolgáltatás ez egyoldalúan főleg csak megtorló beállítódásának és paragrafusokhoz kötött merevségének ellenére is — a helyzethez alkalmazható és emberibb kezelést biztosíthassa polgárai számára.

Az imént vázolt befolyásolási eszközök egyként hasznosíthatók az állam és a nemzetiség részéről és pedig az állam részéről mind nemzetiségi irányában, mind az államnép tagjainak irányában: mert hiszen nyilvánvaló, hogy az is feladata az államnak, hogy emezeket is megfelelően világosítsa fel, helyesen — nem egyoldalúan — öntudatosítsa és a nemzetiségi polgártársakkal szemben való megfelelően helyes viselkedésre felkészítse.

b) Elsősorban az állam részéről munkálandó feladatok: 1. az államnép felé) az államnépnek helyes önismerettséghez juttatása, ezentúl a nemzetiségismeret terén végzendő felvilágosító munka (pl. a nemzetiségek nyelve, történeleme, hagyományai, kultúrája, gazdasági és szellemi értékei az iskolákban és a közéletben is megfelelő ismertetéshez juttatandók), a nemzetiségek felé megfelelő érzelmi beállítódási készségek nyújtása, a helyes alkalmazkodás és a helyes taktikai érzék erősítése, illetve kifejlesztése és i. t. — természetesen azonban a nemzetiségekkel szemben tanúsítandó konkrét, tapintatos, körültekintő, méltányos stb., viselkedés tekintetében is fölöttébb szükséges a megfelelő tájékoztató és felvilágosító munka. 2. (a nemzetiségek felé) az esetleges államellenes nemzetiségi agitációnak pontról-pontra való (és ahol lehet, humánus eszközökkel történendő) hatásalanítása, a nemzetiségi öntudat és önérték helyes irányú befolyásolása, a nemzetiségi helyes önismeret kifejlődésének elősegítése, a nemzetiségek körében az államnép nyelvének, történelmének, hagyományainak megismertetése, az államnak nemzetiségeivel szemben esetleg megnyilvánult jószándékú különösebb megértésre, támogatásra, segítségre, velük harmónikus összeműködésre törekvő erőfeszítéseinek világos felmutatása és megismertetése, a nemzetiségek érzelmi, törekvéses, akaratilag megnyerésen való munkálkodás, a nemzetiségi részről a lelki egyensúlyt, az elfogulatlan megértést és ítéletet, a békés összemunkálást zavaró (esetleg károsokká, is erősödött) tényezők kiküszöbölésén a maga részéről is való munkálkodás — aminek módjairól a fentiekben röviden már szó esett —, nemzetiségi tömegek felé is megfelelő, őket is lelkesíteni képes vezető célok és eszmények felmutatása és az egész állami és közéletnek olyan irányítása, amelyik — esetleg egy szükséges általános belső megújulással, átalakulással, megfelelő refor-

mok sorozatával (így gazdasági, szociális, szellemi kultúrális téren), a maga lelkesítő lendületével magával ragadhassa a nemzetiségi tömegeket is. Hiszen az eszményhez tapadás az objektivitásra képesítő önlegyőzésnek is egyik legjobb előkészítője. (Van Magyarországon is nemzetiség, amelyik — nemzetiségi mozgalmának kezdeteitől fogva — állandóan a legváltozóbb politikai orientációk között hánykódik, mert hiányzik az az egységes és szilárd, állandó eszményrendszere, amelyik például — amint szemléltettük — olyannyira jellemző erőforrása a magyarságnak.) Idetartozik hasznos értékesítése a nemzetiséggel közös hagyományoknak, a közös történelmi múltnak, a közös feladatoknak, a esetleg fenyegető közös veszélyeknek, de méginkább — pozitív irányban — a közös jelen és jövő érdekeknek, közös céloknak, közös reményeknek stb., idetartozik az egyes nemzetiségi csoportokhoz az államnép lelki jellegzetességeihez hasonló, vagy azokkal éppen azonos lelki jegyeik útján való közelférés feladata, a különböző nemzetiségeknek a reájuk különösen jellegzetes, érzékeny pontokon való megközelítése: az egyiké pl. inkább érzelmi-kedélyi síkon, a másiké az anyagi érdeksíkján, a harmadiké a társadalmi feltörekvés és beolvadásvágy érzékeny pontján, a negyediké vallásos beállítódásának és érdekeinek különös figyelembe vételével, az ötödiké a józan értelem érveivel, a hatodiké esetleges általános ideálistikus vágyakozásainál fogva, de a természetszeretettel, a sportszeretettel, az elismertetés-vágytól stb. fogva is, esetleg az érzékeny pontokon az egyes nemzeti csoportoknak való hízélgéssel stb. Felesleges a mondottakhoz hozzátenniünk, hogy ezeken a pontokon legtöbbször csak különösen finom tapintattal, lélektani és taktikai érzékkel végezhető valóban eredményes befolyásoló munka.

c) A nemzetiségi részről folytatott befolyásoló munka rendszerint csak a saját nemzetiségi tagok felé szokott történni (— helytelenül —), és rendszerint csak egyoldalú, az államra nem kedvező irányban (— még helyteiebbül —). Nyilvánvaló azonban, hogy nem-

zetiségi érdekből is eredményes hatású lehet a nemzetiségi részről az államnép felé irányuló felvilágosító, rokonszenv-megnyerésre törekvő stb. munka is, amire azonban, természetesen, csak már bizonyos fejlettebb öntudatú és kevésbé korlátozottan csak magukkal törődő nemzetiségek képesek. A nemzetiségi részről folytatandó befolyásoló munkában függetlenül attól, hogy vajjon az államnéppel való harmónikus összemunkálásra, vagy pedig a mindenáron való elkülönülésre, esetleg elszakadásra törekszik valamely nemzetiség — elsőrendűen fontos a saját történelem, hagyományok, kultúra stb. minél teljesebb, de helyes, objektív megismertetésén kívül (— az erre való törekvést mindenütt ott is találjuk —) az objektív önismeretre jutás gondos elősegítése, de fontos ezentúl az államnép megismertetése is a nemzetiség tagjainak körében, rendkívül fontos az esetleges felelőtlen izgatásokkal szemben való ellenállás erősítése, ugyanígy az objektív tisztánlátást akadályozó káros érzékenykedés levezetésén való munkálkodás fontos a helyes öntudatra és önérzetre nevelés stb. Ebben a tanulmányban — tanulmányunk címének megfelelően — ez a kérdés sajátképpen nem foglalkoztathat. Csak azt említjük még fel, hogy bármily gyakori, de igen primitív és — magasabb szempontokból — nemcsak embertelen, hanem oktalan és botor eszköz is az egyoldalú gyűlölködés szitása, az egyoldalúan csak sérelmet keresésnek, vagy akár az általános elzárkózásnak, a félrevezető értelmezéseknek stb. erősítése: mindezek csak pillanatnyilag járhatnak bizonyos haszonnal; kedvezőtlen ellenhatásaik, legalább a jövőben, rendszerint elmaradhatatlanok, és pedig nem is csak az állam, vagy az államnép részéről, hanem még saját nemzetiség tagjai részéről is. Könnyen követheti az ilyen irányú izgatást egy igen keserű csalódás, kiábrándulás, késői bánat stb., az ilyen beállítódás elvezethet oktalan cselekvésekre, vaksí sötétbe ugrásokba és így tovább.

Boda István

(Vége következik)

## Két szlovák költő

### A FÖLD MAGASZTOSSÁGA

Andrej ZARNOV

Ölelj magadhoz! Homlokunk leszegezve,  
kenyér meg sóval járunk eléd;  
ha el nem ért a jejj-szó dörgegelme —  
most halk fohászuk rebbenjen feléd.

Bolyongtunk utflan utvesztőkön által,  
jülünkbe jó szó eddig nem hatott  
s ámitó tükrök vak roncsává váltan  
elsenyvesztettek csalfa mámorok.

Hozzad jövünk, hogy szünjön már a kétely,  
mely félelmével bénítja karunk;  
a tétovázás béklyóit Te tépd el:  
ha tengve is, de élni akarunk!

Kegyedbe végy, sebünkre gyógyirt öntözz!  
Elernyesztett az örök kutatás  
Eloldhatatlan horgonyozz a röghöz  
s a poklok szélén még mosolygva láss!

Ölelj, szülénk, ne kényszeríts még menni  
törvényeidnek hü jobbágyait;  
ki tudtál minket vasfogódba venni:  
érleld ki még a lelkünk vágyait.

Oh hints meg porral, Föld egyszerűsége,  
oítsd szomjunkat: ránk lelkedet leheld;  
hogy porból vettnek porban légyen vége:  
ölelj magadhoz, adj egy néma jelt.

Fordította: GARZULY GYULA (Pozsony)

### A DUNA

E. B. LUKAČ

Ősidőktől hömpölygteti kék hullámaid,  
siklik, mint a pompás párdúc, mely prédára vár;  
ma ijedten bögő gőzöst ragad el az ár,  
régente a sirba tutajt s fenyőtölköt vitt.

Hömpölyög sok század óta, medret zár meg nyit,  
sodra elnyel földet, szirtet, mit útján talál;  
ága oszlik, partja foszlik — s süllyeszt a halál  
hullámsirba kultúrákat s rönkök roncsait.

Futó század — mint a menybolt — váltja színeit;  
hegytetőkről örtüz füstje régesrég nem száll;  
jött és ment a tajték s ma is minden tajték itt.

Néz a folyam köröskörül, néz csak s álmodik...  
Tünt rengeteg helyén új szörny: most egy város áll,  
Álmodj Duna, álmodd ma a város álma!

Fordította GARZULY GYULA (Pozsony)

## A természetjog rendező szerepe a magyar nemzeteszében

### A TERMÉSZET HAJLAMA

Dante, amikor a paradicsomban a világ vaktságáról elmélkedik, ezt mondja:

„S ha a világ nem lenne egyre csak vak  
a természetnek hajlamára, látná,  
hogyan országai különb népeket kapnának.”

(Parad. VIII. 142.)

Akkor írta ezeket a sorokat Dante, amikor a keresztény univerzalizmus már régen felbomlott, amikor már két város sem értette meg egymást, mert az egyik fél guelf volt, a másik pedig ghibellin. Már akkor meglátta, hogy a sok küzdelemnek, megnevelésnek az alapja, mely népeket és városokat állított egymással szembe és gyökere az volt, hogy az emberek „*nakok a természet hajlamára*”. Dantében élt még a középkori szentágonstoni gondolat. Nemcsak a Divina Comédiában látszik ez, melyben szintézisbe hozta a középkori világnézetet és mintegy pontot tett a középkori szellemi életre, hanem egyéb műveiben is. A Monarchiában világszászárságról álmodozik. A sok zűrzavar, diszharmonia és háború közepette az egyes ember nem lehet boldog, mert hiszen a boldogság feltétele a béke. Szükséges tehát, hogy a városok, népek és országok felett olyan egyetemes tekintély uralkodjék, aki a filozófia világosságának fényében, az igazság sugallatára hallgatva, minden kapzsiságot levetkőzve, megakadályozza a pártoskodást, vetélkedést és a háborút. Ez a legfőbb tekintély: a világszászár. Nem pusztán emlék a múltból, hanem biztosíték a jövő számára. Dante ettől a császártól pacifizmust várt. Mindezt azonban azért tartotta szükségesnek, mert az emberek nem eléggé keresztények és nem hallgatnak a „természet hajlamára”.

Mindenesetre Dante a fenti három sorban nemcsak a firenzei polgárok veszekedésének az okára mutatott rá, hanem rávilágított a történelem összes gyűlölködésének a gyökerére is.

Amit Dante költői szeme hétszáz évvel ezelőtt meglátott, azt szomorúan tapasztaljuk ma is. Ma is minden megnevelésnek az az oka, hogy nem vesszük észre a bennünk, a saját természetünkben levő megoldásnak a titkát.

A legkirívóbb és legfájdalmasabb ennek a megoldásnak a figyelmen kívül hagyása a nemzetek közötti életben. Miért? Mert ez egész földrészeket hoz mozgásba és nem egyszer felfordulásba. Ha a családi béreket nem fizetik, megtagadva azt, amit az emberi természet követel, az csak egyes osztályokat érint, leginkább a munkásosztályt. Ha azonban egyik nemzeti közösség tagadja meg a másiktól a természetadta jogokat, akkor az vagy anyagilag vagy önértékében az egész másik közösséget sérti.

Tekintettel arra, hogy ez a kérdés nagyon is húsba vág, sokan foglalkoznak ennek megoldásával. És viszont éppen azért, mert nagyon közel esik az élethez, nem hiányzik szinte sehol a szenvedélyes hang sem. Sokan ettől a hangtól átfűtött véleményeket akarják igazolni, ahelyett, hogy az igazságot keresnék, elfeledve Szent Pál mondását: „Veritas liberabit vos!” Nem hiányoznak nálunk sem a vérbenforgószemű reformátorok, de szerencsére vannak még higgadt, elmélyedő tudósok, akik a józan emberi gondolkodásra és a történelem tanítására támaszkodva mutatnak utat a magyarságnak. E kettő: filozófia és a történelem tanulása adhatja csak meg egy népnak azt a biztonságot, melyre mindennapi programját felépítheti. A nemzetek közötti élet felvetett problémáira tehát csak az elfogulatlan erkölcsbölcsélet és a népek történelmi tradícióinak összehangolása adhatja meg a feleletet.

Ebben a tanulmányban be akarjuk mutatni azokat az alap-

elveket, melyek a nemzetközösségek nyugodt életét biztosítják, majd megvizsgáljuk azt, hogy hogyan érvényesülnek ezek a sajátos magyar nemzeteszében.

### A TERMÉSZETJOG FOGALMA ÉS RENDEZŐ SZEREPE

Rend rendező nélkül el nem képzelhető. A nemzetek közötti életnek is szüksége van valami irányítóeszmére, hogy a harmóniát biztosíthassa. Ez az irányítóeszme a természetjog. Először tehát a természetjog fogalmáról kell írunk, azután ezt hasonlítjuk össze a magyar nemzeteszével és ebből az összehasonlításból vonjuk le a következtetéseket. Vegyük először szemügyre a helytelen jogszemléletet, mert ebből lesz világosabb magának a természetjognak a fogalma.

A modern jogbölcselet, főleg Kant óta a legkülönbözőbben értelmezik a jog fogalmát és az erkölcsi alaptól és az isteni törvényektől függetlenül igyekeznek azt meghatározni. Ennek az alapnak az elhagyása viszi a modern jogbölcseletet a legellenértesebb felfogásokra és ezért Bergholm joggal panaszkodik, hogy a jog fogalmát illetőleg még csak megközelítően sincs egyforma felfogás a jogászok között. Kant és vele sokan mások a *külsőszerűsítettség* (vis coactiva) azonosítja a joggal. Ez a mindennapi életben azt jelenti, hogy az útonálló jogosan fosztja meg az utazót, ha ki tudja kényszeríteni ezt tőle, a nemzetközi életben pedig azt jelenti, hogy egy húszmillió népet jogosan nyelhet el egy nyolcvanmillió, ha a másikat erre kényszeríteni tudja. Az egész etikai rend forrását az autonóm értelemben jelöli meg, amikor így ír: „Die ethische Ordnung besteht darin, dass Sittengesetze der autonomen Vernunft zu beobachten sind.”

A modern jogászok, bármilyen iskolához tartozzanak is, bármiben is határozzák meg a jog fogalmát és forrását, egyénben vagy közösségekben, tulajdonképpen csak következtetések a pozitívizmus és materializmus irányaihoz. Mert amin pozitívizmus és materializmus uralkodik a többi tudományban, éppúgy kiterjeszkedik a jogbölcselet területére is és amin eltűnt az eszmei kapcsolatokat a természet adottságaival más területeken, éppúgy száműzi a jog világából is. Elképzelhetetlen természetesen az, hogy ennek a felfogásnak milyen következményei lehetnek a mindennapos életben. Az emberek között ugyanis a rosszul értelmezett *önzés* uralkodik. Hogy a maga módja szerint minél inkább érvényesülni akar, az könnyen érthető, hogy azonban — a jog előbbi meghatározásából kifolyólag — személyi érdekeit tartsa az élet normájának, az tárgyilag tarthatatlan és azt a hobbesi állapotot szüli, amelyben az emberek mint vadállatok állnak szemben egymással. Homo homini lupus!

### A POZITIV JOG HIVATÁSA ÉS FORRÁSA

Mindezek ellenére, t. i., hogy milyen veszélyes következményei vannak annak az elméletnek, mely az egyént vagy az államot teszi meg a jog forrásának, a keresztény bölcselet nem zárkózik el ennek a jognak (tapasztalati, pozitív) a létjogosultsága és rendeltetése elől. Vita nélkül elismeri, hogy az emberi együttéléshez feltétlenül szükséges mint gyakorlati utmutató a pozitív törvény és a pozitív jog. Szent Tamás is fontosnak tartja a nyugodt és békes emberi együttéléshez a pozitív törvényt: „Necessarium fuit ad quietam et pacificam hominum vitam, aliquas ab hominibus leges imponi, quibus homines improbi metu poenae a vitiiis cohiberentur et virtutem assequi possent.” (S. T. I. II. qu. 95. a. 1.) Csodálja benne az emberi kultúra alkotását és fejlődését. Kimutatható, hogyan keletkezett, hogyan változott az idők folyamán. Ha nem is a legtökéletesebben, de amennyire a történelmileg fellépő eszmékkel és eseményekkel lehetséges, felkutathatjuk eredetét és megállapíthatjuk helyi, nemzeti és

népi színezetét. A kezdetleges állapotból a tökéletesség bizonyos fokára emelte a jóra és rendezésre való törekvés, úgyhogy a pozitív jogrendben mint egy művészi alkotásra bukkanunk.

A keresztény bölcsélet tehát elismeri a pozitív jog értékeit, azonban elégtelennek tartja, mert számol a konkrét emberi adottságokkal. Tudja azt, hogy az ősigazság állapota a bűnbeeséssel megszűnt, azóta a jog és igazságosság elvesztette harmóniáját a gyakorlati életben, sőt a törvények és jogok elméleti megfogalmazásában is. Ezért jegyzi meg Szent Tamás, hogy a mai ember még a természetes észsel megoldható világnézeti kérdések tökéletes felismerésére sem alkalmas. Az átlagember, bármennyire adva is van az Isten megismerésére való törekvés, csak homályos fogalmat tud alkotni róla. Éppúgy elhomályosodhat értelmünk a jogalkotás területén is, ha nem támaszkodunk egy *csalhatatlan közös alapra*, melyből minden jog forrásúzik. Ha nincs meg ez a közös alap, akkor mindenki saját érdekének megfelelően állítja fel jogtételét és az egyrendeltetésű békés életre hivatott emberiség világnézete nem lesz más, mint egymást tagadó tételek tömkelege. Végül a tapasztalat is azt mutatja, hogy nem volt eddig a világtörténelemben senki, aki megszüntette volna egy tekintélyes időre az egymás ellen törtetés áldatlan állapotát. Ehhez óriási tekintély, tudás és erkölcsi nap kellene, ami mind csak korlátozott mértékben van meg mindenkiben. Nem lehet elég tekintély a mai *államabszolútizmus* sem, mely szerint az állam a legfőbb valóság, amelyhez az állam, mint jogalany viszonyítható és neki alárendelhető. Ennek értelmében az egyén teljesen az államé volna, benne és általa válna értéké, nem lehetne benne egyetlen viszonylatot sem megállapítani, melyet lényegében ne az államérdek rendezne. Amint látjuk, ez elég vigasztalan és kilátástalan álláspont *éppen az emberre nézve*. A szó szoros értelmében — ki nem véve senkit sem — azt mondja ez a tétel, hogy az ember azáltal, hogy az államba tartozik, rabja lesz a közösségnek, megkülönböztetése elkerülhetetlen, olyannyira, hogy a brutális hatalom kénye-kedve szerint használhatja ki az egyén szellemi és anyagi értékeit a maga céljára.

Amikor tehát a keresztény filozófia olyan szigorúan utal egy csalhatatlan és végső alapra, melyből minden jog forrásúzik és amely normája a pozitív jognak és törvénynek is, tulajdonképpen az embert emeli fel megalázott helyzetéből és a személyiségét megillető helyre teszi. Amikor pedig megalapozza azt, hogy vannak az embernek az államtól független, az állami létet, nemcsak időbelileg, hanem méltóságszerint is megelőző viszonylatai, amelyeket az államérdek nem érint közelebből — tehát rendezésük államfőletti szempontok szerint történik, akkor tulajdonképpen az ember relatív és kontingens voltát ismeri el és kapcsolja össze az Istennel. Mert a jognak minden természetfelettitől való függetlenítése tulajdonképpen annak a kérdésnek a feleletén dől el, hogy kié az ember. Ha az ember autonóm létét, célját önmagában bírja, akkor lehet a jognak is végső forrása. Mivel azonban a keresztény filozófia az ember esetlegeségéből minden kétséget kizáróan bebizonyította az ember relatív voltát az Istenhez, azért a jognak a végső forrása sem lehet más, mint az Isten. Erről a transzcendentális viszonylatról, melynek értelmében a teremtmény egészen különösen mutat az Isten felé, sőt létének minden pillanatában és egész valóság-tartalma szerint annyira függ tőle, hogy a hozzá való viszonyítás nélkül meg sem érthető, a keresztény filozófiának nem egy kidolgozott argumentuma tanuskodik. A pozitív jognak egy más jogtól és végső fokon az Istentől való származtatása tehát az ember méltóságának és természetének egyaránt megfelel.

#### A JOG ÉS TERMÉSZETJOG MEGHATÁROZÁSA

Mielőtt az ember fönti viszonylatait szem előtt tartva a pozitív jog forrására térünk, röviden meghatározzuk a jogot ob-

jektív és szubjektív értelmében. A jog szubjektív értelmében az az erkölcsi hatalom, amelynél fogva valamit bírhatunk, tehetünk vagy követelhetünk anélkül, hogy ebben valaki bűn nélkül megakadályozhatna. (Potestas moralis inviolabilis.) A jog ezek szerint nem pusztán képesség vagy szabadság, hanem hatalom, mert sérthetetlen, vagyis érvényesítése nem akadályozható meg az erkölcsi rend megsértése nélkül. A jog továbbá erkölcsi hatalom, mert nem a fizikai erőben gyökerezik, hanem az erkölcsi rend követelménye és effektusa is lényegében erkölcsi. A tárgyi jog maga a „jogos dolog”, amire az alanyi jog vonatkozik. (Ilyen értelemben: „visszavítva a jogát, jussát”, azaz a jogos dolgot.) Gyakran magát a jogszabályozó törvényt és tágabb értelemben minden törvényt, a törvények és köteleességek összességét nevezzük jognak, pl.: római jog, egyházjog stb.

Ezekután rátérünk a természetjog meghatározására, amelyre a pozitív jog is visszavezetendő. A természetjog az alanyi értelemben vett jog fogalmához (potestas moralis inviolabilis) annyit ad hozzá, hogy forrását teljes egészében közvetlenül az emberi természetben találja. Tárgyi értelemben a természetjog azoknak a jogszabályoknak összessége, amelyek a természetes erkölcstörvény erejénél fogva, minden tételes törvény közbejöttel nélkül is az egész emberiségre kötelezők. A jognak ilyen értelemben vett fogalma minden józan ember lelkiismeretében van oltva, melyet ugyanolyan evidenciával ismer fel, mint az erkölcsi jó és rossz létezését. Lehet ezt a jogfogalmat megvetni és tagadni is, azonban a szívből és az emberi természetből kiirtani nem lehet, mert tiltakozna ez ellen minden ember lelkiismerete. Nyíltan mondja Szt. Tamás: „Non potest lex naturalis quoad eius communia et universalia omnibus nota principia, ex cordibus hominum aboleri: sed quoad particularia quaedam, et ut in paucioribus.” (S. T. II. qu. 94. a. VI.) Ilyen értelemben írja Szt. Pál: Rom. 2. 14. 15. És ezért mondja Szt. Agoston: „Lex tua scripta est in cordibus hominum, quam nec ulla quidem delet iniquitas.” (Confess. II. 4.)

#### A TERMÉSZETJOG VÉGSŐ ALAPJA

Mi a természetjog végső alapja? Akik az előbbi értelemben vett természetjogot elfogadják, elfogadják azt is, hogy e mögött az erkölcsi hatalom mögött egy erkölcsi rend van, melynek része a természetjog is. Ez az erkölcsi rend az általános világrendnek egy része, amely magában foglalja az összes teremtményeknek az ember erkölcsi cselekedeteihez való viszonyát, továbbá az embernek és cselekedeteinek viszonyát a végső céljához, az Istenhez és az örök üdvösséghez, valamint az erre vonatkozó összes erkölcsi törvényeket. Közelebből meghatározva ezt az erkölcsi rendet azt mondjuk, hogy egy örök törvényben (lex aeterna) gyökerezik, mely legáltalánosabban véve az az Isten gondolatában létező törvény, mellyel Isten teremtményeit bizonyos irányú cselekvésekre mozdítani akarja. Ebben az értelemben az örök törvény az értelem nélkül való teremtményekre is vonatkozik. (leges naturales physicae). Szoros értelemben az eszes lények (angyalok, emberek), legszorosabb értelemben az ember erkölcsi cselekvéseit irányító isteni akaratot értjük alatta.

Az örök törvény létezését homályosan a pogány gondolkodók is elismerték. Sophokles, Herakleitos, Plato beszéltek már egy mindent irányító törvényről. Plató ezt Nomosz-szal jelöli és „mindenki királyának” nevezi. (Gorgias p. 484 b.) Cicero (De legibus II. 4.) egészen világosan beszél arról a törvényről, amely minden emberi törvényhozást megelőz és ettől független. Az örök törvény létezését el kell fogadnunk, ha elfogadjuk Isten létét és bölcsességét. Mert ha van Isten s bölcs, akkor föltétlenül akarnia kell, hogy teremtményei erkölcsi életükben alkalmazkodjanak örök céljuknak megfelelő normához, az Isten gondolatában levő törvényhez.

Szt. Tamás így fejti ki ezt a gondolatot: (S. T. I. II. qu. 91. a. l.) 1. Manifestum est autem, supposito quod mundus divina providentia regatur, ut habitum est (pars. I. qu. 22. a. l. 2.), quod tota communitas universi gubernatur ratione divina. Et ideo ipsa ratio gubernationis rerum in Deo sicut in principe universitatis existens legis habet rationem. Et quia divina ratio nihil concipit ex tempore, sed habet aeternum conceptum, inde est, quod huiusmodi legem oportet dicere legem aeternam." Szt. Tamás gondolata tehát itt az, hogy föltételezve a természetnek az isteni előrelátással való kormányzását, amint minden kormányzásban, ebben az esetben is kell lennie egy előre föltett és megállapított elvnek, amelyhez a kormányzás állandóan igazodik. Mivel továbbá Isten nem változik az időben, azért ez a kormányzási elv, törvény, öröktől fogva van meg az Istenben.

S. T. 2. Minden törvény és jog az örök törvényben gyökerezik. (I. II. qu. 93. a. 3.)

„In omnibus autem moventibus ordinalis oportet, quod virtus secundi moventis derivetur a virtute moventis primi; quia movens secundum non movet, nisi in quantum movetur a primo. Unde in omnibus gubernantibus idem videmus, quod ratio gubernationis a primo gubernante ad secundos derivatur, sicut ratio eorum, que sunt agenda in civitate, derivatur a rege per preceptum in inferiores administratores, et in artificialibus etiam ratio artificialium actuum derivatur ab architecto ad inferiores artifices, qui manu operantur. Cum ergo lex aeterna sit ratio gubernationis in supremo gubernante, necesse est, quod omnes rationes gubernationis a lege aeterna deriventur. Huiusmodi autem rationes inferiorum gubernantium sunt quascunque aliae leges praeter aeternam. Unde omnes leges, in quantum participant de ratione recta, in tantum derivantur a lege aeterna." Ebben az értelemben tehát, amint az államban a király vagy államfő parancsára támaszkodva hozhatnak törvényt az alacsonyabb tisztviselők és az építkezésnél is van egy, aki irányít, éppúgy minden törvényt egy örök törvénynek kell irányítania. Szent Tamás szerint tehát a természetjog és jog az örök törvény visszénye, ennek konkrét megjelenési formája, irányító és lekötő erejében való részese, ennek hasonmása. Amint az egész világ Isten eszméit tükrözi vissza, az alkotó kezemunkáját és lábnyomát mutatja meg, úgy a teremtmény működési módja ennek szabályszerűsége, a hajlandóságokban megnyilatkozó lekötöttsége és irányítása tanúságot tesz a rendező és kormányzó elme törvényhozó eszméről, az örök törvényről. Ha most ezt a jogfelfogást méltányoljuk és összehasonlítjuk a modern joghölcselők felfogásával, akkor észre kell vennünk, hogy a jognak ridegsége és kényszervolta eltűnik és mintegy földöntúli dicsőség veszi körül az embert, akinek erkölcsi hatalmát nem lehet másal lekötöni, mint csak Alkotójának és Törvényhozójának erejével. Minden törvény, akármilyen részleges is, az örök norma súlyában és erejében részese és az a célja, hogy Isten eszméinek hasonmását nyomja az emberi működésből kialakuló erkölcsi világra. Ez a keresztény ember büszkesége, dicsősége és minden földi hatalom fölötti győzelme.

#### A TERMÉSZETJOG ÉS AZ EMBER CÉLJA

Miután láttuk az örök törvényszerűségbe gyökerezett törvény — és jogrendet, nézzük közelebbről ennek az emberre való alkalmazását. Ennek az örök törvényszerűségnek a lényege az, hogy benne és általa tör minden Isten, mint végecélja felé. Mindennek oka és célja az Isten. Az emberé is. Az ember is saját természeténél fogva a célja felé tör. Az emberi természetnek a legmélyén el van rejtve ez az ösztönös törekvés az Isten felé. Hogy függünk Tőle, hogy létünknek és működésünknek korlátokat szab, könnyen megértjük és több-kevesebb készséggel meg is hajlunk ez előtt a természeti szükségszerűség előtt. A józan gondolkodás, főleg pedig a kinyilatkoztatás arra is rávezet ben-

nünket, hogy Istenhez való viszonyunk és a Loozá való lekööttség nem jelent szabadságvesztést, hanem kiántetést és uralmat. Ha tehát az ember egész lényénél fogva Istennek van alárendelve és feléje tör, mint cél felé, akkor szükséges éppen a cél kötelező elérése érdekében, hogy az ember el is tudja érni azt a célt, bármilyen körülmények között van is és hogy ebben őt senki ne akadályozza. Mi lehet az a fegyver, ami az embert biztosítja, hogy ennek a szükségszerű cél felé törtetésnek mindig érvényt szerezzen? Vagyon, földi javak? Ezek nem lehetnek utolsó normák, mert nem egyenlőképpen vannak elosztva és így egyiknek nagyon megkönnyítené, másinak szinte lehetetlenné tenné a célratörekvést és elvesztésüket sem lehet sokszor kikerülni. Fizikai hatalom? Egy másik nagyobb fizikai erő ezt gátolni, sőt megsemmisíteni tudja. Tehát egy más éspedig *erkölcsi hatalmat* kell adnia az embernek, melyet elvenni tőle nem lehet és ezt a hatalmat megsérteni sem lehet az általános erkölcsi rend megsértése nélkül.

Ez a sérthetetlen, az örök erkölcsi rendbe és törvénybe plántált erkölcsi hatalom, mellyel az ember életének legnagyobb feladatát, az örök célhoz való törekvését teljesíti: a természetjog.

#### A TERMÉSZETJOG ELEMEL ÉS RENDEZŐ SZEREPÉ. IGAZSÁGOSÁG

Közelebbről vizsgálva a természetjog fogalmát, két elemet kell benne megkülönböztetnünk. Az egyik az *erkölcsi hatalom* (potestas), mellynél fogva az örök cél érdekében bírhat valamit az ember (erkölcsi, földi javakat stb.) — possidendi — valamit tehet — agendi — és követelhet — elegendi. Ez az emberrel veleszületett képesség, hatalom. Ennek következménye a természetjog másik eleme, a *kötelezettség* más jogalanyban, (kinék éppen olyan erkölcsi hatalma van), ennek az erkölcsi hatalomnak az elismerésére (obligatio). Ez az elismerés nem értelmi tudást jelent, hanem lelkiismeretbeli leköötöttséggel belső kötelezettséget. „De interna ratione obligatio est, ut sit ethicum i. e. voluntatem in foro conscientiae moraliter obstringens. Quare vera obligatio esse non potest, quae hunc characterem nullo modo participet.” (Th. Mayer: Inst. iuris nat. I. 363.) Tehát itt lelkiismeretbeli kötelezettségről van szó, mellynél fogva el kell ismernie mindenkinek a másikkal szemben az erkölcsi hatalmat.

A természetjognak ennek a két eleméből tehet levezetni a rendezői szerepét.

Nézzük először röviden, hogy mi a rend és mi a rendezés.

A rend a dolgok sokaságának bizonyos szempont szerint elhelyezett egysége. Rendezés alatt magát az elhelyezést értjük. A rendnek négy jegye van. 1. Az elrendező sokaság, 2. az egység, amely a dolgok sokaságának szempontok szerinti elhelyezéséből ered, 3. a szempont, amely szerint az egységesítés történik, 4. a rendező, aki az egységesítést végzi. Így pl. a könyvtáros (rendező) a könyvek sokaságát tartalom és nagyság (szempont) szerint helyezi el egységbe, vagy az emberben működő életelv célirányosság szerint kormányozza a belső és külső képességeket. Alkalmazva a fönti elemeket az egész világmindegségre, föltétlenül megtaláljuk mindegyiket. Az organikus és anorganikus lényeknek végtelen skálája alkotja a föld számtalan elemével a rendezendő sokaságot. Az általános egy célra törekvés megjelöli az egységet és a szempontot is, mely szerint a rendezés történik. Végül, tekintettel arra, hogy a világnak egységes rendezése, komplikáltsága végtelen értelmű lényt követel, a rendezőben az Istenre ismerünk.

#### Hogyan rendez a jog?

A rendnek fönt felsorolt követelményeit szem előtt tartva, nézzük most azt, hogy hogyan rendez a jog.

Tehtettel arra, hogy jogalany csak értelmes lény lehet, mert erkölcsi hatalmat jelent, azért a jog is csak az emberi soka-

ságot rendez, csak az emberre terjed ki a jog rendező szerepe. De az emberre kivétel nélkül: csecsemőre éppúgy, mint felnőttre, egészségesre éppúgy, mint betegre, műveletlenre éppúgy, mint műveltre, — aki csak az ember fogalmában részesül. A jogrendezés egysége abban nyilvánul meg, hogy a különböző képességű, természetű embereket egy közös célra irányítja: az Isten felé! A természetjog rendezésében tehát csak ez az egy szempont uralkodik és minden ennek van alárendelve: a közös cél. Mivel továbbá a rendezés mindig bizonyos aktivitást jelent, azért is rendez a szó legszorosabb értelmében is a jog, mert az erkölcsi hatalomnak aktíve is érvényt szerez azáltal, hogy mindenki erkölcsi kötelezettséget ébreszt az erkölcsi hatalommal szemben. Így az egység abban nyilvánul meg, hogy egyformán hatalmat ad és egyformán kötelezettséget ró minden emberre. A jogrendezés szempontját mint alább fogjuk látni, a iustitia dönti el a közjó szerint.

Ennek a jogrendezésnek elsősorban a közösségi életben van jelentősége. T. i. az ember társas lény, közösségben él. Céljuk közös, amelyet Isten rendelt el. Azonban kell valami, ami a célra törekvést irányítja és ez a jog, vagy még közelebről kifejezve a jog következménye, korrelátuma, amely a kölcsönösséget jobban kifejezi: az igazságosság. (Iustitia.) Szt. Tamás szerint a iustitia habitus melynél fogva valaki állandóan megadja mindenkinek a magáét. (S. T. II. II. 58 l.) Röviden: suum cuique. Ez a cél szó foglalja magában az igazságosság lényegét és rendezésének irányító elvét. A rend bizonyos harmóniát jelent. A közösségi életben bizonyos egyenlőséget. Szt. Tamás pedig éppen a iustitia lényegének jelöli meg az egyenlőséget: „Importat aequalitatem quamdam, ut ipsum nomen demonstrat: dicitur enim vulgariter ea, quae adaequantur, iustari.” (II. II. qu. 57. a. 1.) Ezt az egyenlőséget jelöli meg alapnak a közösségi élet rendezésére. „Iustitiae proprium est inter alias virtutes, ut ordinet hominem in huius, quae sunt ad alterum.” (II. II. qu. 57. II. l.) Mással még közelebről meghatározza az igazságosság szerepét, amikor kimonózza, hogy az embereknek egymásközti és az állammal szemben tanúsítandó helyes rendjét fejezi ki. (Rectam ordinationem hominum ad invicem et ad societatem.) Ezzel mindjárt meg is adja az igazságosság hármass felosztását: a tagok viszonyát egymás között rendez a iustitia commutativa, a tagok viszonyát az állammal (közösséggel) szemben a iust. legalis illi distributiva. Az utóbbinál fogva kiki érdeme és tehetsége szerint részesül a közös teherből és javakból. Az előbbi (iust. legalis) az egyes embernek a közösséggel való viszonyát rendez és az egyes embert arra kötelezi, hogy az egyenlő teherviselés elvénél fogva mindazt teljesítse, ami a közjóhoz szükséges.

#### A RENDEZÉS SZEMPONTJA: A KÖZJÓ

Szt. Tamásnál, de általában a keresztény bölcséletben a közjó kiangasúlyozott szerepe nagyon feltűnő. Ez az állam célja és ez a közösség életnormája is. Amikor Szt. Tamás a törvény céljáról ír, (S. T. I. II. 40. a. 2.) leszögezi, hogy a törvénynek „célja” is a közjó előmozdítása: „Cum lex sit regula humanorum actuum, quorum ultimus finis est beatitudo, et quidem communis, necesse est, eam semper ad bonum commune ordinari.” „Rursus cum omnis pars ordinetur ad totum, sicut imperfectum ad perfectum, necesse est, quod lex propria respiciat ordinem ad felicitatem communem.”

Szt. Tamás elgondolása az emberi társulással kapcsolatban is az, hogy annak értelmét a célja határozza meg. Ha a közösség lényege az egymásrautalt egyének erkölcsi és jogi egyenlősége, akkor ennek a jogi köteleknek a tartalmát is a célban fogjuk megtalálni. Ez a cél a társulási jó vagy közjó, mely összességében mindazon szellemi és anyagi javaknak és lehetőségeknek, melyek szükségesek ahhoz, hogy közösség tagjai földi boldogságukat szabadon, hatékonyan és tökéletesen elérhessék, még-

pedig úgy, hogy ezeket a lehetőségeket kiki a maga javára felhasználja. Magától értetődik, hogy a közjó csak azokat a javakat foglalja magában, amelyeket az egyesek saját erejükből előteremteni nem tudnak. A közösségnek nem az a feladata, hogy a magántevékenységet fölöslegessé tegye, hanem, hogy segítsen ott, ahol az egyén magárahagyatva nem boldogul. Az is világos, hogy a közjó nem egyenlő a magánjavak összességével, mert míg a magánjót magánosok hozzák létre, a közjót az állam; a magánjót határozott személyek élvezik, a közjót kizárás nélkül mindenki. A közjónak két lényeges eleme van: az egyik a jogvédelem, vagyis a társadalmi béke, az egyéni szabadság biztosítása és védelme, a másik előteremti azokat a kultúrjavakat, amelyek nélkül a polgárok egyéni jólétüket kielégítő módon nem alapozhatják meg. Mivel tehát az emberi társulás célja a közjó, azért megfelelő, ha a társas életnek a gyakorlati normája is a közjó lesz. Ehhez az elvhez marad hű, amikor a jogrendezés lékének a iustitiát teszi, amelynek objectuma a bonum commune. (II. II. 5. 6., II. II. qu. 60. a. 1.) Ezt világosabban a S. T. II. II. qu. 58.6-ban így fejezi ki, amelyben a iustitia generalis (legalis) viszonyát vizsgálja a többi erényekhez: „... iustitia legalis dicitur virtus generalis, in quantum ordinat, actus aliorum virtutum ad suum finem, quod eos movere per imperium omnes alias virtutes, sicut enim caritas potest dici virtus generalis, in quantum ordinat actus omnium virtutum ad bonum divinum, ita etiam iustitia legalis, in quantum ordinat actus omnium virtutum ad bonum commune.” Itt tehát a iustitia az összes erények kormányzója és a közjó irányító tényezője. Közvetlenül egy készséget fejez ki, hogy az egyén ellenkezés nélkül használja ama társadalmi javakat és jótéteményeket, melyek kialakítását és a velük való sáfárkodást nem az egyéni erőre, hanem a közösségre bízta — és hogy egész erejével működjék közre ennek a közjónak a kialakításában. Ez egy természetből fakadó utasítás, de szükségképpen kíséri az, hogy az egyén úgy álljon a közösség szolgálatába, hogy társadalmi felelősségének arányában mindent ennek a javára tegyen, egyéni érdekeit is ennek rendelve alá. Ne magadnak, hanem a köznek élj! — így szól a iustitia legalis (szociális) elve. Ugyanezt a parancsot így is kifejezhetjük: úgy keresd a társadalomban saját boldogulásodat, hogy senkinek az érdekét meg ne sértsd, hanem cselekedeteidből gyarapodjon a közjó értéke is.

Igy vezet el bennünket a iustitia suum cuiqueje a legmagasabb társadalomszemlélethez, melyben a legteljesebb a harmónia, egyenlőség a jogokban és kötelesekben, legtökéletesebb a jogok és kötelesek irányító szempontja: a közjó. Jelszava a mindennapi életre: milliók egyért és egy milliókért!

#### AZ IGAZSÁGOSSÁG ÉS KÖZJÓ AZ EGYÉN ÉS KÖZÖSSÉG VISZONYÁBAN

A természetjog rendező szerepének vizsgálatában tovább haladva eljutottunk ahhoz a kérdéshez, hogy érvényesül az igazságosságnak ez a közjó szerinti jogrendezése az egyén, a társadalom, a nemzetköziség és az uralkodó nemzet között. Az igazságosságnak a társadalmi jogrendező szerepe szorosan nem tartozik tárgyunkhoz, ezért csak röviden érintjük, de kitérünk rá, mert a második kérdést jobban megvilágítja.

Amint a bevezetésben is utaltunk rá, a mai társadalmi és nemzetközi élet központi kérdése az egyén és közösség, a nemzetköziség és nemzet egymáshoz való viszonyát öleli fel.

Első tekintetre úgy látszik, hogy az egyén és közösség között áthidalhatatlan ellentét van. Egyrészt ugyanis minden ember önmagában zárt személyiséget képvisel, akinek ennél fogva elidegeníthetetlen jogai vannak, aki ura önmagának, akinek a földi lét körét széttagító vágya és rendeltetése van, egy önálló jögalany, aki a maga személyi jogait nem a közösségtől, hanem a Teremtőtől kapta. Másrészt viszont az állam és minden közös-

ség a tagjait mintegy közös nevezőre akarja hozni, mindenkit az egyének fölött álló egyetemes érdek, a közérdek szolgálatába akar állítani, látszólag a személyi jogok rovására. Máj itt az igazság? Azt kell megállapítani, hogy az egyén a közösség lét-alapja vagy fordítva, vajjon a közösség van az egyénért vagy az utóbbi az előbbiért?

Három feleletet adott erre a történelem, három különböző társadalmi rendszert: az individualizmust, kollektívizmust, szolidarizmust.

A XIX. sz. uralkodóelmélete volt az individualizmus, mely szerint az egyén a valóság, önmagának teljesen elég, társulásnak is kizárólagos célja az egyéni jó.

Ezzel ellentétben áll a szélsőséges kollektívizmus, melynek értelmében mindennek forrása a közösség, a társadalmi egész. Az egyén csak ennek szerve, eszköze, mert létében nem más, mint az egésznek alkotórésze, függvénye, a közösség terméke, a fajnak egy képlete. Nem a közösség van érte, hanem ő van a közösségért — mégpedig kizárólagosan. Életének egyetlen értelme a köz szolgálatában fölolvadni és ha szükséges, magát érte teljesen föláldozni.

A két elv közül egyik sem volt maradandó. Nem lehet a

társadalmat sem az egyik, sem a másik elvre építeni, hanem a kettőnek magasabbrendű egységére. Ez a tétel a *szolidarizmus* kiindulópontja. Nem arról van szó, hogy a két tökéletes tévedésből valami vegyületet gyártunk, mert az igazságot két tévedésből nem lehet összevarázsolni. Az igazság a maga lábán áll, a valóságban gyökerezik, sőt a valósággal azonos. Ebben az esetben az igazság az, hogy sem közösséget nem szabad elszakítani az egyén kedvéért, sem az egyént nem nyomhatja agyon a közösség, hanem mindkettő egymásra tárt egész és teljes valóság. Mindkettő egyenlő jogú, egymásért való egész, mert az egyén a maga személyi érdekeinek elérésében rászorul a közösségre, azaz a közösségben lesz teljesértékű egyén — és viszont a közösség sem állhat meg önmagában, tagjainak szabad és tudatos közreműködése nélkül. Ennek az alapja pedig az, hogy az ember természeténél fogva *társadalmi életre teremtett szabad lény*. Ez a szolidarizmus elmélete. Ennek az elméletnek erkölcsi tartalmat az igazságosság ad, melynek tárgya mindaz, amit az egyes polgárok, testületek és az egész közösség a *közjó* érdekében teljesíteni, vagy amitől tartózkodni kötelesek.

Igy érvényesül a *közjó* mint rendezési szempont, az igazságosság irányítása mellett a társadalmi életben az egyén és közösség viszonyához. (Folytatjuk.) Zrínyi József

## N É G Y V I L Á G T Á J K R Ó N I K Á J A

(A Pécsi Egyetemi Kisebbségi Intézet közlése.)

### ÉSZAK

A legutóbbi szemle megjelenése óta a Szlovákiai Magyar Párt életében több jelentős esemény történt. A Magyar Párt életében új megbízatást kapott dr. Aixinger László, aki a Magyar Néplap szerkesztését vette át. Helyébe központ, pártigazgatónak Stelczer Lajos került, aki 1943. év októberétől működik ilyen minőségben a Magyar Párnál. Azáltal, hogy Aixinger László átvette a Magyar Néplap szerkesztését, az újság a pártnak a pártéletbe teljesen beilleszkedő szervévé vált. Az új szerkesztőség tagjai mind régi erői a magyarságnak és a Magyar Pártnak. Változás alkalmával adott nyilatkozata szerint a lap életében a szellemi folytonosság továbbra is megmaradt. A lap a szlovákiai magyar élet minden oldalának bemutatására törekszik. Bár a lap neve Magyar Néplap, nem kizárólag a régi értelemben vett népek, csak a falunak készül, hanem magában foglalja a városi lakosság gondját is, de nem kizárólagosan. A lap a falu és a város részére a szlovákiai magyar társadalom egyeteme részére készült.

Az összejöveteleket, gyűléseket, általában a normális mederben megtartották. Pozsonyban a pártvezetőség havonként megtartotta ülését, amelyen a szlovákiai és pozsonyi magyarság időszerű kérdéseit tárgyalták. A kerületi elnökök november és január hó folyamán tartottak ülést. Ezen megvitatták a szlovákiai magyarság időszerű politikai, gazdasági, szociális és kulturális kérdéseit. A kerületi elnökök ülésének egyébként mindig nagy jelentősége van a szlovákiai magyarság életében, mert itt beszél meg a szigeteken és szórványokban élő magyarság problémáit. Az országos pártvezetőség február végén tartotta meg ülését. Az ülésen kiemelkedett Esterházy János pártelnök beszéde, amelyben a mai idők szükségleteinek megfelelően felhívta a magyarságot arra, hogy eddigi magatartásának megfelelően éljen továbbra is. Ismertette a szlovák-magyar viszonyt és megállapította, hogy egyes szlovák körök magatartása a magyarság iránt ma sem változott. Minden nehézség, kisebb-nagyobb súrlódás ellenére fenntartja álláspontját, amely szerint békés együttélést kíván a szlovákiai magyarság a szlovákokkal. Egy

szent és örök gondolat tölti el őket, amely nem ismer gyűlölködést, egyenlőtlen bánásmódot itt a Dunamedencében élő közös sorsra ítélt nemzetek fiai között.

Esterházy János egyébként több alkalommal is nyilatkozott. Karácsonykor üzenettel fordult a magyarsághoz, amelyben támogatásra hívta fel a magyarokat a téli segélyakció érdekében. Dec. 20-án az állam költségvetésének tárgyalásakor szólalt fel. Beszédében rámutatott a szlovákiai magyarság nehéz helyzetére és a fennálló sérelmek orvoslásának sürgősen szükséges voltára. Jan. hó folyamán Budapesten tartott előadást Esterházy. Ez előadásában tájékoztatta a magyarországi közvéleményt a szlovákiai magyarság helyzetéről. Nagyobb jelentőségű Esterházynek az a nyilatkozata, amelyben a magyarországi szlovák kisebbség elnökének nyilatkozatára adott választ. Dr. Böhm Emánuel párhuzamot vont nyilatkozatában a magyarországi szlovákság és a szlovákiai magyarság helyzete között. Esterházy nyilatkozatában Böhm állításait helyesbítette. Így felhívta a figyelmet arra a különbségre, amely a két állam, a szlovák és magyar állam alkotmánya között fennáll. Beszédében megállapította, hogy egy kisebbségnek természetesen alkalmazkodnia kell az állam alkotmányához, amelyben él. A szlovákiai magyarok 25 évvel ezelőtt, de öt évvel ezelőtt is a szlovák állam megalakulásakor tudomásul vették az új állam alkotmányát és ennek megfelelően szervezkedtek. A Böhm által hangoztatott reciprocitásra vonatkozóan kijelentette, hogy annak kategorikus kimondása és alkalmazása lehetetlen, tekintettel a két állam különböző berendezésére, a két állam kisebbségeinek eltérő összetételére. Maga is vallja ugyan, hogy az élet, szabadság és fejlődés jogára, a nemzeti életenergiák korlátlan kibontakozására minden népek Istenadta joga van, amelyet sem rendszer, sem kormány büntetlenül el nem vehet. A reciprocitással szemben az egyén és nemzet Istentől rendelt jogát hangoztatta.

Karácsonykor, illetőleg karácsony előtt a Magyar Párt szociális osztálya hatodszor hirdette meg a téli segélyakciót. A karácsonyi ünnepeket a Magyar Párt mindenütt megünnepelte, lehetőség szerint a Magyar Párt keretein belül. Pozsonyban a pártközpont nagytermében állították fel a karácsonyfát és a többi helyi szervezetek is rendeztek ünnepségeket.

Szlovákiában újonnan rendezték a városok és községek önkormányzatának rendjét. Az 1943. évi 171. számú törvény és annak végrehajtási utasítása szabályozza a kérdést. A magyarság az új rendezés alkalmával érdeklődéssel fordult a törvény felé. A kérdés szabályozása annál is fontosabb, mert az utóbbi öt esztendőben a városi és községi kormánybiztosok rendszerének idejében a magyarság képviselői szavazati joggal nem bírtak és csak tanácsadással szolgálhattak. Az új törvény értelmében a kormánybiztosok ügykörét megint a képviselőtestületek veszik át, amelyek tagjait nemzetiségi tagozódás szerint a lakosság számarányának megfelelően a pártok jelölik ki. Minden városi és községi képviselőtestületnek hat tagja van, kivéve Pozsonyot. A törvény végrehajtási rendelete értelmében a városok és községek új képviselőtestületeinek hat mandátumát úgy osztják el a szlovákok, a magyar és a német pártok között, hogy a lakosság számát mindenütt elosztják hatallal és az osztószám arányában a legutolsó népszámlálásnak megfelelően állapítják meg, hogy az egyes nemzetiségekre hány mandátum jut. Ezek következtében Pozsonyban, ahol a magyarság a megítélt 23.000-es osztószám helyett a legutóbbi népszámlálás szerint csak 15.000 lélekben van jelen, kiesik a városi önkormányzati jogok gyakorlásából, ami annál kellemetlenebbül érinti a pozsonyi magyarságot, mert egyedül a Magyar Pártnak több mint 26.000 tagja van Pozsonyban, Vidéken a sokkal kisebb osztószám alapján a magyarok arányosan bekerülnek a községi képviselőtestületekbe. A belügyminiszter a községekben a következőképpen állapítja meg a Magyar Párt képviselőinek számát a hattagú képviselőtestületekben: Modori járás: Németgurab 2 tag és 2 póttag, arany-smaróti járás: Ghymes 4 tag és 4 póttag, Kolar 4 tag és 4 póttag, Lédec 4 tag és 4 póttag, Zsere 6 tag és 6 póttag, Nyitrai járás: Babindol 4 tag és 4 póttag, Béd 6 tag és 6 póttag, Berencs 5 tag és 5 póttag, Kiscédeny 2 tag és 2 póttag, Csehi 5 tag és 5 póttag, Geszte 5 tag és 5 póttag, Gerencsér 4 tag és 4 póttag, Egerszeg 6 tag és 6 póttag, Királyi 5 tag és 5 póttag, Lajos 2 tag és 2 póttag, Menyhe 6 tag és 6 póttag, Alsóbohók 6 tag és 6 póttag, Pográny 5 tag és 5 póttag, Alsócsitár 6 tag és 6 póttag, Vicsáppapáti 3 tag és 3 póttag, tóketerebesi járás: Bód 2 tag és 2 póttag, Ardicsa 2 tag és 2 póttag, Szalánca 2 tag és póttag. Más községekben a magyar lakosság számaránya a népszámlálás hivatalos adatai szerint nem éri el az illető község teljes lakosságának egyhatodát.

A kulturális jellegű események közül a Toldy Kör életműnyilvánulási méltók az említésre. Így megjelent a körnek 1943. évi irodalmi évkönyve, amelyben a legjobb szlovákiai magyar írók és kulturmunkások szépirodalmi és történelmi írásait közölték és ismerteti az évkönyv a szlovákiai magyar szellemet. A jövő rendezései közül kiemelkedik az 1944. évben bekövetkező 70 éves fennállás körülményszabta megünneplése. A Toldy Kör helyiségében rendezte meg a Magyar Párt iparművészeti szakosztálya alkalmi képkiallítással egybekötött karácsonyi kiállítását.

A kulturális élet fellendítését célozza a szlovákiai magyar zenei élet fellendülése Német István László vezetésével. Ma még csak ezórványmunka folyik, zenei téren a szlovákiai magyarság körében. Csak néhány dalegyesület van a magyarságnak, így a modern magyar zene propagálója a Bartók Béla dalegyesület, a gimnázium és leánypolgári iskolák énekkara és csak egy néhány munkásdalegyesület. Csak ezeken a helyeken folyik ki-mondottan magyar kulturmunka. A szlovákiai magyar zenei életet megnehezíti a megfelelő zenei kapcsolatok hiánya. Egyébként zenei téren az utánpótlás kérdése megfelelő.

A mintegy 200 főnyi szlovákiai magyar főiskolásoknak összefogó szerve a Magyar Akadémikusok Keresztény Köre. Az egyesületnek 188 tagja van, tehát nem foglalja magában az összes magyar egyetemi és főiskolai hallgatót. A hallgatók egy-

ötöde nő. Legtöbben vannak az orvosok, mintegy 50-en, a jogászok 35-40 körül, a kereskedelmi főiskolások és bölcsészek 30-30-an, a műegyetemi hallgatók 25-en, a többi főiskolás ág már jóval kisebb számmal van képviselve. A legnagyobb érdeklődés az orvosi pálya iránt van. Ezen, valamint a gyógyszerész-pályán van elegendő hely. A kereskedelmi főiskolások körében viszont túlterhelés van. A magyar főiskolások jellemzéséről Niederhauser Ernő számol be a Magyar Néplap hasábjain. E beszámoló szerint a pozsonyi főiskolás diákok között a keletről jöttek közül sokan csak Pozsonyban kerülnek először magyar diáktársak közé, mert otthon szlovák, vagy német gimnáziumba jártak. A mai diák már csak csendes szemlélője az eseményeknek. A mai főiskolásnak nincsenek elkeseredett világnézeti küzdelmei, az ifjúság nem tud lelkesedni, a lángoló bizalom nem kenyerre. Ezzel szemben azonban a magyar főiskolás mindennél jobban törekszik arra, hogy a kellő időben és minél jobban elvégezze tanulmányait.

Nagy lendületet vett az utóbbi időben a szlovákiai magyarság körében a sportélet is. A magyarságnak nincsenek kötelező testnevelő szervei, a fiatalság testi neveléséről elsősorban a társadalmi sportegyesületek gondoskodnak. Megnehezíti a helyzetet az is, hogy az iskolai oktatás főleg Pozsonyban a minimálisra csökkent. E hiányokat is a társadalmi sportegyesületek pótolják. A szlovákiai magyar sport legfőbb szerve a Szlovákiai Magyar Testnevelők Szövetsége. Ez különösen az ifjúság testnevelését karolta fel. Az ifjúsági testnevelési ágak közül kiemelkedik az úszás. A pozsonyi magyar iskolák növendékei közül mintegy 500 magyar gyermek jár hetenként egyszer úszóórára a pozsonyi fedett uszodába. Van olyan iskola is, ahol a tanulók 80 százaléka tud úszni.

A társadalmi egyesületek legnagyobb része Pozsonyban van. Itt működik a 62 esztendőes Pozsonyi Tornaeget, a 40 éves Vasas. Az előbbi felnőttek oktatása mellett főleg az ifjúság nevelésével foglalkozik. Az utóbbi egyszerű munkásemberek alapították és legfőbb sportága a labdarúgás volt. Ma 12 szakosztálya működik. A magyar iparosifjúságot magában foglaló Magyar Iparosok Sportegyesülete két évvel ezelőtt állt ismét talpra. A legnehezebb helyzetben a Törekvés van. A Pozsonyi Hajóseget a legrégebbi sportegyesület Szlovákiában. Mióta a Duna jobbpartján levő székházától elválták, nehéz helyzetben van. A Kiskárpátok Turistaegyesület célja a természet megszerettetése. Jelenleg elég nagy életet fejt ki. A vidék sportéletét a SZMTSZ igyekszik kifejleszteni. Két fontosabb pont van, Nyitra és a Szepesség. Nyitra vidékén a Magyar Néplap és az SZMTSZ a labdarúgás részére alapított egy serleget. Ennek következtében itt életképes vidéki magyar labdarúgás fejlődik ki. A Szepességben a szóránnyhelyzet még jobban megnehezíti a magyar sportmunkát. Inkább az egyéni sportok népszerűek: a turisztika, téli sportok, asztali tenisz, vívás.

#### KELET

A délerdélyi magyarság életében kulturális téren egyik legnagyobb jelentőségű esemény a magyar írók antológiájának megjelenése. Ez az első jelentősebb könyv, ami három év óta megjelent. A délerdélyi magyar irodalmat első évben bemutató antológiának célja volt elismert írókat munkára serkenteni, ott-hon őrzött alkotásaikat a nyilvánosság elé vinni másrészt az ismeretlenségből előhozni a kísérletező tehetségeket. Az antológia Nagyenyeden jelent meg, Vita Zsigmond szerkesztette és tizenkilenc író művét közli. Az antológia gondolatát 1942. év nyarán Kakasy Endre vetette fel. Ő seregszemlét akart tartani az írógárda felett. E gondolatot Abafáy Gusztáv öntötte formába.

Az elmúlt év őszén Aradon is mozgalmasabb irodalmi élet indult meg. Az aradi Kölcsey Egyesület „Fecskek könyvek” sorozatában kiadott egy Mikszáth és egy Móricz könyvet, legutóbb

pedig Szemlér Ferencnek: Hazajáró lélek című könyve jelent meg. Az aradi Kölcsey Egyesület által indított kezdeményezés elsősorban magyar írói értékeket akar bemutatni a közönségnek. Most, hogy Szemlér Ferencnek, a ma élő legjobb délerdélyi írónak jelent meg könyve, az írók örömmel látták a lehetőséget, hogy az ő részükre is jutott hely a megnyilatkozásra.

Az irodalmi élet fellendülésére több pályázatot hirdettek Dél-Erdélyben. Az aradi Kölcsey Egyesület regénypályázatot hirdet a következő feltételekkel: csak erdélyi írók pályázhatnak, a mű tárgyát az író szabadon választhatja, az első díj 50.000, a második díj 30.000 lei. Az érdemesnek ítélt műveket a Kölcsey Egyesület a Feckés könyvek sorozatában szándékozik megjelentetni, a pályanyertes művek délerdélyi kiadási jogát az egyesület magának tartja fenn. A pályázat határideje 1944. május 31. Ugyancsak pályázatot hirdetett a Havi Szemle, még pedig prózai elbeszélésekre. Ebben is csak erdélyi írók pályázhatnak az író által szabadon választott tárggyal. Az első díj 15.000, a második 10.000 lei. A pályadíjas elbeszélések a Havi Szemlében fognak megjelenni. E pályázatnak határideje 1944. március hó 15. Az Arany János Társaság viszont verspályázatot írt ki mélyebb tartalmú érzelmi, vagy gondolati versre. A vers alakjának gondosnak kell lennie. Itt az első díj 5000, a második díj 2000 lei. A pályadíjas verseket a Déli Hírlapban, vagy a Havi Szemlében fogják megjelentetni.

Külön pályázatot írt ki az aradi Kölcsey Egyesület, a romániai magyar tannyelvű fiú- és leányközépszkolai tanulók részére még az elmúlt évben. A két pályázat címe volt: Erdélyi tudósok és írók élete és munkássága az emberi művelődés szolgálatában. 2. A magyar lírai költészet eszmévilágának fejlődése Balassa Bálinttól máig. A pályázaton résztvevők elbírálásánál figyelembe vették, hogy a pályázó a helyes írástudáson kívül rendelkezik-e kellő olvasottsággal a magyar nemzeti és az egyetemes emberi műveltség kapcsatairól. Összesen öt pályázat érkezett, három az erdélyi tudósok és írók közművelődési jelentőségéről és kettő a másik tételtől. A bírálók egyhangú véleménye volt, hogy a pályázat eredményes és ennek folytán az első ötezer-leies díjat Dani János, a gyulafehérvári katolikus főgimnázium VIII. osztályos tanulója, a második 3000 leies díjat Mayerhoffer Ferenc, ugyancsak ez iskolának nyolcad osztályos tanulója kapta meg az erdélyi tudósokról szóló pályamunkájáért. A második pályázat körében az első díjat nem adták ki, a második díjat, 3000 leit, Gyulai Mária, a nagyszébeni római katolikus tanítónőképző VII. osztályos növendéke kapta meg.

Az újesztendő alkalmával Márton Áron katolikus püspök pásztorlevelet intézett híveihez. Ebben a mai időkkel kapcsolatos tennivalókról beszélt. Fennállásának 25 éves évfordulója alkalmából ünnepséget rendezett a brassói református szeretetház. Ez alkalommal Nagy Ferenc püspökhelyettes beszélt és beszédében megállapította, hogy negyedik éve immár, hogy a református egyház romániai ága egymaga igyekszik eleget tenni hivatásának és gondosságának legnagyobb részét az egyik legfontosabb kérdés, a református ifjúság nevelésének biztosítására fordítja. Csia Pál ismertette a szeretetház történetét. 1918 nyarán határozta el a brassói egyházközség, hogy szeretetházat létesít. Mindössze igen kevés pénz állt rendelkezésükre, éppen ezért az egyházközségnek le nem kötött alapjait fordították erre a célra. továbbá az akkori Nőegylet csaknem egész vagyonát felajánlotta a szeretetház érdekében és nagymértékben adakoztak az egyháztagok, sőt másvallásúak is. 1918 őszén megnyílt a Leányotthon, 1919 őszén a református elemi iskola és a négyosztályos leánygimnázium. Itt kapott helyet az előbb négyosztályos, majd nyolcosztályos kereskedelmi fiúiskola és a kétosztályos kereskedelmi leánytanfolyam. A szeretetház elmúlt 25 esztendejében két egyénnek működése volt jelentős. Az egyik dr. Szele Béla, aki a megalapításban működött közre, a másik pedig Puskás

Kálmán, aki csaknem 23 éven át végezte a szeretetházban az igazgatói teendőket.

Az erdélyi magyar evangélikus egyházkerületnek, amely csupán 20 egyházközséget számlál és így az ottani magyar egyházak között a legkisebb, van egy szépmultú intézménye, a gyámintézet. A Magyar Evangélikus Gyámintézet több mint félszáz esztendő és 1886-ban alakult meg Brassóban, mintegy száz esztendeig tartó, a szász evangélikus egyházkerületből való kiválasztásért folytatott küzdelem után. Így megalakulva a egybeesik a brassói magyar esperesség megalakulásával. Megalakulásakor célul tűzte ki maga elé, hogy a kevés lélekszámmal bíró erőltlen egyházközségeket anyagilag támogassa és a középiskolákban tanuló szorgalmas ifjakat segítse. Három évvel ezelőtt Argay György püspök indítványára a gyámintézet az egész evangélikus egyházkerületre kiterjesztette működését. Magához kapcsolta Erdély és Bánság valamennyi egyházközségét. Ugyanekkor módosították a célkitűzést is, amennyiben ettől kezdve csak a középiskolai tanulókat segíti. Az anyagi támogatáson kívül a tanulóifjakat pályatételek kiírásával akarja szorgalmas munkára és iskolán kívüli önművelésre serkenteni. Az elmúlt évben a nemzetközi irodalom és történelem, valamint a protestáns egyháztörténelem, valamint a protestáns egyháztörténet köréből írt ki az elnökség 16 pályatételt. Száznál több ifjú vett részt a versenyben és készített dolgozatot Brassó, Arad és Temesvár környékéről. A február hó folyamán kihirdetett döntés szerint a pályamunkák meglepő érettségről tesznek bizonyosságot. 46 pályázat részesült jutalomban, 1000—3000 leies díjakban. A pályadíjat nyert tanulókon kívül további 19 tanulót 60.000 lei tanulmányi segélyben részesítettek, összesen tehát 167.000 leit fordítottak a Magyar Evangélikus Gyámintézet részéről a magyar tanulóifjúság támogatására. Krizbán a magyar evangélikus egyházközség női háztartási tanfolyamot nyitott. Az engedélyt február 7-én kapták meg és ezzel ismét megindulhattak a régen szünetelő gazdasági tanfolyamok. Ezt megelőzőleg február 6-án ünnepélyes istentisztelet keretében tartották meg a tanfolyam megnyitását.

A szövetkezeti mozgalom 100 éves évfordulója alkalmából is áttekintést kapunk a Déli Hírlap hasábjain a délerdélyi magyar szövetkezetekről. A Hangya Szövetség kötelékébe ma közel 200 különféle szövetkezet tartozik. Külön csoportba tartoznak az iskolaszövetkezetek, amelyek száma meghaladja a hetvenet. A szövetkezet tőkéje 105 millió lei körül van. A közel 200 szövetkezetben mintegy 45.000 család van. A családtagok számát tekintve véve, ez közel 200.000 főt jelent. A szövetkezet 79 saját házzal, számos kultúrházzal, több közös használatra vásárolt gazdasági géppel és több szövetkezeti könyvtárral rendelkezik.

December 7-én meghalt az aradi római katolikus főgimnázium kiváló magyar tanára és igazgatója, Fischer Aladár Fischer Aladár 36 évig tanított az aradi katolikus főgimnáziumban. Tevékeny részt vett a magyarság életében, közreműködött a Vasárnap szerkesztésében, legutóbb pedig a Havi Szemle szerkesztőbizottságának volt tagja. Rendkívül sokat működött a Magyar Párt és később a magyar népközség ügyeiért. Fischer Aladár elhunyt alkalmából nevére elnevezve, ösztöndíjalapítványt létesítettek. Az ösztöndíjalapítványra nagyszámú adományok érkeztek. A gyulafehérvári katolikus egyházmegyének nagyprépostja, Zomora Dániel február 8-án hunyt el. Igen magas kort ért el, 91 esztendő volt. Halála alkalmával a gyulafehérvári egyházmegye gyászában az egész délerdélyi magyarság osztozott.

#### D É L

A bánsági magyarság élete az elmúlt hónapokban elég szorgalmas volt. A magyarság körében elsősorban arra törekszenek, hogy a hiányokat pótolják. Ilyen hiánypótlást céloz a DMKSZ

iskolafelügyelősége által rendezett tanfolyam, amelyet a nemzeti és szakismeretek hiányának pótlására tartanak.

Komoly gondot okoz a bánásgyi magyarságnak az értelmiségi utánpótlás kérdése. Az utánpótlás problémája annál is fontosabb, mert a bánásgyi magyarság egy év alatt elvesztette azt a magyar réteget, amely horlozója volt a magyar gondolatnak. Az értelmiségi utánpótlás megszervezése érdekében január első napjaiban egyetemi és főiskolai hallgatók Nagybecskerekben a színházban műsoros estét rendeztek. Az est bevételeiből az egyetemi ifjúság a diáksegélyező alapját kívánja megteremteni. Nagyjelentőségű ezzel kapcsolatban Horvát Sándor becskerekai tanár, internátusi igazgató cselekedete, aki évi 25.000 dináros alapítványt létesített egyetemi hallgatók segélyezésére. Kikötése csupán az volt, hogy a havi 2500 dináros segélyt bölcsészhallgató élvezze.

Az értelmiség utánpótlásának kérdése a bánásgyi magyarság körében széles hullámokat vert. Megállapították végeredményben, hogy az értelmiséghez tartozó egyének száma a Bánásgyan a népesoport minden vonalú fejlődése ellenére, csökkent. Ennek okát kutatva, arra a megállapításra jut a bánásgyi magyarság, hogy ebben többek között közrejátszik az is, hogy a magyarság nem tudja iskoláztatni gyermekeit. A magyarság néhány évvel ezelőtt a Bánásgyan rendezte az oktatás problémáját, így a középiskolák kérdését is. Az anyagiak hiánya folytán azonban sokan nem tudják gyermekeiket taníttatni. Ebből a szempontból tekintve is nagy jelentősége van annak a gyűjtésnek, amit a bánásgyi magyarság a legutóbbi időkben indított az iskolaalap céljaira. Az 1943-44. iskolaév önkéntes iskolaadó gyűjtése a megindulás után mindjárt szép eredménnyel járt.

A BMKSZ nagybecskerekai fiókja január 9-én választmányi ülést tartott, amelyen beszámoltak a fiók munkájáról. A tagok száma az év végén 12.185 fő volt. A szaporulat 472 családtagot tesz ki az elmúlt évben. A nagybecskerekai fiók széleskörű munkát fejtett ki az elmúlt évben. A Női Tábor, amely 1942 februárjában adította meg munkáját, harmadik éve tartotta fenn megszokott nélkül napközi otthonát. Itt állandóan 40-50 gyermekről gondoskodtak. Az anya- és csecsemővédelem terén is szép eredményt értek el. 101 esetben adtak ki újszülött részére vándorkelengélyt. Több alkalommal rendeztek gyűjtést, amely mindig szép eredménnyel járt. A könyvtárt az elmúlt év folyamán 3904 tag látogatta, akik 11.700 könyvet vettek ki. A szövetség keretébe tartozó fiók a szövetség céljainak megfelelő munkát fejtett ki. A magyarság úgyszólván maradéktalan megszervezése, a magyar iskolák fejlesztése és fenntartása, a magyar művelődést és tudást terjesztő tanfolyamok, népművelési előadások, a nincstelenség segélyezése mutatja nagyjelentőségű munkáját.

Hertelendifalván a BMKSZ fiókjában majdnem kivétel nélkül beszervezték a magyarságot. A fióknak 9 szakosztálya van. Népművelődési előadást rendszeresen tartanak, úgyszintén színelőadással összekötött műsoros estét. A fióknak 120 tagú levente-énekara, vegyes dalárdája és 17 tagú fúvószenekara van. Könyvtárállománya 850 kötet. A gazdakör a múlt évben alakult meg és 75 tagja van. A hitelszövetkezet 72.000 dinár alaptőkével támogatja a gazdákat. A népiskolai ismereteket és alapműveltséget kiegészítő tanfolyamra 210 hallgató iratkozott be.

Torontáltorda egyike a legmagyarabb falvaknak Bánásgyan. 3810 magyar él a faluban, akik közül csak 255-en nem tagjai a BMKSZ-nak. A BMKSZ keretén belül igen élénk kultúrmmunkát fejtenek ki és ezenkívül igen aktív a gazdasági és ifjúsági alosztály munkája is.

Igen szépen fellendült a Bánásgyan a műkedvelői előadás. A bánásgyi magyar népesoport műkedvelői értékes kultúrmissziót

teljesítenek. A műkedvelők színvonala ma már igen magas a Bánásgyan. Kulturális téren nagyjelentőségű esemény a Bánásg egyes falvaiban kulturális előadások megindulása.

#### HORVÁTORSZÁG

A horvátországi magyarok kényszerítő körülmények folytán is egyre több gondot fordítanak a szórványokban élőkre. Az első világháború előtt a Julián Egyesület tűzte ki feladatául a szórványokban élők összefogását és számontartását. A világháború után a Julián Egyesület munkáját kénytelen volt megszüntetni. A délszláv állam két évtizedes uralma alatt minden magyar telep és szórvány teljesen magára hagyva küzdött. Ez alatt az idő alatt a magyarságnak az a rétege, amelyik nem volt földhöz kötve, teljesen szétszóródott és sokan beolvadtak más fajtákba. Ezek közül több öreg, annak ellenére, hogy nem tud magyarul, magyarnak vallja magát, a fiatalok azonban már tagadják magyarságukat. Még a legfiatalabbak az idegen eszmék legbuzgóbb harcosai. A veszendőbe indult magyarok közé lehet számítani a szórványmagyarságot, annál is inkább, mert a Magyar Közművelődési Közösség szervező munkája is nagy nehézségekbe ütközik ezeken a területeken. A szórványmagyarok számát maga a horvátországi magyarság nem tudja. A mostani viszonyok mellett a pontos adatok összegyűjtése lehetetlen. A szórványoknak éppen úgy, mint az összes horvátországi magyaroknak az összeszedését és gondozását az 1940-ben megalakult Közművelődési Közösség végzi. Ez folytatni kívánja a Julián Egyesület misszióját. Megalakulásától kezdve ezideig 128 fiókegyesület létesített az ország területén. A jelenlegi háború következtében a Közművelődési Közösség munkája a legnagyobb mértékben akadályozva van és jelenleg nemcsak a szórványokkal, hanem a nagy tömegben élő magyarsággal is nehéz az összeköttetés fenntartása.

A helyi csoportok életéből megemlíthető az eszéki helyi csoportnak november hó 29-én rendezett 3 felvonásos vígjátéka. December 5-én az eszéki Asszonykör Mikulásnapot rendezett, amelyen több, mint 100 csomagot osztottak ki a gyermekek között. A bródi helyi csoport új céljainak megfelelő helyiséget bérelt. Ezentúl ebben a helyiségben rendezi összejöveteleit. Az erdődi helyi csoportnak nincsen még saját egyesületi helyisége. Ezért Pál Péter a helyicsoport elnöke saját házában adott egy szobát. A nehéz körülmények ellenére is szép munkát fejtenek ki. Elhelyeztek több menekült családot, segélyezték a szegénysorsú bevonultak hozzátartozóit mintegy 10.000 kuna összeggel és természetbeni adományokkal is.

A lucincei szórványmagyarok házuk és földjük elhagyásával kénytelenek voltak elmenekülni. Az eszéki központ a 27 személyből álló csoportot Rétfalu községben helyezte el átmenetileg. Az eszéki helyi csoport otthonát a nagy lakásínség miatt följajánlotta a horvát polgári iskolának. Ennek következtében az otthon minden nap délután 4 órától áll a magyarság rendelkezésére. Az eszéki magyarság különben kulturális téren is igyekszik munkát kifejtetni. Sorozatos és alkalmi előadások rendezésével céljuk a magyarság érdeklődését a közösségi munka iránt felkelteni. Az előadások látogatóinak száma állandóan emelkedik és aki egyszer végignézett egy rendezést, állandó látogató marad. A rendezések közül kiemelkedik az október 17-én Szüreti hangulat címmel rendezett előadás. Szereplők az eszéki helyi csoport tagjai voltak. Október hó 27-én a Közösség helyiségében gyermekdelután volt. A gyermekdelutánok is külön előadásorozatot képeznek a Közösség kulturális célkitűzésében a gyermekek részére. Az ilyen delutánokon legnagyobb részt gyermekek szerepelnek önálló műsorral.

Dr. Bédi Imre

## Nemzetiségi tanfolyamok

A magyar politikai történetnek legállandóbb mozzanata a közjogi és a nemzetiségi kérdés. Míg az előbbi az Ausztriával való államjogi kapcsolat megszűnte óta elvesztette jelentőségét, addig a magyarság és a nemzetiségek együttélése — belső és külső oknál fogva egyaránt — a trianoni országhatárokon belül is megmaradt alapvető tényezőnek.

A párizskörnyéki békeszerződések területi rendelkezései következtében Csonka-Magyarország szinte nyugati értelemben nemzeti állammá lett. A területén élő nemzetiségi népcsoportok művelődési igényeinek kielégítéséről mégis gondoskodott s ez főként az anyanyelv használatát illetően mindinkább korszerű formát öltött. A huszas évek elején életbeléptetett *hármastípusú* (ABC) kisebbségi népoktatást felváltó *egységestípust* az 1935. évi december hó 23-án kelt 11.000 számú kormányrendelet szabályozza. Ez a törvényes rendelkezés a nemzetiségi oktatásügyet az ország területi gyarapodásáig kitűnően megszervezte. Ez oktatási rendszer mellett vegyesen: anyanyelven és államnyelven folyt a tanítás. Az 1938. évi november hó 2. óta végbement területi nagybodás azonban nagyszámú nemzetiséggel duzzasztotta meg hazánk népességét. A változott viszonyokhoz is nagyszerűen alkalmazkodott kormányzatunk nemzetiségpolitikája s így született meg a m. kir. minisztériumnak 700/1941. évi (február 1-én kelt) rendelete, mely a nyelvi kisebbségekhez tartozó gyermekek népiskolai oktatásáról gondoskodik. E szerint azokban az iskolákban (osztályokban), amelyekben a nyelvi kisebbségekhez tartozó gyermekek oktatása az 1935. évi 11.000 M. E. számú rendelet 1. §-ának 3. és 4. bekezdésében meghatározott rendszerrel történik, azokat a tantárgyakat is a gyermekek anyanyelvén kell tanítani, amelyeket ezidőszereint magyar nyelven tanítanak. A 4. §. a magyar nyelv kötelező oktatására vonatkozó jogszabályok érintetlenül hagyását biztosítja. A vallás- és közoktatásügyi miniszter a fentiek szellemében az 1941. évi július hó 24-én kelt 25.370 VKM számú rendeletében a következőképpen intézkedik: a kisebbségi népiskolákban a teljes anyanyelvi oktatásra az 1941—42. iskolai év folyamán át kell térni, legkésőbb 1942 március hó 1-ig (1. §. 1—2. bek.) Ha valamely községben a nem-magyar anyanyelvű gyermekek közül legalább húsznak a gondviselői a gondviselésük alatt álló gyermekek számára az eddig követett vegyes tannyelvű, egységes oktatási rendszer fenntartását kérik, erre vonatkozó kérelmüket 1941. évi augusztus hó 25. napjáig kellett a területileg illetékes kir. tanfelügyelőnél benyújtani, aki azt haladéktalanul felterjesztette a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez (2. §. 1. bek.). A vallás- és közoktatásügyi miniszter az említett kérelem alapján az iskola oktatási rendszerének megállapítása végett titkos szavazást rendelhet el. A szavazásban a nem-magyar anyanyelvű gyermekek gondviselői vesznek részt. A szavazatszedő-bizottság 3 tagból áll: a miniszter kiküldöttéből, mint elnökből, a községi előjáróság saját kebeléből választotta tagból, s a gondviselők megbízottjából. Az egyházi hatóság alatt álló népiskola esetében a községi előjáróság tagja helyett egy tagot az egyházi főhatóság küld. A szavazás eredménye alapján dönt aztán a miniszter az oktatási rendszert illetően (2. §. 2. bek.) Az ugyanazon napon kelt 25.360 VKM számú rendeletben foglalt módon meg a nem-magyar anyanyelvű környezetben élő, de magyar anyanyelvű gyermekek iskoláztatásáról gondoskodik a minisztérium. Természetesen intézkedés történt arra nézve is, hogy az államnyelv a nemzetiségi tannyelvű népiskolákban kötelező tantárgyként taníttassék.

Mindezekből annyi kétségtelenül megállapítható, hogy a hazai kisebbségi jog szellemét és gyakorlatát a nemzetiségekre hátrányos rendelkezések kifejezett ti-

alma jellemzi. Ez a szellem lengi át a nemzetiségi kultúrterület teljességét. Ez alkalommal azonban csak a népiskolával kapcsolatos vonatkozásokról fogok szólni, azon egyszerű oknál fogva, hogy a nemzetiségi tömegek művelésének még mindig a népiskola a legfontosabb tényezője.

A nemzetiségi nyelvterületen működő tanítószolgálat képzése többféle módon történik. Legszervezettebb az az eljárás, midőn a jelölt átmegy az egyetemes tanítóképzési fokozatokon. De még így sem lehet őt a nemzetiségi környezet sajátos élethelyzeteivel megismertetni. Ezt a roppant nagyfontosságú feladatot végzik el az élet iskolájának megfelelő nemzetiségi nyelvi továbbképző tanfolyamok.

A magyarországi nemzetiségi nyelvi továbbképző tanfolyamok őseül talán az 1927 óta évenként nyáron Baján megtartott 4 hetes németnyelvi tanítói továbbképző tanfolyamot lehetne tekinteni. Ennek programja azonban még szükségképpen a trianoni ország keretei között mozgott, de a problémák keresése itt már tudatosan megkezdődött. Hallgatóinak létszáma 1938 augusztusában elérte a százat. A nemzetiségi tanítói tanfolyamon való továbbképzése 1940-ig lényegében nem módosult.

1941-ben gyökeresen megváltozott a helyzet. A nemzetiségi tanfolyamok szervezését átvette a kultuszminisztérium újonnan szervezett nemzetiségi ügyosztálya. Innét kezdve e tanfolyamok már sajátos feladatot töltenek be, teljesen tisztázott célkitűzéssel és sajátos munkarenddel s nem utolsósorban jól megválasztott előadói karra!

1941 óta a magyar és nemzetiségi tanítók részére rendezett nemzetiségi nyelvi (német, szlovák, ruszin, déli szláv) tanfolyamok egységes szervezetűek s a munkaprogramban a különféle nemzetiségi problémák (német, szlovák, stb.) sajátosságaiból erednek az esetleges árnyalati különbségek.

A tanfolyam célja négyfelé ágazik: I. *nyelvi továbbképzés*. Az ismeretközvetítés és nevelés elemi feltétele — tekintet nélkül az iskola tannyelvére — megkívánja a gyermek és népi közösségének anyanyelv-ismeretét. E nélkül tudatos ráhatásról beszélni sem lehet. Nyelvi továbbképzésre pedig még a nemzetiségi nyelvet jól beszélő tanároknak is szükségük van. II. *pedagógiai*. E helyütt magától értetődően a nemzetiségi viszonyokhoz alkalmazott új n. *nemzetiségpedagógiai* (kisebbségpedagógiai) feladatcsoportokat ismertetik a tanfolyamok. Az elmélet és gyakorlat teljes szintézisére törekednek. III. *tudományos alapvetés*. Célja, hogy ne csak ösztönös vagy pillanatnyi hatások alapján alakuljon ki a problémaszemlélet, hanem ennek tárgyi alapjai legyenek. IV. Az előbbieken alapján a tanfolyam munkaközösségében meglegyen a képesség *nemzetiségnevelő* feladatok elvégzésére, az államérdeknek megfelelő, *korszerű felfogást* valljon a nemzetiségi kérdéssről, világosan lássa munkakörének küldetésjellegét.

Ebből a négyfelé ágazó, de szervelesen összefüggő célrendszerből logikusan következik a tanfolyam tanulmányi anyaga. Ez rendkívül élesen rávilágít az ottfolyó munka mibenlétére:

I. *Általános irányú előadások:*

1. A nemzetiségi kérdés történeti fejlődése Magyarországon (2 óra).
2. A nemzetiségi iskola-ügyet érintő hazai jogszabályok (1 óra).
3. A nemzetiségi (német, stb.) nép néprajza, néprajzi kérdések (3 óra).
4. A nemzetiségi nyelvű népiskolánál működő tanító feladatai a hazafias nevelés szolgálatában (3 óra).
5. A nemzetiség (német, stb.) településtörténete (5 óra).

## II. Pedagógiai előadások:

1. Az anyanyelvi oktatás általános lélektani alapvetése (6 óra).

2. A nemzetiségi (német, stb.) nyelvű gyermekek magyar nyelvi oktatásának alapelvei (6 óra).

3. A kétnyelven való oktatás (az utrakvizmus) sajátos kérdései és metodikai vonatkozásuk. Gyakorlati példákkal (8 óra).

4. Mit és hogyan kell tanítani a nemzetiségi (német, stb.) nyelvű népiskolában? (6 óra).

5. A magyar-német (szlovák, ruszin...) sorsközösség kulturális vonatkozásai (3 óra).

## III. Nyelvi előadások:

A nemzetiségi nyelv rendszeres nyelvtana — kezdő és haladó csoportban — nyelvyakorlással (48—48 óra).

## IV. Gyakorlati kiképzés (53 órában).

1. Bemutató tanítások (nemzetiségi és államnyelven).

2. A tanfolyamhallgatók által készített szabályszerű írásbeli előkészületek (tanítási vázlatok) alapján nemzetiségi nyelven és államnyelven tanítások.

3. Nemzetiségi (német, szlovák, stb.) népdalok, gyermekdalok magyar párhuzamokkal.

4. A gyakorlati, illetőleg bemutató tanítások módszeres megbeszélése és a másnapi tanítások előkészítése.

5. Szünetekben (délutánonként) önképzőkör szerű továbbképzés nemzetiségi nyelvű előadásokkal, dalokkal stb...

Nagyvonalú munkaterv ez, mely a nemzetiségi örshelyen működő tanítószakszervezetek továbbképzésére szolgál. A tapasztalat szerint az ilyen tanfolyami képzésen keresztül tanított sokkal eredményesebb az iskolai nevelő-oktatásban, s jobban, öntudatosabban tudja szolgálni a megbékélés ügyét is.

A párizskörnyéki békekötések alapján létrejött utódállamok kisebbségpolitikája a magyar kormány jogelveitől és gyakorlatától messze elmaradt. Egyetlen

példát sem találunk még a kultúrállamnak elismert Csehszlovákia esetében sem arra, hogy komolyan törődött volna a kisebbségi magyar tanítóhiány leküzdésével, azaz az utánpótlás megoldásával. Sőt ellenkezőleg. A kormány a csehszlovákiai magyar tanítóképzést 1927-ig teljesen elhanyagolta s azután is inkább a minőségileg kisértékű externista alsófokú középisk. vagy polg. isk. végzettség után magánvizsgák letételével szerezték meg a tanítói érettségi bizonyítványt (és abiturientis) középiskolai érettségi vizsgálat után 10 hónapos közelebből meg nem határozott cél és munkaterv híján működő tanfolyam (rendszerrel iparkodott a magyar tanítóhiányon tüneti kezeléssel segíteni. A hirdetté vált román nyelvvizsgákat sem lehet építő nemzetiségnevelésnek nevezni.

Erre csak — jöllehet háború van — a magyarság vállalkozhatott, mert régi, építő hagyományai vannak az együttélés békés feltételeinek megteremtésére.

E nemzetiségi tanfolyamok munkaközössége nagy hivatást teljesít a helyes közfelfogás kialakítása tekintetében is. Az ország minden nyelvszigetéről odasereglett magyar és nemzetiségi tanítószakszervezetek tanfolyam végzetével visszatér állomáshelyére s az esetek nagyobb részében a közös sorsvállalás érdekében cselekszik, tájékozott és példát mutat egymás öszinte megbecsülésére.

**Jegyzet.** A tanfolyamok tanulmányi ideje évente 4 hét. Az eddigi tanfolyamok általános kerete — amelyik azonban évente, a szükséglet szerint, valamennyire változik: német tanfolyam (székhelye Pécs) kb. 200 hallgatóval, szlovák (Léván) 50—70 hallgatóval, ruszin (Ungvárt) 200—200 hallgatóval, déli szláv (Csáktornya) 50—70 hallgatóval. Az előadói kar a nemzetiségi kérdés kitűnő elméleti és gyakorlati szakértőiből tevődik össze.

A tanfolyami előadások nyelve — a probléma természetétől függően — nemzetiségi, illetve magyar.

Dr. Wagner Ferenc

# K Ö N Y V S Z E M L E

MUNKA A DÉLI VÉGEKEN. — A Délvidéki Magyar Közművelődési Szövetség 1943—44-es évkönyve. Szerkesztette: Dr. Hegedűs László.

Immáron a negyedik munkában gazdagon elhelyezett életrajzi és DMKSZ és pihenést nem ismerősen erősíti a lelkeket a déli végeken. Magyarországon déli része, különösképpen Bácska évszázadokat töltött a történelem folyamán sötét vigasztalanságban. Ez alatt az idő alatt színmagyar lakossága szinte teljesen kipusztult, virágzó gazdasága vadonná változott. A Délvidék elvérzett a művelt nyugat, a keresztényesség és egész Európa védelmében, kihalt, néptelen pusztasággá vált, úgyhogy joggal állíthatjuk, még ma is érzi a történelmi pusztulás visszaható nehézségeit. A történelem sötét felleget lassan eloszlottak, a vihardulta vidéken újra kisarjadt az élet és a gyomverte régi magyar emlékek fölött lerakódott gazdag délvidéki humusz hasogatni kezdték a betelepítettek ekéi. Az azelőtt 80 százalékban színmagyar Délvidék nemzetiségekben szírványosított tarkaságot kapott, azonban a gazdagon termő föld békét hintett köztük és így népesült be újra a kipusztult táj. Az első világháború előtt esztendő, szorgalommal végzett munkában teltek az esztendők. Gazdagodtak és szaporodtak úgy a magyar porták, de főleg a

nemzetiségek háza tájai és ez ékes bizonyították a mindenkor magyar megértő politikára. Aztán beleszórt az 1914-es világháború békét felszaggató ágyúdöreje, amit követett a huszonhárom éves megszállás, amikor felszakadtak a sávek és a már oly szépen kialakult egyetértési fölváltotta a megnevezés. A nehéz idők vége felé indulhatott csak meg a Délvidéki Magyar Közművelődési Szövetség munkája, hogy nemzetvédő szervezkedésével, a művelődés eszközével toborozza egybe a Délvidék magyarságát. Bámulatos az az eredmény, ami a megkezdett munkát szinte az egyik napról a másikra kisérté. A semmiből nőtt ki az a negyedikmillió tömeg, amely fél év alatt sorakozott a Délvidéki Magyar Közművelődési Szövetség zászlaja alá. És azóta még csak jobban terebélyesedett a megkezdett munka. Erről ad egyéni ízelítést az 1943—44-es évkönyv. Nagyszerű táblázatokban mutatják be, hogy hol, mikor és mennyi hallgató előtt tartottak előadásokat, beszédeket. Hol végeztek kulturális tanfolyamokat. A szírványvidékek felkutatásának munkáját és a nemzetvédelemnek minden elvégezhető vállalatát hány községben és mennyi órában végezték. Igazán szép munkát végez lent délen a Délvidéki Magyar Közművelődési Szövetség és növeli munkájuk értékét, hogy mindent följegyeznek

krónikási hűséggel és azt betekintésre bárkinck is rendelkezésére boesátják.

B. S.

DALLOS ISTVÁN: MAGYAR ALBUM. IX. kötet. — Nyitra 1944. 80. oldal.

A Dallos István szerkesztésében megjelenő 10 kötetes Magyar Album-sorozat IX. kötetében Strasser Béláné a magyar családvédelemről, Brogyányi Kálmán a magyar művészetről, Szeredai Gruber Károly Széchenyi lelkivilágáról, Marék Antal pedig a magyar írók kedvenc tartózkodási helyeiről értekezik. A Magyar Lélek-rovatot Csuka Zoltán; Bontakozó leány c. költeménye nyitja meg. Novellákkal: Szigetváry Mihály, Dékány András, Pogány Károly, Német Zoltán, Barabás Zoltán, Nagy Miklós és Szalatnai Rezső. versekkel: Hevessi Sári, Pusztai Sándor, Sarka Lajos, Radványi Zoltán, Kelembéri Sándor, Nagy Méda, Derzsi Sándor és Gallai Sándor szerepelnek. Az Örshely című rovatban Ijjas Antal a 150 éves Katona Józsefet ismerteti. Tichy G. György a magyar zene XVII. századbeli fejlődéséről ír. Dallos István pedig a zoboralkai magyar kulturmunkáival ismerteti meg. Szerb Antalnak az ifjú Werther szenvedéseiről szóló tanulmánya zárja be a rovatot. A Figyeld rovatban Német Zoltán ismerteti Águthy Erzsébet Az üres bölcső című meseköny-

vét, Sziklay Ferenc pedig a szlovákiai magyar könyveket. A tartalmas kötetet Német Zoltán rövid könyvismertetései zárják be.  
Urr György

BRAUNIAS, KARL: DIE SLOWAKEN. -- Völker und Grenzen, für das Deutsche Ausland-Institut herausgegeben von O. A. Isbert und H. Kloss, Stuttgart-Berlin, 1942, 90 l., 16<sup>o</sup>, 4 db fényképmelléklettel.

Kezd megszokott jelenséggé válni az az eljárás, hogy a történelmi magyar államterület nemzetiségeivel foglalkozó művek egyszerűen elhallgatják a magyarság eseményformáló szerepét. Erre tett jellemző kísérletet szlovák részről Fr. Hrusovsky, akinek irányzatossága alapján véve érthető, az ő gyakorlati külön lélektani magyarázatot főleg azok számára nem igényel, akik ismerik a szlovák értelmiségnek a magyarsággal kapcsolatos rendkívül érzékeny hullámzásait. K. Braunias azonban nem állhat elfogultan az események sorában, ő származásánál fogva kívül esik a magyar-szlovák viszony súrlódásain. Ezt valóban érzéki is az olvasó amidőn a szerző a nemzeti szocialista tudományosság szempontjainak megfelelő kategóriákba (Der Volksboden, Die Volkszahl, Volksgeschichte, Volkskörper, Volksaufbau, Volkskultur, Volk u. Staat, Drei Jahre Eigenstaatlichkeit, Schrifttum in deutscher Sprache) sűrti össze a szlovák nép fejlődéstörténetét.

Aránylag részletesen foglalkozik a szlovákság településtörténetével (1—12), kár, hogy a történelmi kialakulást nem méltatja figyelemre, s a török hódoltság népmozgalmi követeléseit nem érinti, jóllehet ezek nélkül a mai népességstatistika is alig vagy egyáltalán nem érthető. A történelmi szempontot már jobban alkalmazza akkor, amidőn a szlovákokat német népszíveteket (Pozsony, Körmöcbánya, Szepesség) ismerteti. Különböző művének a német kapcsolatok feltárására van a legnagyobb gondolja.

A nemzetiségi arányviszonyokat Fényes Elek adataitól kezdve (1846) egészen az 1930. évi csehszlovák népszámlálási tárgyalja, anélkül hogy ezeknek kritikai elemzésébe becsátkoznék. A szlovákság összlétszámát 3.681.000-re becsüli, megbízható források alapján.

A könyv leghibonytalankodóbb fejezetét a szlovák történet tárgyalásának szenteli (20—38). Ahogyan valaha a cseh történetírók a cseh eseményeket helyezték előtérbe, hasonlóképpen Braunias a német kapcsolatokat domborítja ki a szlovákság fejlődésében, s ezzel az a benyomásunk támad, mintha az ezredéves sorsközösség egyik tagja nem is az állama-építő és fenntartó magyarság lett volna. Tüzetlen jelentőséget tulajdonít Csák Máté oligarchikus uralmának is, s az egykori források teljes semmibevevására mutat az a körülmény, hogy ebben a szlovákság különállamiságának törekvéseit sejtí (22—23. l.)

Forrásainak egvoldalúságára roppant jellemző az a beállítás, ahogyan Pázmány Péter egyetem-alapítását vizsgálja: „Die Gegenreformation hatte sich in der Universität von Tyrnau 1635 einen Brennpunkt in der Slowakei geschaffen. Ihr Begründer war der Jesuit Peter Pázmány. Es war die Zahl der slowakischen Schüler am Jesuitenkollegium verhältnismässig

gross, 1636: 247 Slowaken gegen, 240 Madjaren, 1643 sogar 459 Slowaken gegen 303 Madjaren“ (28. l.). A munka történelmi része egyébként a Jaroslav Vleck (Dejiny literatury slovenskej) kitűnő összefoglalása óta a köztudatba átment adatokat tartalmazza, csak időrendi egymásutánban, a szellemtörténeli összefüggések leghalványabb érintése nélkül.

Hamis képet nyercünk a dualizmus magyar iskolapolitikájáról is (35—). A három szlovák tannyelvű gimnázium bezárását és a Matica működésének felüsgesztését kormányzatunk önkényére vezeti vissza, s okfejtésére a koronát azzal a hibás adattal teszi rá, hogy: — „Von der 255.792 slowakischen Schulkindern gingen 207.532 in madjarische und nur 48.025 in slowakische Volksschulen“ (35. l.).

Többször találkozunk művében kategorikus megállapításokkal, s mégcsak a forrásra sem utalnak ezek a kritikus helyek. Tudomásunk szerint Szlovákia antropológiai arculatának felderítéséhez szükséges előmunkálatok lényegileg még meg sem kezdődtek, s a szerző teljes bizonyossággal beszél az ottlakó nemzetiségek ember-tani jellegéről, pontos százalékos megoszlást közöl a haj és a szem színéről, holott az ennek feltételét képező korok és néphullámok, fajok szerinti vizsgálat tudományos módszerességgel még egyetlen lefolyást, vidéket sem érintett. Ez történelmi Z. Frankenberggerrel is, aki néhány Pozsony környéki emberi csontvázról 1935-ben megírhatta a régi Szlovenszko antropológiáját, természetesen minden lefolyást az „öslakó“ csehszlovák embertípusra következtetett.

Volksaufbau címen (45—48) a birtokmegoszlást, s általában a gazdasági viszonyokat tárgyalja. Ez művének tán a legtárgyalagosabb fejezete.

A szellemi kép ábrázolásában tárgyilagos, de kissé hiányos, mivel a fejlődést, mondhatni, az egy Hviezdoslav Országh Pált leszámítva, lezárja a századfordulóval. Különböző valamennyi fejezete mélyen behelyülnek a legújabb korbá.

Elvezetes stílusban és a történelmi igazságnak megfelelően eseteli a XVIII. századvégi magyar patriotizmus jelentőségét, majd rátér a különféle szeparatista mozgalmak elbeszélésére s eljut egészen az önálló Szlovákia 1939 március 14-i alkotmányát öt paragrafusának szövegvázlatára.

Befejezésül felsorolja az önálló Szlovákia (Drei Jahre Eigenstaatlichkeit, 81—87) alkotmányának alapvető rendelkezéseit, az aktív és passzív választójogot, az országgyűlés tagjainak, illetőleg a köztársasági elnöknek a jogállását, ismerteti a decentralizált közigazgatási szervezetet.

Fenti észrevételeim nem zárják ki, hogy ezt a művet ne tekinthessük közepesen jó összefoglalásnak. Meglátszik azonban, éppen a kritikus kérdéseknél, hogy Braunias a forrásanyagot első kézből nem ismeri, csak a német nyelvű irodalomból tájékozódott. Mindössze két magyar szerzőt idéz (Fényes Eleket a szövegben és a bibliográfiában, Kornis Gyulát csak a bibliográfiában), ezek azonban még mellékesen is keveset kutattak a szlovák problématerületen; magyar szerzők németnyelvű szakmunkáit még az irodalmi összeállításba sem veszi fel. Pedig a középeurópai

problémák sokrétűsége feltétlenül megkívánja a többoldalú megvilágítást.

Dr. Wagner Ferenc

ÉSZAKI CSILLAGOK. (Finn rokonaink költészete) Szerkesztette és magyarázatokkal ellátta: Kodolányi János és Képes Géza. (Nemzeti könyvtár kiadása.)

Olyan ez a füzet, mint a sivatagban vándorlónak az oázis. A finn irodalom és költészet gyöngyszemei csillannak élénk és üdítő tisztaságra szomjas lelkünket. Az ősi finn mult költői hangulata és misztikus légköre árad abból a csodálatosan szép életről, amit az alig négyemlioni magyaroknyi finn nép él a messzi tavak világában. Ma „divat“ Finnországgal foglalkozni és eléggé sajnálatos, hogy ennek a „divatnak“ be kellett következnie, s hogy így kellett bekövetkeznie. Micsoda gazdagság áll e parányi nemzet mögött és erre a kincsre milyen szörnyű árnyéket vet a vaderejű szomszéd... És a finnek pusztá mellett állnak az árnyék előtt, de ezt a pusztá mellett az elpusztíthatatlan kultúrkinck vérték, amelyet ősi népeitük nemessen tisztá ércéből kovácsolnak maguknak. Lehet, hogy győz a nyers erő, az erőszak, talán igájába is hajtja az országot az elszabadult politika vihára, azonban a népet, amelynek ilyen ősi kultúrája van és azt így tudja ápolni, elpusztítani nem lehet. Nekünk, magyaroknak különösen büszkeségünk a finn kultúra, amelyre az egész világ felfigyelt. A finnek is büszkéek ránk, magyarokra. Ők ugyanúgy szeretik kultúránkat s igyekeznek hozzáférhető tenni „rodalmunkat“ fordításokkal. Azonban a jóindulat sajnos nem mindig találja meg a kellő utat, amit Kodolányi János fel is vet előszavában. Nagyon sok ponyva került a finn fordítások közé, amelyekből hamis képet alkot magának a finn olvasó. Ezt azonban a mult hibáinak lehet bűnül feiróni, amikor egy bizonyos réteg tartotta kezében a könyvkiadás külföldi jogát, természetesen ebben az időben csak azt a művet propagálták, amelyet ők tartottak jónak. Ebben segítségükre volt az 1920—30-as évek álmagyaros szinpad-irodalma. Ezeket a hancárás ihaj-tvuhajos darabokat majd valamennyit átültették a finn nyelvre is és szomorú az, hogy ezek még mindig mételeyezik a finn szinpadokat és árnyéket vetnek legújabb szinpadirodalmunkra. Ha a finnek is hasonló munkákkal mélyednek bele az igazi magyar irodalomba, mint most Kodolányiék tették e kis füzetükkel, akkor még sokkal nagyobb szeretettel vonzódnak hozzánk és ez még csak nagyobb hasznára válik mind a finneknek, mind a magyaroknak.

Bihari Sándor

NÉPEK TAVASZA. Ismeretlen Kossuth-levelek. — Kiadatlan naplók a szabadságharc korából. Összeállította: Ács Tivadár. ABE-kiadás. — 332 oldal.  
Ács Tivadár újabb publikációja sok értékes anyagot és adalékot közöl az 1848—49-i szabadságharc és a szabadságharc leveretését követő magyar emigráció kiemertethetetlenek látszó történetéhez. A kötet fő részét — 223 oldal — a gróf Teleki László hagyatékában megmaradt iratoknak és levelezéseknek közlése alkotja, még pedig annak a másolatnak az alapján, amelyet Horváth Mihály történelmi készített és amelyet kéziratban a Nem-

zeti Múzeum kéziratárában őrznek. Bevezetésképpen Ács Tivadar részlete- sen ismerteti a Teleki László-hagyaték kalandos sorsát. Teleki László a mintegy három kilogram súlyú kéziratköteget Drezdában 1860 decemberében történt elfogatása előtt Puky Miklósnak adta át. Majd a nyolcvanas évek végén Puky Miklós halála előtt az iratokat Irányi Dánielre bízta, hogy tegyen velük, amit leg- jobbnak tart. Irányi úgy rendelkezett, hogy az iratokat nem szabad felbontani 1914-ig. Irányi Dávid 1892-ben meghalt és az iratok végül a Nemzeti Múzeum le- véltárába kerültek.

Irányi Dániel rendelkezéseinek megfe- lelőleg 1914 januárjában az iratokat a Nemzeti Múzeumban felbontották. De közzétételük ellen az Irányi-örökösök ül- tákoztak és tiltakozásuk következtében véget nem érő és még ma is tartó peres- kedés folyik anélkül, hogy sikerült volna megállapítani, hogy kiknek van joguk a történelmi jelentőségű iratok birtokához, a Puky-, az Irányi-, vagy a Teleki-csa- ládnak-e. A Teleki-család a maga igényé- ről az államkincstár javára lemondott és 1939 decemberében törvényszéki ítélet alapján már úgy látszott, hogy az iratok a kincstár, illetve a nemzet birtokába ke- rülnek, amikor Irányi Géza fellebbezése felborította a helyzetet és bírósági dön- tés a különös pereskedésben nem történt a mai napig sem.

A Teleki László hagyatékából Ács Ti- vadar által közzétett emigrációs iratok két egyenlőtlen terjedelmű félre oszlanak. Az iratok első, rövidebb felében 1851 március 13-a és december 29-e közötti kelt leveleket és bizalmas utasításokat tartal- mazó diplomáciai iratokat találunk. Ezek túlnyomó többségében Kossuth kiutazási tartózkodásának idejéből származnak. Kossuth levelei tele vannak a türelnetlen várakozás hangjával és biztatással a nála még türelmetlenebb emigráns társai felé. Az ő számára már közeledik a szurtos balkáni kis városból a szabadulás napja. Szeptember 1-én már várt rá az ameri- kai haditengerészet fregattja hogy Gibrál- tárba vigye és onnan menjen tovább Southamptonba. Kilenc nappal előbb, augusztus 22-én, így ír Telekihez: — Igén, de az emigratio nem bírja lélekzettél, el- oszlik — mondod, — te meguntad a kol- dúrást. De én már megírtam, hogy nekem a legszebb kötelesség parancsolja maga- sabb irányzóra függeszteni szemeimet.. Mondod ez s amaz annyira megunta a dolgot, ha csak félig becsületes, módját is ejtheti a hazamenetelnek, hiszen haza me- gyen! Én Istennem! hisz az valóságos sze- rencse, ha elmegyen. Ilyek miatt zavar- jam én meg combinationot, hogy az el- választó percben néhány tyúkkal-kalács- cal tartogatott egyénnel több álljon mel- lettem, addig míg szépen sütnéd rám a nap. — Bizon-bizon mondom „Non his juvenus orta parentibus etc.“, nem ilyen elemekkel lesz megszabadítva a világ. — Eszembe jut azon jó magyar, hazulról, ki azt írta nekem, rendelkezem vele bármi veszélybe a hazáért; s midőn azt írom neki: most en attendant — csak azt kí- vánom, ő és barátai ne pipázzanak, a megkímélt dohány árát rakják félre a haza számára, — fegyver árául — azt felelté: mit? nem pipázni? de azt már nem lehet, — Vitam et sanguinem, alye ovesza nye.“

Ez nagyon jellemző részlet. Ami miatt

Kossuth az emigráció első éveiben pa- naszkodott, még tragikusabban igaz volt a magyar emigráció sorsára a villafran- cai békekötés, 1860 után. Ebből az idő- ből közli Ács Tivadar a Teleki László- hagyatékából származó iratok nagyobbik felét. Az első levél Párisból kelt 1860 március 6-án, az utolsó 1861 január 12-én, azokban a napokban, amikor Kossuth ér- tesült róla, hogy az emigráció egyik tartó oszlopa, a Magyar Nemzeti Igazgatóság há- romtagú vezérkarának egyik tagja, Teleki László fárdatan feladta a küzdelmet és engedte, hogy Drezdában az osztrák csá- szári hatóságok kezére jusszon. „Irtóza- tos!“ — írja Kossuth Puky Miklósnak Londonból. „Melyik hatalom higgyen többé a magyar kitartásban, vagy bízzék bennünk, ha az Igazgatóság 3 tagjának egyike, kit két kormány arra méltattott, hogy vele conspiráljon, azt tehetted, amit T. L. tett. Lelkemem mély, talán gyógyít- hatatlan seb van éjtem, s félek, hazánk ügyének halálos dőfés van adva... Szomo- rúan köszönt be az új év.“

Ács Tivadar szükségszerűleg hiányos publikációjával is nagy szolgálatot tett, amikor a nagyközönség számára hozzá- férhetővé tette a Kossuth-emigrációnak ezeket a nagyjelentőségű és Kossuth által Iratában csak kicsi részben közzétett ok- mányait. Ugy érezzük, könyve egyik ha- tásaként a közvéleménynek erősebb nyo- mást kellene gyakorolnia a legrosszabb magyar hagyományok szerint makacsul pereskedő Irányi-örökösökre, hogy a ma- guk, kicsinyes, egyéni érdekeiket félretéve, ne álljanak útjába annak, hogy a Teleki László-hagyaték több mint nyolcvanesze- tendei várakozás után végre csonkítatlan- nul a magyar nyilvánosság elé kerüljön.

A „Népek Tavaszá“ másik három köz- lése már kisebb jelentőségű. Kevesebb, mint egy ív terjedelemben közli Ács Ti- vadar, szintén a Nemzeti Múzeum kézirat- tárában őrzött kézirat alapján Perczel Mór gyermekkori naplóját és öregkori megjegyzéseit „eleve elrendelt életreg- nyé“hez.

A második közlés Bárfay László napló- feljegyzéseit tartalmazza 1849 január 5-é és 1851 január 29-e között. Bárfay író-ember és költő volt Szonettjei 1823—24-ben az Aurorában jelentek meg. Mint fiatal ügyvéd, 1823-ban a Károlyi grófok jogtanácsosa lett és a Károlyiak szolgál- tatában állt akkor is, mikor naplójegye- zeit készítette.

A kéziratot a Károlyi-család főtí levéltárában őrzik, de Ács Tivadar szövege an- nak a másolatnak az alapján készült, amely a Nemzeti Múzeum iratárában van. A naplójegyzetek három kiemelkedően drámai esemény leírását tartalmazták: Pest 1849 májusában történt bombázásá- nak ábrát elmények alapján való elbeszél-ését, Wesselényi Miklós halálát és vé- gül 1849 október 6-ának pesti eseményeit, látát és Havnau rémuralmának legizgal- masabb eseményeit.

Végül az utolsó, alig néhány oldal ter- jedelmű közlés az osztrák rendőrség és diplomácia néhány okmányát gyűjtötte össze, hogy mint próbálták meg Mada- rász Lászlót a szabadságharc országos rendőrfőkapitányát és Kossuth egyik biz-almas hívét, aki előbb elkísérte Kos- suthot Viddinbe, de nemsokára Németor- szágha, majd Svájcba került és másfél évig tartó bujdosás után 1851 elején előbb

Angliába menekült, majd innen végleg az Amerikai Egyesült Államokba költözött. Máthé Elek

CH. BAUDELAIRE: VERSEK. Szily Ernő fordítása. Poézis kiadás. Budapest, 1943.

Az író összeszedte Baudelaire legismer- tebb, leghíresebb s fordítói szempontból talán legnehezebb verseit, s lefordítva egy kis füzetben kiadta őket.

Már ebből is kitűnik, hogy munká- jában szemmel látható becsvágy vezetete: — a legnehezebb versek fordításával bir- kózva vetelkedni a legnehezebb fordítók- kal, akiket névszerint is felsorol művé- hez fűzött jegyzetében. De feladatát még egy újabb nehézséggel is megtoldja: — „Baudelaire verseinek egyszerre szín, zene és illathatásuk van, többször ötnél is több szótagú szavaiban a végtelen kizeng, Baudelaire szavainak, 8 és 12 lábas vers- sorainak térbeni, időbeni és helyzeti ener- giájuk van“, — mondja ugyanott és meg- próbálkozik ezeknek a versfényezőeknek a visszaadásával is, amelyek közül az illat- hatást semmiképpen sem tudtuk a magunk számára realizálni, úgy látszik, rossz az orruk.

Ennek megfelelően nemcsak Baudelaire versmértékét és formáit veszi át, hanem szavait is igyekszik megfelelő hosszúságú és lehetőleg ugyanolyan hangzású, sőt kül- ső megjelenésre is hasonló szavakkal visszaadni. Sokszor a rímek is azonosak a magyar és a francia szövegben. Így a La rançon — Adózás első verse:

L'homme a, pour payer sa rançon,  
Deux champs au tuf profond et riche,  
Qu'il faut qu'il remue et défriche  
Avec le fer da le raison:

Két földed van ember e harcon,  
Drága is, mélységes is kincse,  
Ezért kell törösed, ezt frissítse  
Logikád vasa kitaron.

Sokszor valóban meglepő a kétféle vers egybehangzása. A külső egyezés azonban legtöbbször nem a megtalált ihlet-forrás tökéletes magyar felzengetéséből származik, mint pl. Adynál, többnyire számító keresgélés eredménye, s míg Baudelaire- nél a hangzás valóban a mondanivaló zenéje, a magyarban alig van egymáshoz közük, mutatván azt, hogy nyelvünkön ugyanannak a tartalomnak más zenei köntös felel meg, mint ahogy Rimbaud híres verse a hangokról sem kelt magyar fordításban, magyar fül és szem számára zavartalan illuziót.

Ez a keresgélés a szöveget sokszor sza- vak egymásutánjára bontja, melyeknek résein mint illanó gőz párolog el a vers költői melege, mely az élő szervezet egy- ségét adta neki. Sok a csinált, nem ter- mészetes szó is, mely sehogysm tud illu- ziót kelteni. Olykor a mondatok is suták. A hangutánzás kedvéért pedig néha a szó- vege is torzít a szerző, sokszor a félre- értésig menően.

Meg kell azonban adni, hogy keresése közben sok friss szót, erős, izes, telzen- gésű kifejezést is talál. Majd minden vers- ből lehet ilyen kiemelni. Ez és fordítói törekvésének ifjú vakmerőségű magassa- ga a kis kötet legfőbb érdeme.

A könyvecske nagyon szép, a mai idők- höz képest szinte fényűző kiállítású. Azt hiszem nem csalódunk, ha ezt is a for- dító izlésének, feldolgozásának és a nagy költő iránti hódolata jelének tulaj- donítjuk. Tóth Béla

# S A J T Ó S Z E M L E

SÜDOSTDEUTSCHE RUNDSCHAU. 3. évfolyam, 1944 február, 2. szám. Kiadja: dr. Franz Basch, főszerkesztő Philipp Böss, helyettese Viktor Lorenz.

Viktor Lorenz: A sajtó a magyarországi németiség mozgalmában 1848—1918 között címmel tanulmányt közöl, melyből kitérünk, hogy minden áldozatos, lelkes, odaadó munkásság meghozza a maga jól megérdemelt gyümölcsét. A cikk gondolatmenetét az alábbiakban ismertetjük. 1848—1918 között a liberalizmus lobogói alatt a szabad sajtó virágában volt. Ez idő alatt, különösen a múlt század második felében nemcsak a negyedik hatalom, de az ötödik német sajtó is lángra kapott. Az első németnyelvű lap magyar földön: a „Neue Zeitung aus Ungarn”. 1857 augusztus 19-én látott napvilágot. Ez volt az első nyomtatvány Magyarországon. Csak hadijelentéseket, az árakat és természeti katasztrófákat közölt. 1764-ben alapították a „Preszburger Zeitung”-ot, 1880-ban a Vereinigte Ofner und Pester Zeitungot és a kassai Bote von und für Ungarn. 1848-ban egész sereg németnyelvű lap jelenik meg. Már a címük is sejteti tartalmukat: Intelligenzblatt der Morgenröthe, Blätter von Baume der Erkenntnis, Der emanzipierte Satan, Der Pfaffenwicker, Der ungarische Israelit, Die Christen und die Juden, Közlöny des Teufels, Versammlung der Budapester Fratschlerinnen. A szerkesztők nevei is elárulják a lapok célját. Rosenthal Samuel, Eichorn Ignatz, Siegmund Sapht, Isidor Heller, Naum Oekonom, Leo Jetteles, Josef Nemesovics nevei, kik olyan jelentős szerepet tölthettek be a magyar sajtóban. Ahogy elapad a német írói munkásság, ugyanakkor kap erőre a zsidó írói.

1848-ban a német lapok száma 27-ről 86-ra emelkedett. Az abszolutizmus alatt azonban ismét 29-re esett vissza.

1854 július 1-én alapították a még ma is megjelenő Pester Lloyd-ot. Habár kimondottan gazdasági programmal indult, mégis sokszor előfordult, hogy politikai nagyságok szócsövévé változott.

1867-ig az ország különböző tájain jelennek meg németnyelvű lapok. Ilyenek a Pancsován megjelenő Banater Post (1862), a Groszbetschereker Wochenblatt, a Neusatzer Kreisblatt (1861 óta) stb., stb.

1867-ben az egész német sajtó Steinacker Edmund nevével forrt egybe. Munkássága karöltve járt Strasser Albert és Glatz Edmundéval.

Steinacker először az Industriezeitung für Ungarn élén állott. 1873—77-ben a Preszburger Zeitungban közöl hosszabb cikkeket. Das Bürgertum im politischen Leben Ungarns, a magyar polgárság térfoglalását sürgette gazdasági jelentőségének alapján. Ugyaneben a lapban Justí polgármesterrel és Koller Károlyval együtt állást foglalt a magyarosítás ellen. Ugyanebben az időben Budapesten, Kassán, Szombathelyen is hasonló irányú megmozdulások észlelhetők.

Steinacker ekkor a polgárság részére német lapot akar indítani. Terve pénzszűke miatt nem sikerült.

1874-ben jelent meg dr. Wolff Károly szerkesztésében Erdélyben a Sieberbürgisch Deutsche Tageblatt, mely az egész

magyarországi németiség ébrentartását célozta. Steinacker Edmund e lapot többször felkereste írásaival. Ezekben a lapokban, már 70 évvel ezelőtt rámutatott arra, hogy a magyar—német vérkeveredés mindkét faj erőinek esőkenését vonja maga után.

A következő lépés a „Deutschen Tageblatts für Ungarn”, megjelenése 1900 dec. 16-án. Emellett több német lap jelenik meg az ország különböző tájain. 1870-ben összesen 108 németnyelvű lap van Magyarországon. Ez a szám 1896-ig 204-re, 1900-ig 238-ra emelkedett.

A Deutschen Tageblatts für Ungarn-t Cramer Alvin szerkesztette. A lapot sokan támadták. Köztük a Pester Lloyd és a Neues Pester Journal. Az akkori parlamenti választások alkalmával a német érdekek védelmében kardoskodott. A magyarországi németek parlamenti képviselőt sürgette. A lap ellen hajszá indult. Cramer Temesvárról kitiltották. Utódját Krisch Alois lett. Ezt is többnapos börtönrre ítélték. Még nagyobb port vert föl a Nagykikindai Újság szerkesztőjének pöre a szegedi táblán.

Krisch Alois után Viktor Orendi-Hommenau vette át a Deutschen Tageblatts für Ungarn szerkesztését. Alatta 1903. november 30-án megszűnt a lap. A magyarországi német néppárt programját megküldötte minden magyarországi lapnak. A lapok irányuknak megfelelő visszhangot adtak. A Budapesti Hírlap, Magyar Nemzet igen elítélték az új alakulást. Míg a többiek érteleme szerint méltatták az új pártalakulást is ismertették annak főbb irányelveit.

Rumáról sikerült is egy embert Kiester Ferdinandot, bevinni a parlamentbe. A rumai Deutsches Volksblatt volt a szócsöve.

A Welker Ádám által szerkesztett Südbatschkaer Zeitung a Bácskában tartotta ében a német kisebbségben a faji hovatartozandóság szellemét.

Később a balkánháború idején Tisza a germán-szláv tenger közé szorult magyarországi védelmét a németekkel szorosabb együttműködéssel vélte ellensúlyozni, ezért a magyarországi németeknek is kedvezett. Annak taglalásába Lorenz Viktor nem bocsátkozik, hogy a Steinacker által favorizált Ferenc Ferdinánd és a románok, másrészt a Tisza által támogatott németek milyen politikát követtek volna a jövőben. Azt azonban büszkén állapítja meg, hogy Steinacker Edmund, Kremling Rudolf, Reinhold Heegn, Johann Ankeuer, Friedrich Hess, Eduard Rittinger, Karl Wollinger, Ferdinand Rester, Rudolf Brandesch nélkül nem következett volna be a föllendülés, amely 1918 után a magyarországi és utódállamok németiségénél állott be. Sok áldozattal jutottak ideig. A cikk rövidege ellenére alapos, széleskörű és figyelmet keltő. Viktor Lorenz jó szolgálatot tett azzal, hogy megírta a német sajtó történetét.

Polácsi János

NOUVELLE REVUE DE HONGRIE — 1944. február.

A szám vezető cikkét Serédi Jusztinián Magyarország hercegprímása írta a közömbösségről. Folyóiratunk olvasóit azon-

ban elsősorban Kornis Gyula cikke érdekli. „A nemzeti szellem és az egyetemes művelődés” viszonyáról. Az emberiség az élet kezdetén biológiai egységet alkotott, de ez az egység még a történelemelőtti idők féltomályaiban elenyészett, csak a biblia őrizte meg a közös eredet emlékeit. Később a történelem folyamán a biológiai egység helyébe a szellemi egység tudata lépett.

Ezt legvilágosabban és legtudatosabban a kereszténység fejezte ki, kijelentvén Pál apostol nyelvében az emberiség egységét. „Az egyetemes emberiség eszméje ettől kezdve ott tükröződik a történelemben és keresztény gondolkodásban: a történelem és a művelődés lárgya az egész emberiség”, állapítja meg a tudós szerző. A műveltség, mint a szellemi értékek megvalósulása, az egész emberi nemre kötelező, s ezt minden nép vállalja is, csak a megvalósulás módjában különbözik, a népek, népcsoportok és művelődési körök fejlődési fokozata szerint. A művelődés alapja azonban az emberi szellem közösége. Ha nem volna közös emberi szellem, az egyének és nemzetek műveltsége oly különböző volna, hogy keptelenek volnának egymást megérteni.

A történelem azt mutatja, hogy a népek egyrészt saját műveltségüket csak más népekkel való érintkezésben fejlesztették, másrészt minden nép igyekszik megőrizni szellemi alkátának egységét, miközben a saját művelődésén dolgozva, növeli és gazdagítja az emberiség műveltségét is. S így szolgálja igazi feladatát, mert az emberiség életének célja és értelme az egyetemes szellemi értékek rendszerének valóra váltása.

Mi a kis népek szerepe az egyetemes műveltség kialakításában s a tudomány fejlesztésében? — veti fel a kérdést a szerző, s a történelem tanulságával felel rá: „A kis népek fontos szereve az ember haladásának.”

Korunk megszokta, hogy az államokat kiterjedésük, gazdasági és katonai erejük szerint értékelje. „A nagyság és hatalom bódulata elhomályosítja a nagy népek minőség gondolkodását és tagadja a kis népek létének értékét, sőt értelmét is. „Pedig ha a nagykiterjedésű nemzetek elnyelik a kis népeket s velük együtt műveltségüket, mennyivel szegényebb és egyhangúbb lesz az emberiség élete, mennyivel üresebb és fakóbb az egyetemes műveltség!”

Tóth Béla

NATION UND STAAT. (Wien—Leipzig. 1944. február—március)

A történelem nagyfokú relativitását dokumentálja P. Bruck cikksorozat folytatása. (Die Völker Europas und das Reich. Die Völker der Balkanhalbinsel.) Romantikus történelmi érvelésünk főhírszövege, hogy mi védjük nyugatot a török ellen, csak Hegyeshalomig érvenves. Azonúli a fordítottja az igazság. „A Birodalom védte a török ellen a magyart, a román, a szlovákokat” — írja Bruck. A Balkán népei — távol a Birodalomtól, áldozatul estek a töröknek.

Bruck a Balkán népeit az imperializmus szempontjából tekinti, s történelmükből azt formázza ki, hogy a német példát követik: a nemzeti állam magja köré idegen nemzetű tagokat gyűjtöttek s a császári cím felvételével világhatalmi igényüket fejezik ki. A bolgárok úgy vetnek szemel-

Konstantinápolyra, mint a németek Rómára, Simon cár a keletromai birodalom örökösének tekinti magát. Az ideológiai hasonlóságon kívül közelebbi is volt a bolgárok és a németek közt. „A bolgárok egy kis töredéke a Birodalom védelmét vette igénybe, midőn a belgrádi béke után (1739) a Temesközbe telepedett.

A szerb Nemanja István Magyarország ellenzése miatt nem kapott koronát a papától s lett a keleti kultúrkör tagja. De Dusan cár a németeket utánozza, felveszi a szerbek, macedónok, görögök, bolgárok cárjának címét. A szerbek szintén a török miatt kerülnek szorosabb érintkezésbe a Németbirodalommal. „A császár országai- ba menekülnek s ott szabadságot élveznek.“ A császár azonban — II. József központosító terveinek bukása után — megszorította kiváltságait. Jogaik visszaszerzéséért harcoltak 1848-ban s Ferenc József a szerb patriarchatus és a vajdaság visszaállításával jutalmazza a Birodalom egysége érdekében teljesített szolgálataikat. De 1860-ban kénytelen „feláldozni“ a vajdaságot a magyarok kedvéért. A kiegyezés után a szerbek a kiváltságos nemzetből, aminek a német császár elismerte őket, nemzetiséggé váltak.

Az albánok a passarovitzai béke után (1718) veszik igénybe a császár védelmét, midőn a katolikusok átköltöznek a Szerémségbe. Belőlük kerülnek ki Trenk báró pandurjai.

Görögország a Németbirodalom keleti ellenképe volt. A későbbi görögök nem vették át Bizanc birodalmi törekvéseit, az oroszok karolták fel azt.

E balkáni államok — fejezi be cikkét a szerző — jelenleg mind a Németbirodalom védelme alá helyezték magukat.

A Weingärtner (*Das Recht der deutschen Volksgruppen*) a magyarországi német népcsoport jogi helyzetét bizonylatlannak találja. A kormányzat csak nehezen tért el az 1868-as s az 1907. évi Apponyi-féle asszimilációs törekvésektől. A németiség hosszas küzdelem után vívta ki az 1910. évi iskola-, az 1941. évi levéte-rendeletet s a Német Ifjúság nevű mozgalom engedélyezését. (1942.) A román törvények szilárdabb és szélesebb alapot nyújtanak a németek önálló csoport-szervezkedéséhez. Szlovákia az első állam, amely elfogadta a népcsoport-jogot — gyakorlatilag csak a németekre vonatkozóan. Legintenzívebben azonban Horvátország rendezte azt, s hozzá hasonlóan Szerbia. Mindez államokban a német népcsoport jogiszemély s fegyverező és végrehajtó ha alommal is rendelkezik. Mint novum említendő, hogy a horvát usztasa sereg német csoportja idegen államfőre, Hitler Adolfra esküszik.

N. Cranjic (*Der Weg Rumäniens im neuen Europa*) arról ír, hogy a román és ologiájuk rokonsága összekötő őket.

német nacionalszocializmus euvidős s ide- Nánay Béla

#### SRPSKO KOLO (Szerb Kőlo)

Ezen a címen igen figyelemreméltó szerb irodalmi, művészeti és képes hetilap indult március 11-én Újvidéken. A hetilapot Szpászics Veliszlav, a kitűnő nevű délvidéki szerb író és hírlapíró szerkeszti, aki a jugoszláv időkben a huszas években újvidéki szerb és magyar lapok munkatársa volt, majd a huszas évek végétől egészen Jugoszlávia összeomlásáig a belgrádi Pravda szerkesztőségében dolgo-

zott. A Srpsko Kolo a vezetőcikk szavai szerint elsősorban a délvidéki szerbség művelődési, gazdasági és szociális érdekeiért akar nemes, igaz és kitartó harcot folytatni, küzd azokért a jogokért, amelyek a hazai szerbséget az állam iránti kötelezettségeinek hű teljesítése mellett megilletik. Mint külön feladatot említi meg a folyóirat, hogy helyreállítsa és megszilárdítsa a szerbek és magyarok között azt a hagyományos jóviszonyt, amely ebben az országban már a hajdani idők óta megvolt. Ennek a küldetésnek tudatában a Srpsko Kolo állandóan közelebb fogja hasábjain olyan szerb és magyar tudósok, írók, újságírók cikkei, akik valóban illetékesek arra, hogy erről a rendkívül fontos és bizonyos fokig kényes kérdéstről őszinte, haterőtel, szenvedélytől mentes és meggyőző szavakat mondjanak s tesszék ezt abban a meggyőződésben, hogy ez a nemes és fontos misszió hamarosan el is éri a szükséges eredményeket.

A Láthatár, amely több mint egy évtizede ugyanezeknek az elveknek az alapján küzd az egymás mellett élő népek megértéséért, őszinte örömmel üdvözlöi a szerb részről megnyilvánult kéznjutást és hiszi, hogy a mai horzalmos világháború minden szenvedésén és minden félreértésén is túl ezek a népek a természet és történelem megszeghetetlen törvényei szerint végre is egymásra találhatnak és minden tévelygésen túl is a gyűlölet helyét elfoglalja az a szeretet, amely Pál apostol szavai szerint „mindenek fölött van“, mindeneket meghocsájt és egyedül kiút lehet a mai zürzavarból. Örövendünk, hogy ezt a hangot a délvidéki szerbség köréből spontán hittel és bátorsággal egy szerb író és újságíró is végre nyilvánosan megpendítette.

KÁRPÁTMEDENCÉ, gazdaságpolitikai szemle — Budapest, 1944 márciusa.

Dr. vitéz Nagy Iván: A külföldi magyarság. A magyar szaporulatosokkenésnek történelmi okaira mutat rá vitéz Nagy Iván, gazdag irodalom és statisztika feldolgozásával. A XV. század korában 5 millió élelős magyar több élte állami életét a Kárpátok medencéjében. Ebben az időben sem Franciaország, sem Anglia, de egyéb nyugati országok sem rendelkeztek több népességgel és ha figyeljük a természetes szaporodási arányokat s összehasonlítjuk a környező nyugati népekével, akkor az arány feltétlenül a mi javunkra bílen. És mégis... Az évszázadok folyamán a számban egyenrangú népek mögött ijesztően lemaradtunk. Amíg a többi 30, 40, 50 millióra duzzadt föl, addig mi még 13 milliónyira szaporodtunk. Természetesen Nyugat védelmében keressük szaporodásunk elmaradásának az okát. Évszázadokig pusztá mellett álltunk az előnteni készülő ár rettenetes viharát és megmenteltük őket nyugalmat és fejlődést biztosítottunk ugyanakkor mi fogytunk, egyre fogytunk. Volt idő, amikor már-már a nemzetihal árnya borult a magyarságra. Azokban az időkben a nyugati történetíróktól a díszítő jelzők egész áradatát kaptuk. Vállvergetve kineveztek Európa védőpajzsává bennünket s közben elvesztettük fegyverforgató férfinépünk túlnomórését, asszonyainkat és az utánpótlást jelentő fiatal nemzedéket. Amikor 1720-ban Magyarország területén először írták össze a török háborúk után az életben maradt lakosságot, mindössze 2.582.000

lakost találtak. Ebből és a pusztává tarolt Magyarországból kellett kiépíteni az új országot és virágzóvá tenni. A magyarság el is érte a 13 millió létszámot, vagyis pontosabban 13.655.000-et, azonban ebből még mindig 2.151.000 kívül él az országon. És ez a tekintélyes szám szerteszóródva mind az öt világrészben megtalálható. Dr. vitéz Nagy Iván pontos statisztikával, minden magyart számonlartva, szinte városenként mutatja ki, hogy hol mennyi magyar tartózkodik. Nagyon fontos ezt tudnunk és foglalkoznunk velük, mert nem mindegy, hogy a kialakuló új Európában milyen számaránnyal foglaljuk el helyünket. A mai közel tízennegymillió magyarnak arra kell törekednie, hogy egyszer negyvenmillióra szaporodjék és népi kereteiből egy egészséges imperiá- lizmus hullámtaráján kiöntsön és elárasz- sa Mátyás és Nagy Lajos egykori birodalmainak ősj magyar területeit.

Ugyanebben a számban dr. Csery-Clau- ser Mihály ír megemlékező sorokat gróf Teleki Pálról. Április harmadikán lesz három esztendeje, hogy beállt Teleki Pál is az eltávozott legnagyobb magyarok sorá- ba. Teleki Pálra nem kellenek díszítő jel- zők, ma már minden magyar tudja róla azt a történelmi igazságot, hogy az 5 életében „magyarnak lenni“ nemcsak két szó volt, hanem a lelkiismeret legsúlyo- sabb parancsa. Életét és halálát ennek a két szónak a szolgálatába állította. S an- nak megítélésére, hogy szolgálatát mily mértékben teljesítette a legszigorúbb bí- róra: lelkiismeretére, Teleki Pál tanított és utat mutatott a jövőre. Meríthetünk életéből gazdag tapasztalatot és halálából becsületes magyarságot. Teleki Pál emlé- kének akkor felelünk meg igazán, ha nap mint nap hitet teszünk magyarságunk mellett és az élet minden percében meg- tesszük kötelességünket hazánkkal és ne- zetünkkel szemben.

DONAUEUROPA. (Zeitschrift für die Probleme des europäischen Südostens) 1944 február.

S. M. Stedemilja „Albaniens Schicksal“ (Albánia sorsa) címen ír cikket. Sufflay Milan horvát történetíró szerint az albán nép illyr elnevezés alatt jelentős szerepet játszott az ókorban. Később eltűnt a történelem színpadáról, de nem nyomtalanul, mert tovább él rejtte a balkáni népek nyelvében és sajátságában. Sufflay rettenthetetlen, harcos népnek írja le az albánokat.

A szerző szerint az albánok származása homályos, az illyrektől való származásukat egyáltalában nem lehet bebizonyítani, csak annyi bizonyos, hogy népi alapjuknak magja illyr.

Az illyrek az ókorban a Balkán-félsziget nyugati partján laktak 12 törzsben. A római uralom alatt ezek a törzsek feloszlottak. A korai középkorban a törzsi öntudat még jobban kialakult. A népvándorlással latin és görög, már előbb thrák és pelasz elemek keveredtek az illyrek- hez. Ezeket követték a szlávok, majd nomád román hordák. Így egy egészen új népfaj alakult ki, amelyet a bizanci történetírók „Arban“-nak vagy „Alban“-nak neveztek.

A horvátok keveredését az albánna a következőképpen magyarázza a szerző. A horvátok lehúzódtak a dioklitiai meden- cébe, az ottlakó nép részben keveredett velük, részben az albán hegyekbe mene-

kült előlük. Így a Skutári-tó völgyében egy új közösség alakult ki, amely jelentős szerepet játszott a 10. században egész Albánia területén. A 11. században a mai Montenegró és Északalbánia területén Skutári székhellyel állam alakult. Élén az albán Vladimír fejedelem állt. Ez a fejedelemesség később királysággá fejlődött.

A dioklittai királyi ház kihalása után új uralkodó kerül uralomra: Bteran Nemanja, bizánci hűbéres. A leghatalmasabb Nemanja, Dusan idejében Albánia Szerbiához tartozott. Dusan halála után az albán területek lassan függetlenítették magukat, legelőször Dioclitia, első Balsalamfő vezetése alatt. Fiai Strazsimir, Djurso, II. Balsam tovább folytatták apjuk hódító politikáját, levertek a hatalmaskodó urakat, elfoglalták Durazzo városát. Kruja urát, Thopia Károlyt pedig elűzték. Thopia a törökökhöz fordult segítségért, minnek következtében a törökök Albániát 1383-ban levertek, Thopia pedig megkapta Durazzót.

Albánia történelmének legdicsőségesebb alakja Castriota György (Skender bég). Hét éves korában a törökök elrabolták, jancisárnak nevezték, résztvevett az 1442-1-nisi ütközetben a törökök oldalán, ahol Hunyadi a szultán csapatait szétugrasztotta. Itt összeszedett háromszáz albán katonát, akikkel Krujába ment, ahol leölette a megszálló török csapatokat és Kruja helytartójának kiáltotta ki magát, később több nemzetiség segítségével 1443-ban kiverte a törököket egész Albániából, egyik győzelmét a másik után aratja, úgy hogy a szultán kénytelen vele békét kötni. A béke nem tart sokáig: Szkender bég kereszties háborúba indul a törökök ellen Róma, Velence és Nápoly segítségével ismét győzelmet arat a törökökön, de hirtelen megbetegszik és 1467-ben meghal. Halála után a törökök elfoglalták Albániát. A 19. században basák uralkodtak Albániában s ezek, hogy Albániát a felosztástól megmentse, megalakították az „Albán ligát”, 1878-ban pedig kimondták Albánia függetlenségét. Ez a nyilatkozat súlyos harcokat vont maga után s 1878-tól 1913-ig terjedő időben egyik fölkeles a másikat érte. Miután a törökök hatalmát a Balkánon megtörték, 1913. évben Montenegró, Szerbia és Görögország szította fel Albániát. Ez a felosztás azonban nem volt hosszú életű, mert az Osztrák-Magyar monarchia közbelépésére az országot kiürítették és a monarchia Wlad herceget ültette az Albán trónra. A herceg uralkodása csak rövid ideig tartott, mert az albán nép elfűzte és a hatalmat az albániai Esszad pasa vette át 1914-ben és gyakorolta mint miniszterelnök 1918-ig.

A párisi környéki békekonzferenciák határozataival elégedetlen albánok küzdtek a megszálló olasz csapatokat Albániából és elismertették Olaszországukkal függetlenségüket. 1920-ban két párt állott egymással szemben: a Néppárt Achmet bég (Zogu) vezetése alatt és a Liberálist párt a durazzói püspök vezetésével. Hosszas harcok után végre Zogu győzött. 1927-ben kibékült az olaszokkal is és számos szerződést kötött velük, hogy országát gazdaságilag felvirágoztassa. 1928-ban királyi koronáztatta magát. A béke nem tartott sokáig, mert 1939-ben az olaszok formailag is bekebelezték Albániát. A Badoglio-kormány kapitulációja után Albániát a németek szállították meg és biztosították az ország szabad fejlődését. M. M.

#### DÉLVIDÉKI SZEMLE — 1944, február

Szirmai Endre: A bácskai ruszinokról ír figyelemreméltó tanulmányt. Hazánk egyes nemzetiségeinek a nagyközönséggel való megismertetésére törekszik a szerző, amikor tanulmányában a bácskai ruszinok származásával, vallásával és népi sajátosságaival foglalkozik.

Zemplén, Abauj és Borsód vármegyékben 1744-ben és 1765-67. között telepítette Mária Terézia a ruszinokat Bácskezesztur, majd Kucora vidékére. A Bácskába települő ruszinokhoz nagyszámú makókönyvéki magyar család is csatlakozott, akik azonban gyorsan beolvadtak a ruszinságba. Ezeknek ma már csak a nevéük magyar.

Csak hosszas fáradozás után sikerült a ruszinokat földművelő foglalkozásra szorítani, mert ők inkább a nomád életmódhoz, halászathoz, vadászathoz ragaszkodtak. Papjaik vezető szerepet játszottak egy-egy ruszin község életében. Vallásuktól való elszakadásra semmiféle propaganda sem tudta őket rábírni. Egyházi könyveik ószláv nyelvűek, főleg kievi eredetűek. Papjaik hosszú időn keresztül Kiovenban tanultak, csak később Munkacsón és a horvátországi Gyakovón. 1774-1941. között a bácskai ruszin egyházközségek a szlavóniai krizevci püspökséghez tartoztak és csak most a Bácska hazatérése után kerültek a kalocsai egyházegyházmegye fennhatósága alá.

Egykorú feljegyzések alapján megállapítható, hogy már 1762-ben rendszeres tanítás volt Bácskezesztúron. Az első osztályban az ószláv írást-olvasást tanították és csak a második osztályban kezdték tanítani a ruszin nyelvet.

A földművelő foglalkozásra való áttérés után a ruszin nép igen gyorsan meggazdagodott, elszaporodott és újabb rajokat bocsátott ki, amelyek Sajkásgyörgyre, Óverbász, Boldogasszonyfalva községekben, továbbá szórányosan Ujvidéken és Kulán telepedtek le.

A bácskai ruszinoknak nincsenek népi táncok, ellentétben a felvidéki ruszinokkal. De nemcsak a népi táncok, hanem a népi énekek és regék is feledésbe merültek. A régi népviselethez való visszatérést is csak az utóbbi időben láthattuk a megindult propaganda hatására. A menyecskéek jellegzetes ruhadarabja a háromszögletű fityula, amit a fejkendő alatt hordanak. A népi himzés színei sötétkék, sötétzöld, vérvörös, kis mértékben fehér és sárga. Különleges építészeti stílusuk nincsen, csak a falak színezésében ütnek a németek és szlovákok színezésétől.

Szorgalmas, dolgozó nép, a házban előforduló minden munkát maga végez el. Legfontosabb iparuk a kendereldolgozás. Asszonyok, leányok szövés-fonás részére szobákat bérelnek, ahova azután a leányok is eljárnak.

DEUTSCHTUM IM AUSLAND. (Stuttgart, 1943 szept.—okt.) F. E. Hunsche (Zur deutschen Überseewanderung des 19. Jahrhunderts) még eddig hivatalosan közzé nem tett adatait közli az amerikai és afrikai német kivándorlásról. A kivándorolt németek köze számítja „a Poroszország keleti területéről származó lengyelül beszélő lakosságot” is. — G. Spathe (Das us-amerikanische Staatsbewusstsein und der deutsche Einwanderer) különbséget von a német nacionalis-faji

idealizmus, az amerikai pozitív gondolkodás az emberiség egységét vezető fejlődési eszme között. Megáspítja, hogy ezt sok német könnyebben elfogadja, mint a faji idealista gondolatot. Okait abban látja, hogy a kivándoroltak otthonról nem faji tudatot vittek magukkal, hanem csak egyházi tradíciós megközelítéget, s nem mint zárt csoport álltak szemben az Egyesült Államokkal, hanem mint egyének. Tehát nem lehetnek ott a német kultúrfelfogás közvetítői. — P. Schneider (Deutschlands grosse Söhne in der Welt) a bismarcki kisméretű gondolatot okolja azért, hogy a százmillió németesség mostanig nem törődött külföldön élő egyházmádjával. Ma már megértette, hogy az állam és nép nem azonosak, a nép a vérség által összekötött közösség. Ma is 10 millió német él a Birodalom határain kívül. Vágyukat a temeskői költő, Adolf Müller-Guttenbrunn fejezi ki: „Oh, hogy világ választ el anyaföldünkötől és hazánknak csak idegenek vagyunk.” De Hitler szava szerint minden német a Birodalom védelme alatt áll, bárhol él is. A németesség harcait közt említi a szerző az erdélyi Ludvig Rothot, mert német-voltáért halállal lakolt, C. Steinackert, J. Bleyert, Adam Müller-Guttenbrunn, mert sikeresen ellenálltak a magyar aszimilációnak.

O. Kurz (Selbstdarstellung der Engländer in ihrer jüngsten Sprachpropaganda.) Az angol, mint világnyelv terjesztésének főközpontja a British Council (1934). A könyvkiadók pedig külön osztályt rendeztek hozzá. Nyelvkönyvek és folyóirataik a következőképpen ábrázolják az angol embert. Szereti a sportot, a természetet, élvezi az élet kis örömeit. Erős a valóságérzéke, gyakorlati józan esze. A környezetet s az élet fontos dolgait élesen megfigyeli. Érzelmait nem mutatja. Szerény, figyelmes, türelmes, nyugalma rendíthetetlen. Kifizetőnek tartja a korrekt magatartást, a fair play-t az élet küzdelmeiben. A katonát nem dicsőíti, elensége a militarizmusnak. Ezért alig említi a nyelvkönyvek a világháború első szakaszát. Az arisztokratikus társadalmi formások helyett a közösségi érzést, az egészért való tevékenységet hangsúlyozzák. A politikai nagyságokat mellőzik, az angol technikusokat, kutatókat, felfedezőket emelik ki, hangsúlyozva egyszerű származásukat, nélkülözö ifjúkorukat. A nőben a férfi bajtársát, munkájának bátor és vidám résztvevőjét látják.

W. Keiper (Französische Kultureinflüsse in Argentinien). 1909-ben egy buenos-airesi szoborleplezésen még így jellemezte Thiébaud, francia miniszter az argentinaiakat: „Alkotmányotok amerikai, állattenyésztésetek angol. Katonáitok sisakja német, lelketek azonban latin, intelligenciátok pedig teljesen francia.” A franciáknak pedig azután is vonzotta az argentin egyetemi hallgatók ezreit, de már 1910-ben ellenhatás indult meg. Erősödött a német kultúrbefolyás, s ez az argentin művelődés önállóságát jelenti, mert ezt segíti elő a német kultúra.

Egyéb cikkek: „Deutsche Treue” (a kiadó írása), „Die Juden in der Gründerhochkonjunktur der USA” (J. von Leers).

A „Korszemle” közli, hogy októberben megnyílt Futakon egy német gazdasági magániskola, internátussal kapcsolatban. — A Temesközben a következő magyar

iskolák vannak: 79 népiskola 207 osztállyal, 2 fő- és 1 gimnázium, 1 kereskedelmi akadémia, 2 polgáriiskola. Ezer szepbre 15, magyarra 18, románra 6 közeépiskolai tanuló esik.

Nánay Béla

SÜDOSTDEUTSCHE RUNDSCHAU. (Budapest, 1944. I. sz.)

E bolgár-szám legtöbb cikke Bulgáriával foglalkozik s számos fényképfelvételeket csatol kísérőül. G. Goldschmidt (Bulgárisches Mosaik) 1943. évi bulgáriai benyomásairól számol be. Kiemeli, hogy Bulgáriában nincs úrirtéget. A vezetők is a népből származtak, vele élet- és gondolat-közösségben élnek. Az újságírók is oly közel állnak hozzá, mint a magyarországi németeknek. Bár nagybírók nincsenek, a művelhető föld és a lakosság arányszáma a legrosszabb Európában, a nemzeti jóvedelem is csekély. Ezt jól szervezett és jól működő szövetkezeti rendszerrel igyekeznek ellensúlyozni. Mindezzel ellentétben a nép kultúrájának meg lehetősége magasak. Goldschmidt gyakran látott juhászt, amint a nyája mellett újságot olvasott. A bolgár vallásos nép. Az egyháznak az állam életében nagy szerepe van. A bolgár katonanép is, ok „a Balkán poroszai”. Bolgárok szervezték Európa első kötelező munkaszolgálatát, majd átalakították a Toth-szervezet mintájára A Branik a 10-15 éves fiúk és lányok ifjúsági szervezete szintén militáris jellegű.

A bolgárok ma is halásak az oroszok iránt, mert nekik köszönhetik felszabadulásukat a törökök alól. A neuillyi békekötés után Bulgária lett a Harmadik Internacionale legfontosabb tárgyává s az entellektüeliek közül számosan rokonszenveztek a kommunizmussal. A kormányzat azonban eleitől fogva harcolt ellene.

A Kornhuber (Der deutsche Kultureinfluss in Bulgarien) megállapítja, hogy a német kultúrhatás Bulgáriában csak a 19. sz utolsó évtizedeiben kezdődik. A bolgár ifjúságot az erős orosz-barát hangulat Moszkva vagy Kiev felé, demokráliás beállítottsága, Nyugat kultúrája, Svájc, Belgium és Franciaország felé irányította. Még ma is jelentős hatások feszülnek a német kultúrbefolyás ellen. Ez csak lassan erősödik. Német tudósok vetették meg a bolgár tudomány alapját. Majd Ausztria, München, Lipcse egyetemei ragadták magukhoz a bolgár ifjúságot, úgyhogy a szófiai egyetem mai professzorainak és magántanárainak több mint fele német egyetemen tanult. 1940-ben közel ezer bolgár látogatta a német egyetemeket. Szófiában német tudományos intézet, számos városban német iskola működik.

P. Mijatov (Kulturelle Beziehungen zwischen Ungarn und Bulgarien im 20. Jahrhundert) a magyar újabb kultúrhatásokat sorolja elő. Bár a bolgárok önálló állami életük óta élénken érdeklődtek a magyar irodalom iránt, legtöbbnyire idegen fordításokból fordították le Jókai, Mikszáth, Molnár Ferenc, Herczeg, Móricz, Zilahy Lajos munkáit s az Embor Tragédiáját, Petőfi centennáriumuk emlékkönyvet adtak ki. Számos magyar színművet és operettet adtak elő. A Magyar Elbeszélők Antológiája a legújabb frókat ismertette meg. Magyar részről főként a bolgár tudomány iránt érdeklődtek. Itt Gombóc Zoltán, Melich és Né-

met Gyula munkássága emlíendő. Kiemelés illeti Fehér Gézát, mert a bolgár történelem számos fontos kérdését világitotta meg.

A bolgár ifjúság csak csekély számban keresi fel a magyar egyetemeket. Legtöbben vannak a pécsi és debreceni egyetemen, tizenöt-huszan. Viszont a debreceni nyári egyetemnek vannak hallgatói, akik 17 év óta minden évben beiratkoztak. Magyar ifjak nem látogatják a bolgár egyetemeket. A bolgár-magyar kultúregyezmény, a budapesti Bolgár Intézet s a szófiai Magyar Intézet remélhetőleg elmélyítik a két nép kulturális viszonyát.

K. Mijatov (Die bulgarischen Klöster als Träger nationaler Kultur) arról ír, hogy a török uralom alatt csaknem kizárólag a kolostorok tartották fenn a bolgár művelődést. — L. Zwetkov (Bulgarien und der Balkan) Balkán Eriszímáját, a határkérdést fejtegeti. Bizonyítja Bulgária történelmi és néprajzi jogát a Vardar-völgyéhez. — S. Wassileff (Der Weg zur Einheit Bulgariens) időrendben vizsgálja fel Bulgária történetét az ázsiai őshazától kezdve. Apróbb adatokra, házasságokra, trónviszályokra, hófútasokra fordít gondot Bulgária történetének csúcspontját a legújabb területhódításokban látja.

E. Barta—Schlüter (Nachklang zur Wanderausstellung volksdeutscher Künstler aus Ungarn im Reich) bő illusztráció kíséretében mutatja be a magyarországi német képzőművészek berlini kiállítását.

A Lapszemle ismerteti a Donau-Europa egy cikkét, amely a magyar-orosz vonatkozásokat tárgyalja. Jóbarátság volt a honfoglalás előtt és után. A 14. században elhidegülés állt be a katolicizmus és az ortodoxizmus ellentéte miatt. Ezután az esetleges viszonyok száka következett. A szabadságharc idején — egykorú orosz források szerint — a magyar-orosz viszony barátságos volt. A bécsi kormány szemrehányást tett Paskievicsnek, hogy tisztjei barátkoznak a magyarokkal. Paskievics pedig jelentette Szent Pétervártól hogy magyar tisztet inkább beállnak az orosz, mint az osztrák hadseregbe. Kossuth, ismételve II. Rákóczi Ferenc gondolatát, azt a nyilatkozatot tette, hogy a legjobb megoldás az lenne, ha I. Miklós cárt tehetnék Magyarország királyává. I. Miklós császár pedig úgy nyilatkozott volna: két hibát követett el csupán a külpolitikában; az egyik, hogy csapatait Magyarországra küldte, a másik, hogy azokat onnan visszavonta.

A szovietreizzimussal megszünt a két állam viszonya. Magyarország nem érdekelte a Szovjetet, nagyon nyugatra volt számára. Volt azonban a Szovjetnek egy szép gesztusa, visszaadta az 1848-as magyar zászlókat.

Nánay Béla

HITEL — Nemzetpolitikai szemle (Kolozsvar, 1944. február.)

Tinódi Gábor: A délerdélyi magyarság szellemi élete címen ír kimerítő cikkel arról a nehézségről, melyen a második kisebbségi sorsba szakadt magyar szellemiség keresztül megy. Délerdély magyarjai most kettős megoróbbálatáson mennek keresztül, egyrésztől a háborús gondok nehezedenek kettőzötten a nemzettestről leszakadt kisebbségekre, másrészt pe-

dig az a megkötözöttség teszi súlyossá helyzetüket, amivel a többségi nép örökdió féltékenyen minden kulturális megmozdulásukon. A délerdélyi magyarságnak a bécsi döntés után mindent előről kellett kezdeni, azonban, amíg az első kezdetéhez nagyobb tömegű magyarság és szellemi irányító központ Kolozsvar városában kéznél adódott, a mostaninál széttagoltság és kevésszámú (az is nehéz lelki körülmények közt élő) vezetővel indulhatott meg. Mi sem természetesebb, hogy ez először is a szellemi élethez vezetett meg nagy mértékben. Legsúlyosabban a lap-hiányt sínyli meg Délerdély magyarsága. Mind szorosabbra vont terjedelmével és kevesebb szókimondással jelenhetett meg az az egy-két lap is, amelynek jelenlétét megtűrték a szellemiek fölött örökdió cserberszok. A nyilvánosság hiánya miatt nem nevelődhet ezért fiatalabb írónemzedék. A második nehézség aztán már ebből következőleg adódik és ez: a könyvkiadás. Se nyomda, se engedély nem áll segítségükre az irodalom fölött örökdió magyaroknak s ezért minden igyekezetük csupán füzetek kiadásában merülhetett ki. Három év alatt alig-alig jelenhetett meg szépirodalmi értékű könyv. Pedig, hogy milyen nagy a betűdség a délerdélyi magyarságban, mi sem bizonyítja jobban, mint a mult évben megjelent Havi Szemle kelendősége, amely az első számok után rögtön elérte a 3500-as előfizetői számot. Az irodalmi törekvéseket könyv híján a naplók elégtették ki. Egyre-másra jelentek meg az irodalmi értékű naplók, némelyike a 18.000-es példányszámot is elérte. Számos kísérlet, sok megtorpanás és kudarc, keserű csalódások jellemzik a délerdélyi magyarság hároméves szellemi életét. A romániai magyar író évek óta magába fojtja vágynit, keserűségét, népet féltő aggodalmait, vagy óvatosan keresi a megnyilatkozás lehetőségeit és elodázatlan feladatait, mert maga az írott szó in csak megsűrve juthat a közönséghez.

DONAUEUROPA. Márciusi szám.

Gál István készülő könyvéből közöl dokumentumokat a Donau-Europa márciusi száma. Az okmánytár címe: Magyar Dunakonföderációs tervek. Megjelenése magyar, német nyelven a közeljövőben várható.

A nemzetiségi kérdés már 1848-ban a legnagyobb problémája volt a magyarságnak a Habsburg-házzal kötött perszonális unió idején. Kossuth Lajos 1848-ban azt írta lapjában: „A magyar korona államai között nem akarok Irországot látni hanem testvériesen együttélő, szabad, boldog népeket, melyek közül egyik sem tekint a másikra irigy szemmel.” A nemzetiségek egy része együtt harcolt a magyarsággal az abszolutizmus ellen. A bécsi udvarnak sikerült a nemzetiségeket csatasorba állítani a forrongó magyarokkal szemben. Jellemző tünet, hogy Bakunin a prágai gyűlésen ennek az osztrák szellemnek szétválasztását ajánlotta. Kiadta a jelszót közép-európai szláv testvéreikhez: „Világos, nekünk most a magyarok mellé kell állnunk és Windischgrätz ellen kell mennünk.” Az osztrák vezetők, Schwarzenberg herceg, Stadion gróf és Bach 1848-ban a nagy Grandmonarchien dolgoztak Stadion gróf öt kerületre osztotta az országot, melyben egyenlőjű tagként szerepelt volna Magyarország is. Ezt az



# GAZDASÁGI LÁTHATÁR

Rovatvezető: Doma Iános

## SZLOVÁKIAI HIREK

### Változások a magyar-szlovák idegenforgalom pénzügyi intézkedéseiben

Már jelentette a Gazdasági Láthatár, hogy a magyar-szlovák idegenforgalmi kapcsolatban a Magyar Nemzeti Bank és a Szlovák Nemzeti Bank bizonyos pénzügyi intézkedéseket tett. Ezeket a már közzétett pénzügyi intézkedéseket oda módosították, hogy a Szlovákiából Magyarországra tett magánlátogatásoknál az utazási csekk kötelező vásárlását minden magyarországi tartózkodási nap után 30 pengőben, a Magyarországból Szlovákiába történő magánlátogatásoknál pedig 150 pengőben állapították meg.

### Numerus clausus az egyes iparágak kiadásánál

Mint a Gazdasági Láthatár értesül, az eperjesi Kereskedelmi és Iparkamara kezdeményező lépést tett az iparágak kiadásánál és bevezette a numerus clausus az egyes kisipari ágakban. Az eperjesi kamarának ez az intézkedése most már hivatalos körök intézkedéseiben is kifejezésre jutott. Így a legfelsőbb közéleti hivatal felhívására a gazdasági minisztérium utasította a megyei és városi hivatalokat, mint elsőfokú iparhatóságokat, hogy a cukrász-, fagyalkészítő-, és cipésziparban, továbbá a textil-, konfekciós- és rövidárukereskedelemben, — valamint mindazokban az iparokban, ahol textilanyagot dolgoznak fel, ne adjanak ki új ipar engedélyt ilyen iparok gyakorlására, illetve folytatására.

### Cementszállítási vasúti tarifaemelés

a Magyarországra irányuló szállításnál: Tekintettel arra, hogy a szlovák vasúttal teherárufutásában a cementet a 17-ik osztályból a 12-ik osztályba helyezték, magyar-szlovák viszonylatban a cement szállítási díjszabása megfelelően emelkedik. Ez a díjszabás a portlandcementnek Felsőszörnye, Ledec, Lietava-Lucska és Stomfa-Mászt állomásokról a magyarországi állomásokra történő szállításnál érvényes.

### Kisiparosok gépfelszerelése

Hírt adtunk annak idején arról, hogy az eperjesi kereskedelmi és iparkamara mellett szövetséget alakult abból a célból, hogy a kisiparosokat — különösen a fa- és fémfeldolgozó iparban — gépek beszerzésében kisebb-nagyobb kölcsönök nyújtásával segítse. A kisiparosok részéről oly nagy érdeklődés mutatkozott már eddig is, hogy az említett fa- és fémpiparosokon kívül a húsfeldolgozó, fogtechnikai és nyomdaipari szakmabeliek is csatlakoztak a szövetségi mozgalomhoz és annak munkásságát mind nagyobb és nagyobb arányban veszik igénybe. A szövetséget az elmúlt évben több mint negyedmillió koronát fordított gépbeszerzésre.

### A magyar-szlovák árucseré-egyezmény hatályának meghosszabbítása

A pozsonyi külügyminisztériumban borsosható Kuhl Lajos dr. meghatalmazott miniszter, pozsonyi követség, mint a magyar

királyi kormány képviselője és Polyák dr. meghatalmazott miniszter, a szlovák kormány megbízottja kicserélték azt a jegyzéket, amely a magyar-szlovák árucseré-egyezmény hatályának meghosszabbításáról szól. Ennek az aktumnak a révén a magyar-szlovák árucseré-egyezmény hatályát ez év április végéig hosszabbították meg. A magyar-szlovák gazdasági tárgyalások az új árucseré-egyezmény megkötése érdekében csak a husvét utáni napokban kezdődnek meg.

### A kisipar tagozódása Szlovákiában

A kisiparosok szaktársulatának szövetsége — mint a Zivnost c. kisipari szaklap közli — a szlovák Nemzeti Bank megbízásából most fejezte be a kisiparosok strukturális tagozódásának kivizsgálását. A szlovák állam területén működő 59 ipartársulatnál a következő eredménnyel végződött az összeírás: a fémfeldolgozó iparban (géplakatos, bádogos, stb.) 4369 kisiparos 2114 segéddel, 4234 tanonccal, az építőiparban kőműves, asztalos, szobafestő, stb.) 6109 kisiparos 4165 segéddel és 3213 tanonccal, a felfeldolgozó iparban (bútorasztalos, kádár) 3371 kisiparos 2284 segéddel és 1810 tanonccal, ruházati iparban 9934 kisiparos 4365 segéddel és 5081 tanonccal dolgozott. Felsorolja még az említett cikk, hogy összesen 56.479 kisiparos működött Szlovákiában, akik 16.742 segéddel és 20.069 tanonccal foglalkoztattak.

### Ötvenkoronás emlékérmék kibocsátása

Március 14-én ünnepelte Szlovákia önállóságának ötödik évfordulóját s ebből az alkalomból 50 koronás pénzérméket bocsátottak ki.

### Burgonyarendelet

Tekintettel arra a körülményre, hogy a szlovákiai burgonyatermes az 1943. évben aránylag gyenge volt, a legfelsőbb közéleti hivatal megtiltotta, hogy ápr. 1-től kezdve burgonyát keverjenek a kenyérbe. Az egységes kenyérnek legalább 70 százalék buza- vagy rozslisztet kell tartalmaznia, míg 30 százalékig árpaliszttal lehet hozzákeverni. — Ugyancsak megtiltották, hogy a burgonyát takarmányozási célra használják.

### A negyedik szlovák államkölesön

A szlovák pénzügyminisztérium március 1-én megindította a negyedik szlovák államkölesön jegyzését. A kölesön összege 1,1 milliárd korona, 4 és fél százalék kamattal mellett. A törlesztési idő 25 év. Az állampapírok e legújabb kibocsátásának az árfolyama 97.

### Vasútvonalak elektrifikálása

Megemlékezett már arról a Gazdasági Láthatár, hogy Szlovákiában több vasútvonalat — a mind inkább mutatkozó szénhiány enyhítésére — elektrifikálnak. Az első villamosított vonal a Liptószentmiklós—Zsolna és a Zsolna—Pozsony vasútvonal lesz. Most azt tervezik, hogy a Vág-nál új vízi erőművet létesítenek, amely — előzetes számítás szerint — évi 96.000 kilowattóra villamos energiát termel. Természetesen ez is hozzájárul a szénhiány enyhítéséhez.

## Szilőépítési program

Szlovákiában az elmúlt 1943. évben 300 gabonasilót építettek. A nyilvánosságra hozott program szerint összesen 1600 siló építését határozták el. Az 1944. évben 900 siló építését vették programba.

## ROMÁNIAI HIREK

### A vajtermelés elérte a háború előtti nívót

Romániában a háborús években igen nagy mértékben visszaesett a vajtermelés, úgy hogy a kormánynak komoly gondot okozott a vajtermelést emelni menayiségűleg annyira, hogy az ne menjen a minőség rovására. Ez a kísérlet az első években eredménytelen maradt. Most azonban az újabb statisztikai kimutatásokból azt látjuk, hogy a legutóbbi évben a vajtermelés 12 és fél millió kilogramm, melyből 5 millió kg-t a tejfeldolgozó ipar, 7 és fél millió kg-t pedig a kisgazdák termeltek. Helyre állítottak elő.

## MAGYARHONI GAZDASÁGI LÁTHATÁR

### A HANGYÁ

a szövetségi hálózat óriási arányú megerősödésének a tükrét mutatta a március 31-én megtartott XLV. rendes közgyűlésén. Nagyarányú fejlődést mutat mind a központ, mind a tagszövetségek belső megerősödése. A Központ üzletrésztőkéje több mint 30 millió pengőt tesz ki a tagszövetségek résztőkéje pedig a tavalyi 10.80-ról 19.80 millió pengőre emelkedett. Az összes jövedelem a múltévi 451 millióval szemben 602 millió pengőre rugott, a tiszta nyereség pedig a tavalyi 1.838.803 pengővel szemben 2.280.029 pengőt tett ki. Az elnöklő dr. Wünschér Fritzes felsőházi tag, alelnök-vezérigazgató a közgyűlésen ismertetett igazgatósági jelentésében rámutatott azokra az irányelvekre, amelyek a Hangya munkáját a mostani sorsdöntő időkben különösen szabályozó hivatásában vezérlik. A közgyűlés az igazgatóság jelentését egyhangú lelkesedéssel vette tudomásul.

### A Magyar Bank és Kereskedelmi Rt. közgyűlése

A Magyar Bank és Kereskedelmi Rt.-nek dr. Schöber Béla m. kir. titkos tanácsos elnöklésével március 16-án tartott 53. évi rendes közgyűlése egyhangúlag jóváhagyta az 1943. üzletév mérlegét, mely a bank nyugdíjpénztára és a nyugdíjalapok céljaira a lefolyt üzletév nyereségéből mérlegben beült történeti 4.700.000 pengő összegű juttatás után 2.820.063.25 pengő tiszta nyereséggel zárult.

### Az Országos Főidőhitelintézet közgyűlése

Az Országos Főidőhitelintézet Ivády Béla ny. földművelésügyi miniszter elnöklésével folyó évi február 20-án tartotta rendes közgyűlését. A közgyűlés jóváhagyta az 1943-ik évi üzletév mérlegét, mely 1.286.274.71 pengő nyereséggel zárult.

## Ajánlható könyvek a nemzetkisebbségi szakirodalom köréből:

### Az ERDÉLYI TUDOMÁNYOS INTÉZET kiadványaiból:

<i>Szabó T. Attila:</i> Kalotaszeg helynevei. I. Adatok	40.— P	<i>Bélay Vilmos:</i> Máramaros megye társadalmi és nemzetiségi (A megye betelepülésétől a XVIII. század elejéig) 1943. 224. old. térképekkel	20.— P
<i>Tamács Lajos:</i> Fogarasi István kitéje. Fejezet a bánági és hunyadmegyei ruménség művelődéstörténetéből	8.50 P	<i>Baráth Tibor:</i> Az országépítés filozófiája a Kárpátmedencében. 1943. 228. oldal	21.— P
<i>Fodor Ferenc:</i> A Jászság életrajza. 1942. 504 old. 32 tábla és térképpel	14.— P	<i>Dr. Németh Kálmán:</i> Száz ezer szív síkolt (Hazatérő és hazavágyó magyarok verőfényes golgotája.) 1943. 520 old. képekkel, kötve	28.— P
<i>Esterházy Lujza:</i> A huszadik esztendő. 75 old.	4.80 P	<i>Dr. Polónyi Nóra:</i> Budapest szerepe a román szellemi életben, 1943. 8 oldal	1.50 P
<i>Deák József:</i> A cseh-szlovák egység diplomáciai története	8.— P	<i>Dr. Haiczl Kálmán:</i> A magyarság ősi településének határai a nyugati Felvidéken. 1943. 33 old.	1.80 P
<i>Árogy József:</i> A barcasági Hétfalu helynevei	20.— P	<i>Scherer Lajos:</i> Losonc. Egy magyar város rövid története	4.— P
<i>Bitó Vencel:</i> Gr. Majláth Gusztáv Károly püspök a román szenátusban	2.— P	<i>Biró József:</i> Erdélyi kastélyok. 212 old. 72 képtáblával	55.— P
<i>Márton Gyula:</i> A román nyelvátlasz első három kötetének magyar eredetű anyaga	3.— P	<i>V. Nagy Iván dr.:</i> A nemzetiségi törvény létrejötte I/II.	15.— P
<i>Nagy Zoltán:</i> Az erdélyi magyar szövetkezetek a visszatéréskor	4.— P	<i>Ungarn und die Nachbarvölker.</i> (Magyarország szellemi együttműködése a dunai, kárpáti és balkáni népekkel.) 256 oldal	18.— P
<i>I. Tóth Zoltán:</i> Az „Astra” románosító tevékenysége a Székelyföldön	4.— P	<i>Ungarn im Donauraum.</i> (Mit einer Einleitung von dem kön. ung. Ministerpräsidenten Nikolaus von Kállay, herausgegeben von Stefan Gál.) 1943. 159 old. kötve	9.— P
<i>Venczel József:</i> Az erdélyi román földreform	10.— P	<i>Berki Feriz:</i> A magyarországi ortodox keleti egyház szervezése	8.— P
<i>Knieszta István:</i> Erdély víznevei	6.— P	<i>Durkó Dalma:</i> Románia csatlakozása a hármasszövetséghez 1883-ban	4.— P
<i>Makkai László:</i> Szolnok-Doboka megye magyarságának pusztulása a XVII. sz. elején	8.— P	<i>Beck Lajos:</i> A régi Magyarország. 1944. 303 o.	18.— P
<i>Tamács Lajos:</i> A magyar eredetű román kölcsönzavak művelődéstörténeti értékelése	3.— P	<i>Borbély Andor:</i> Erdélyi városok képeskönyve (21 old. 21 képtáblával)	8.— P
<i>Az Erdélyi Tudományos Intézet Évkönyve 1942.</i>	35.— P	<i>László Gyula:</i> Erdély településtörténetének vázlatja Szent István koráig	3.— P
<i>Böör György:</i> A magyarországi ruszin időszak sajtó a XIX. században	6.— P	<i>Deutsch-ungarische Begegnungen.</i> Herausgegeben von Béla Pukánszky	9.— P
<i>Durkó Dalma:</i> Románia csatlakozása a hármasszövetséghez 1883.	4.— P	<i>Horváth Jenő:</i> Die kleine Entente. Beitrag zur Geschichte der Diplomatie	9.— P
<i>Finn—magyar kapcsolatok. I. Gaskó Dezső:</i> Társadalmi kapcsolataink Finnországgal. II. v. Nagy Iván: Kulturális kapcsolataink Finnországgal. A két kötet együtt	12.— P	<i>Ullein-Reviczky Antal:</i> A trianoni szerződés területi rendelkezéseinek jogi természete	10.— P
<i>Bárdossy László:</i> Magyar politika a mohácsi vész után	20.— P	<i>Erdődi, Michael:</i> Siebenbürgen. Ein Bilderbuch. Einl. v. László Cs. Szabó, Aufn. v. M. Erdődi	18.— P
<i>Beck Lajos:</i> A régi Magyarország	18.— P	<i>Munteanu, Basit:</i> Geschichte der neueren rumänischen Literatur	19.— P
<i>Borbély Andor:</i> Erdélyi városok képeskönyve (műmellékletekkel)	8.— P	<i>Giurescu, C. Constantin:</i> Geschichte der Rumänen	17.10 P
<i>László Gyula:</i> Erdély településtörténetének vázlatja Szent István koráig	3.— P	<i>Voszler, Karl:</i> Südliche Romania	13.80 P
<i>Vita Zsigmond:</i> Románia magyar irodalmának bibliográfiája 1940-ben és 1941-ben	1.50 P	<i>Adatok gróf Széchenyi István és kora történetéhez 1808—1860. I/II. köt. Összeállította Bártfai Szabó László</i>	64.— P
<i>Magyar Tájékoztató Zsebkönyv. Perényi Zsigmond báró bevezető szavaival. 2. kiadás</i>	6.— P	<i>Pusztai Popovits József:</i> Mișcarea cooperatistă română a naționalității române din Transilvania de Nord 1940—1943. Ára 3 pengő.	4.— P
<i>Makkai László:</i> Román történetírás a két világháború között	3.— P	<i>Tamács, Ludwig:</i> Das Volkwerden der Rumänen	4.— P
<i>Deutsch—ungarische Begegnungen. Herausgegeben von Béla Pukánszky</i>	9.— P		
<i>1848. a szabadságharc története levelekben</i>	17.— P		
<i>Gáldi László:</i> Siebenbürgen im Aufbau der ungarischen Kultur	6.— P		
<i>Adatok gróf Széchenyi István és kora történetéhez, 1808—1860. I—II. köt. Összeállította Bártfai Szabó László</i>	64.— P		

## STUDIUM könyvkereskedés

Budapest, IV. Kecskeméti-utca 8. — Tel. 185-616

**FIDELIO KONZERVEK**  
Kiválóak!

Olcsók!

Évtizedek óta  
**Imperiál fügekávét**